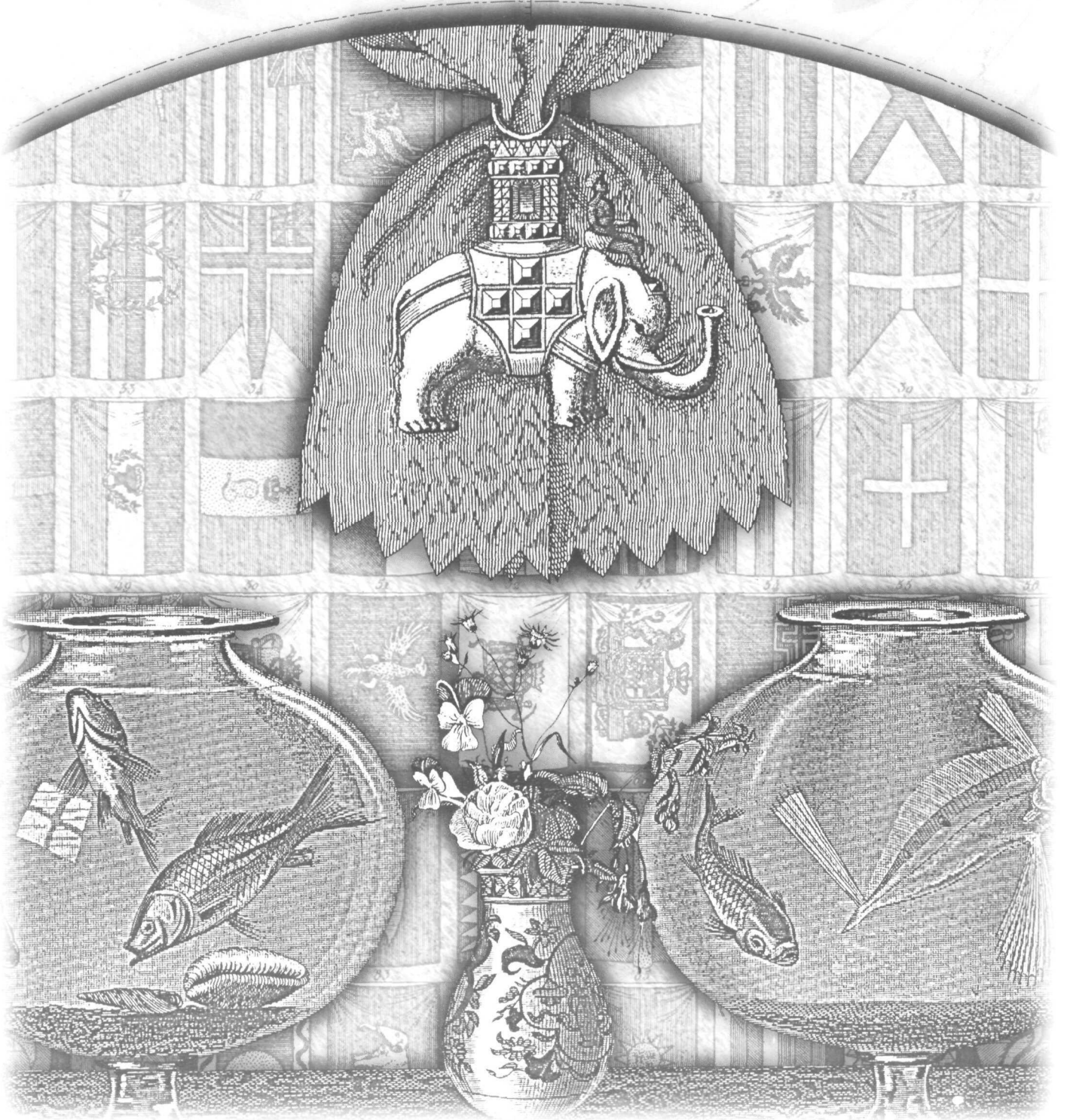
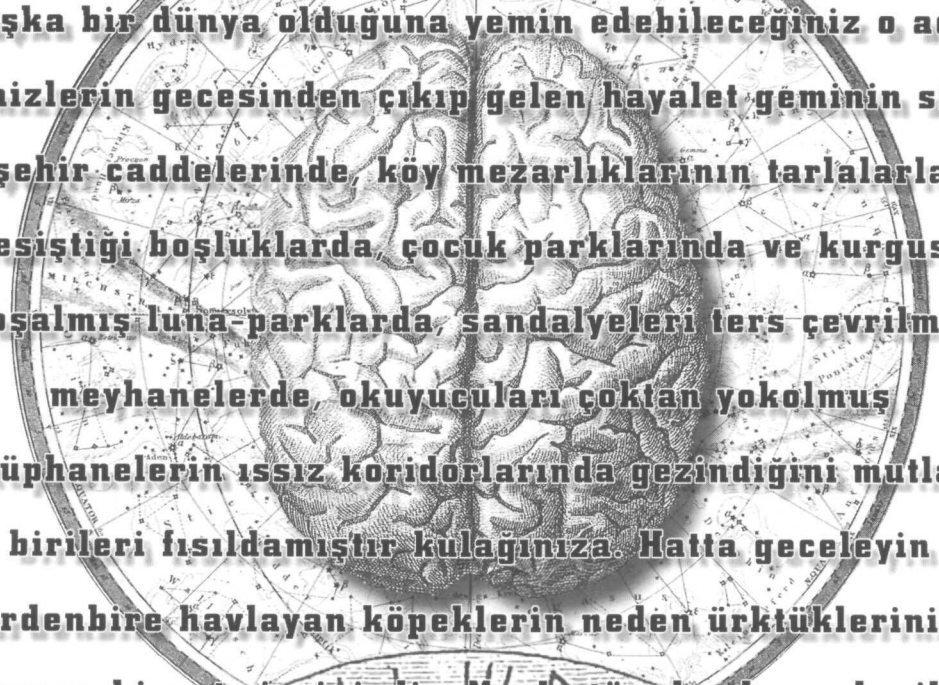

Hayalet Gemi

Sayı 41 Mart/Nisan 1998

350.000 TL

Başka bir dünya olduğuna yemin edebileceğiniz o açık denizlerin gecesinden çıkıp gelen hayalet geminin sisli şehir caddelerinde, köy mezarlıklarının tarlalarla kesiştiği boşluklarda, çocuk parklarında ve kurgusu boşalmış luna-parklarda, sandalyeleri ters çevrilmiş meyhanelerde, okuyucuları çoktan yokolmuş kütüphanelerin ıssız koridorlarında gezindiğini mutlaka birileri fısıldamıştır kulağınıza. Hatta geceleyin birdenbire havlayan köpeklerin neden ürktüklerini o zaman hissetmişsinizdir. Ya da tüm bunlar uyku ile uyanıklık arasında yaşanan türden bir hayal...

Eğer Hayalet Gemi ile ilişki kurmak istiyorsanız...

Herhangi bir evin loş odalarından birinde gözlerinizi kapatın. Ve karanlıkta bir koltuğa kendinizi bırakıp, geçmişi ve geleceği ve en önemlisi bugünü düşünüp sorular sorun. Sonra yaklaşmakta olan Hayalet Gemi'yi düşünün.

Ya da bize yazın.

Akvaryum mu, okyanus mu?
Bilmeyen için fark eder mi?

Hayalet Gemi

İki Ayda Bir Yayınlanır
Sayı 41, Mart/Nisan 1998
350 000 TL KDV Dahil

www.wavenet.com/~ulay/hayaletgemi

İçindekiler

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Teknofil Teknoloji Tasarım Ltd. Sti.
Adına **Adnan Kurt**

Yazı Kurulu
Sedef Erkman
Murat Gülsoy
Ergun Kocabıyık
Nazlı Ökten
Pınar Türen

Tasarım
Faruk Ulay

Halkla İlişkiler
A. Sena Tınaz

Baskı
Net Matbaacılık

3. [serdümen]
Gönüllü Esaret
Cemal Ener

7. [gizli hazine]
Açıklamalı Esaret Kavramları
Sözlüğü
Nurdan Beşergil

11. [yanlışpusula]
Kim Çizdi Beni Buraya
Deniz Ekin Özsoysal

13. [üstüçizilmiş kişiler]
Köleler
Nazlı Ökten

16.
Oradakiler İçin

17. [yalnızlığınoyuncakları]
Ebe
Yekta Kopan

19. [karagöründü!]
O Durma Anı: Esaretle Özgürleşme
Arasında Barok Müzik*
Ali Ergur

22. [çıkılmaz sokak]
Esirin Sınırı
Sabir Yücesoy

25. [sırdüşleri]
Odalar ve Koridorlar Halkı
S.Selçuk Orhan

28. [define adası]
Bir Roman Kahramanı
Olarak Borges
Ahmet Karcılılar

32. [deligömeği]
Mahkum
Kerem Yeğin

34. [şışedekimesaj]
Esirler
Murat Lütfü

35. [ölüdalga]
Sessiz Bir Sığınak
Erk Acarer

39. [açıkdeniz]
Tamlama #2
Faruk Ulay

41. [ada]
Beden Tutsakları
Adnan Kurt

43. [denizfeneri]
Peki Ben Burada Ne Yapıyorum
Ertuğ Uçar

45. [düşdeğirmeni]
Kurtuldum!
Orhan Cem Çetin

49. [déjâvu]
Güneşin Çiçekleri Saçlarında
Çiğdem Çalkılıç

50. [başkabirdünya]
Buğulu Aşk
Mehmet Açar

56. [şeytanminaresi]
Sol Alttaki Kutucuk
Derya Erkenci

58. [uçanhollandalı]
Cennet Kaçkınları
Murat Gülsoy

Orman, Çocuklar ve Biricik Olana Giden Patika Üzerine Bir Deneme

Köleler ve Çocuklar

Esaretin, zorbalık ve çıplak şiddet yoluyla gerçekleşen, asimetric bir bağımlılık ilişkisi biçiminde yaşandığı savaş esirliği ya da hatta, kölelik gibi alanlara girmek istemiyorum. Çünkü bu tür ilişkilerin dayattığı bağımlılık, farklı ölçülerde ve biçimlerde de olsa, **dışsaldır:** Savaş, ne denli indirgenmiş olursa olsun, tarafların üzerinde uzlaştığı bir ortak hukukun varlığını gerektirir; savaş esiri böyle bir hukuk uyarınca hüküm giymiş bir tutuklu; bir mahkumdur sonuçta. Köle ise, her türlü hukuki ve ahlaki kaygıyı bir kenara fırlatmış, keyfi bir zorbalığın nesnesi. Ama her ikisinin de paylaştığı ortak "kader" mahrum **edilmiş** olmalarıdır: Her ikisi de iradelerinden soyutlanmışlardır. Fakat bu uç örneklerle bakarak, esaretle özgürlük arasında bir karşıtlık; kavramsal bir kutupsallık ilişkisi kurmaya çalışmak yanıltıcı gelir bana. Esaret kavramını, henüz tüm kavramların bulanık birer yoğunluktan başka bir şey olmadıkları o biçimsiz alana, doğayla kültür arasındaki alacakaranlık kuşağına taşıyabilseydik eğer (tabii böyle bir taşıma işleminin tarihsel değil de, kurgusal bir olasılık olduğunu unutmadan), orada dürtüler ve güdülerin yanı sıra, düşünülebilecek en yalın ve en geniş anlamıyla mahrumiyet olarak algılanan bir esaret olgusuna rastlayabilirdik belki. Ve ayıklayıcı, daha doğrusu seçici bir iradeyle buluşan böylesi bir mahrumiyet olgusu, haz ilkesini yalnızca bir dürtü olmaktan çıkarıp, bir özgürlük duygusuna dönüştürebilirdi.

Kökende
varolduğunu
sandıkları o
sınırsız bolluk ve
özgürlüğün; o
yitirilmiş Altın
Çağ'ın izini
sürenlerin
tersine, esaretle
özgürlük
arasında bir
kutupsallık ve
dışlama değil, bir
geçişlilik ve
olumlama ilişkisi
görürüm. Nasıl
adlandırmalı
böylesi bir
mahrumiyeti?
Gönüllü esaret
mi? Eğer
yerindeyse bu
adlandırma,
özgürlük de
gönüllü esaretin
ta kendisidir!

Ya da ben böyle olduğuna inanmak isterim: Kökende varolduğunu sandıkları o sınırsız bolluk ve özgürlüğün; o yitirilmiş Altın Çağ'ın izini sürenlerin tersine, esaretle özgürlük arasında bir kutupsallık ve dışlama değil, bir geçişlilik ve olumlama ilişkisi görürüm. Nasıl adlandırmalı böylesi bir mahrumiyeti? Gönüllü esaret mi? Eğer yerindeyse bu adlandırma, özgürlük de **gönüllü** esaretin ta kendisidir!

Aslında adlandırmaların pek de önemi yok burada. Yitirilmiş masumiyete, neredeyse ilahî bir çocukluk gibi algılanan geçmişe yönelik o ucube özlem durmadan köküklenmesin yeter ki. Ama kimler yoktur bu özlemin ardında! Marx bile, çağdaşlarının (ve kendisinin) Eski Yunan uygarlığına ve edebiyatına duyduğu düşkünlüğü açıklamaya çalışırken, insanlığın çocukluğuna duyduğu özlemden dem vurmuydu. Yunan demokrasisinin ardındaki kölelikten kerhen; yalnızca kozmetik bir hataya değinirmişçesine, mahçup bir sıklıklanlıkla söz eden felsefe profesörleri gördüm: Yalnızca kavramların süregelenliğine ve kökendeki mükemmele duydukları inancı kurtarabilmekte dertleri.

Çocukluk, masumiyetin değil, mahrumiyetin hükmündedir. İstelik henüz haz dürtüsü dışında hiçbir hiçbir iradi seçimden söz edilemeyeceği için, çocukluğun dünyasında "gönüllü" sözcüğünün de karşılığı olamaz. Çocukluk bir bakıma düpedüz köleliktir.

Sorun varoluş deneyimlerimizin katmanları arasında, mutlaka ilkel bir özgürlük tortusunun izlerine rastlamaksa, aşkın ve cinselliğin yaşantısına dönülebilir örneğin. Ve bilindiği gibi, cinselliğin ortaya çıkışı, pek çoklarınca çocukluğun da sonu sayılıyor.

Dünya Ormanının Derinliklerinde...

Şu yukarıda yazdıklarımı (ve aşağıda yazacaklarımı) bana düşündürten, Lawrence Ferlingetti'nin bir cümlesi oldu. Yazarın, "Onun" başlıklı romanına giriş cümlesi şöyle:

"Dünya ormanının derinliklerinde beyaz bir erkeklik uzvu taşıyor, onu sokacak bir yer arıyordum, onu teslim edecek bir yer."*

Bu sözlerin kölelik ve çocuklukla doğrudan bir ilgisi olmayabilir, ama benim çocukluğumdaki küçük bir oyuna kadar uzanan çağrışım dalgasının harekete geçmesini engellemiyor bu durum. Ve "zararsız" bir çocukluk ayının ardındaki karmaşayı, anlam yapısını neredeyse otuz yıl sonra çözer gibi oluyorum. Önce şu ormana dönelim:

İlkel ve güneşli bir ilkbahar günü, ilkokul çağındaki bir grup oğlan çocuğu okulun dağılmasından sonra, bir pranga gibi taşıdıkları çantalarını evlerinin aralanan kapılarından içeriye fırlatıp sokaklara koşmuşlar. İkinci vakti, oynanabilecek bütün oyunlar oynanmış; yakantoptan, bilyelere, komşu apartmanın bahçesindeki futbol maçına kadar bildikleri bütün oyunlardan heveslerini almışlar. Ve nihayet, yorgunluğun da verdiği bezgin bir miskinlikle bir bahçe duvarına tünemiş, yoldan geçenleri izliyorlar. Kayıtsız bakışlarında bir ilgi parıltısı uyandırabilen, onları canlandırabilen tek şey, arada bir geçen kızlar: kendi yaşlıları, ya da hatta buluş çağına girmiş, "ablaları yaşındakiler".

Aralarından bazıları, onları daha yaklaşırken gördüklerinde tünedikleri duvardan atlıyor ve kızlar önlerinden geçerken, sanki bir görevi yerine getirircesine, ciddi ve oyuncu bir hafiflikten uzak, gergin bir tavırla hep bir ağızdan bağırıyorlar: "Ormana! Ormana!"

O çocukların arasında ben de vardım. Bu oyunun, daha doğrusu ayının ne sıklıkta tekrarlandığını, ne kadar sürdüğünü (aylarca mı, yoksa yıllar boyu mu?) artık hatırlamıyorum. Ama kızların farklı tepkiler gösterdikleri hâlâ aklımda. Kimi bize dönüp terbiye denilen erdemini faydalarını (tabii beyhude bir çabayla) hatırlatmaya çalışır, kimi hiç duymamış gibi yürüyüp geçer, kimisi de yüzüne yayılan gülümsemenin bir kahkahaya dönüşmesini bastırmaya çalışırdı. Bu sözüme taciz eyleminin nasıl bir ima içerdiğini, sanırım, onlar da bizden daha fazla bilmiyorlardı. Anlamını, erkeklerin dünyasında bulan bir gönderme olmalıydı. Bu sözleri herhalde birtakım yeniyetme delikanlıların ağzında duymuş ve anlamaya çalışmadan benimsemiştik. Yine de yaptığımızın yalnızca bir "maymunluk", basit bir taklit çabası olduğunu söylemek doğru sayılmaz. Böyle davranmakla erkeklerin dünyasına doğru bir adım attığımızı seziyor ve bunun yarattığı gerilimi, tuhaf güvensizliği hissediyorduk.

"Dünya
ormanının
derinliklerinde
beyaz bir
erkeklik uzvu
taşıyor, onu
sokacak bir yer
arıyordum, onu
teslim edecek
bir yer."

Ferlingetti'nin cümlesinde, o tekensiz duygunun anahtarı da var: "...onu sokacak bir yer arıyordum, onu teslim edecek bir yer." Yazarın sözlerindeki şu kararsızlık, şu telaşlı tashih çok anlamlı: "Sokmak" sözcüğü, hemen ardından "teslim etmek" biçiminde düzeltiliyor. Ama iki kavramın yanyanalığını ortadan kaldırmaya yönelik bir müdahale değil bu. İşte bu çifte-anlamlılık (ambivalenz), bir bakıma tüm erkek cinselliğinin de bir özeti. Fallus'un, sınırsız düzlemde sözcüğü bir mızrak ya da hançer gibi, delici/kesici

Tüm bu cinsel
aydınlanma
çığnlığından
bir an
kurtulmak
mümkün olursa
eğer, bir başka
yol daha olduğu
görülebilir belki.
Yalnızca dar bir
patika bu;
gösterişsiz
olduğu kadar da
gözalıcı aynı
zamanda. Aşkın
biricikliğe
yönelişi diyelim
bu (belki de
çıkamaz) yola:
Şair Octavio
Paz, yüz yüze
cinsel
birleşmenin,
başka hiçbir
memeli hayvan
türünde
görülmeyen,
yalnızca
insanlara özgü
bir yöntem
olduğunu
vurguladıktan
sonra şunu
ekliyor: "Aşk
bireyseldir ya
da, daha kesin
bir ifadeyle,
bireyler-arası."

ailelerin, Türkiye'de de hızla arttığını gösteren bir istatistikle karşılaşmadım hiç. Ama böyle rakamlarla karşılaşmak en ufak bir şaşkınlık bile yaratmazdı üzerimde.

Tüm bu cinsel aydınlanma çığnlığından bir an kurtulmak mümkün olursa eğer, bir başka yol daha olduğu görülebilir belki. Yalnızca dar bir patika bu; gösterişsiz olduğu kadar da gözalıcı aynı zamanda. **Aşkın biricikliğe yönelişi** diyelim bu (belki de çıkamaz) yola: Şair Octavio Paz, yüz yüze cinsel birleşmenin, başka hiçbir memeli hayvan türünde görülmeyen, yalnızca insanlara özgü bir yöntem olduğunu vurguladıktan sonra şunu ekliyor: "Aşk bireyseldir ya da, daha kesin bir ifadeyle, bireyler-arası."***

Böyle bir yol var. Bu yoldan geçmiş insanların varlığını kanıtlayan yeterince iz de mevcut. Sözelimi Rubens'in tablosu: "Kürk Mantolu Helene Fourment". Ressamın ilerlemiş yaşında evlendiği ve kendisinden çok daha genç olan ikinci karısını tasvir ettiği bu tabloyu, John Berger'in kısılalığıyla ters orantılı bir derinliğe sahip yorumundan okumak da en hafif deyişle "aydınlatıcıdır". Ama Rubens'in geçtiği yoldan bir kez geçmiş kişi, Berger'in sözünü ettiği umudu tatmak için buna gerek bile duymayacaktır belki:

"Bu vücudun resme geçirilişi her türlü biçim ölküsünü sürekli olarak yıkar, (Rubens'e) karısının o olağanüstü kendine özgü lüğünün umudunu tattırır." *

*Lawrence Ferlingetti, Onun, çev. Olcay Boynudelik, İstanbul 1997.

**John Berger, Görme Biçimleri, çev. Yurdanur Salman/Margaret Quigley, Yankı yay.

***Octavio Paz, Die doppelte Flamme/Liebe und Erotik, Frankfurt a.M. 1995.

Açıklamalı Esaret Kavramları Sözlüğü

Nurdan Beşergil

gizli hazine

Hücre: Öğretmen, ufacık sıralara dizilmiş öğrencilere döndü; tahtaya renkli tebeşirlerle çizdiği şekli bitirmişti. "Hücre, tüm canlıların yapıtaşıdır", dedi. "Esirlerin kapatıldığı karanlık, küçük, sağlıksız yapılarla anlamdaş olması sadece bir rastlantıdan ibarettir", demedi. "Aslında hücreye kapatılmakla bir bedene kapatılmak arasında pek bir fark olmasa gerek", de demedi. "Golgi cisimciği", dedi, "endoplazmik retikulum", dedi.

Kafes:

*Yansıtır gökkuşağını, onu doğuran yağmur
Uzak bir vadide yağmıştır gürleyen fırtınanın eşliğinde
Bir sanatçı zevkiyle özene bezene kapanmıştık biz, kafesin içine
Nabokov*

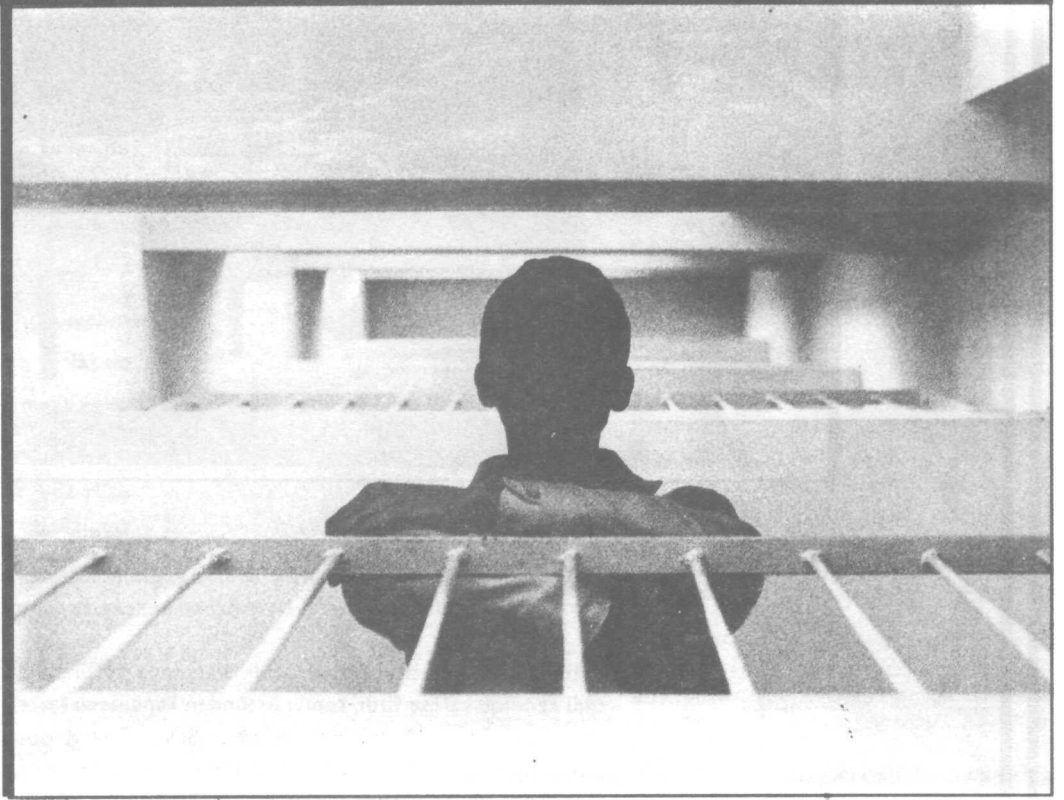
Bir temmuz günü, akşamüstü geldi. Karşımda türlü numaralar yaptı. Sonra da kendi kendine kafese firdi, kapıyı üstünden kapamamı işaret etti. O gün bu gündür birlikteyiz. Ona çok iyi bakıyorum... Şey... Bazen suyunu ya da yemeğini geciktirdiğim oluyor. Çok korktuğumu bildiğim halde kimi akşamlar onu yalnız ve karanlıkta bırakıyorum. Canını yakıyorum, onu ve gereksinimlerini umursamadığımı anlatıyorum ya da kafesin kapısını açıp, çıkıp gitmesini söylüyorum. Çıkıp gitmesini istediğimden değil. Ona acı çektirmekten zevk alıyorum da değilim. Ama bana olan bağlılığını sinamak zorundayım. Ona nereye kadar güvenebileceğimi bilmeliyim. Her ne kadar kendi gelip içine girmiş olsa da kafesin onu yanımda tutmaya yetmeyeceği günlerin geleceğini düşünerek, ne kadarına

katlanabileceğini kendime ve ona kanıtlamalıyım.

Kelepçe: İzleyen yüzlerce kişinin önünde el ve ayak bileklerini -el bileklerini arkadan olmak üzere- kelepçeyle birbirine sabitledi; anahtarı izleyicilerden birine verdi, beline ağırlık bağlamalarını bekledi ve su dolu camdan tankın içine daldı.

Nefesler tutulmuş, gözler dört açılmıştı. Kelepçeli gösterici tankın içinde debelenip duruyor, suları dışarı taşıyordu. Ağızdan, burnundan çıkan büyük kabarcıklar hızla koşarak su yüzeyine çıkıyorlardı. Dakikalar ilerledi. Gösterici iki kelepçeyi de açamamıştı. Yüzü kırmızıya yakın bir renk aldı, bedeni solgunlaştı. Gözleri faltaşı gibi açıldı. Çırpınmaları ağırlaştı. Ağızını açtı, kapadı; açtı, kapadı. Artık suyun içinde neredeyse hareketsiz duruyordu.

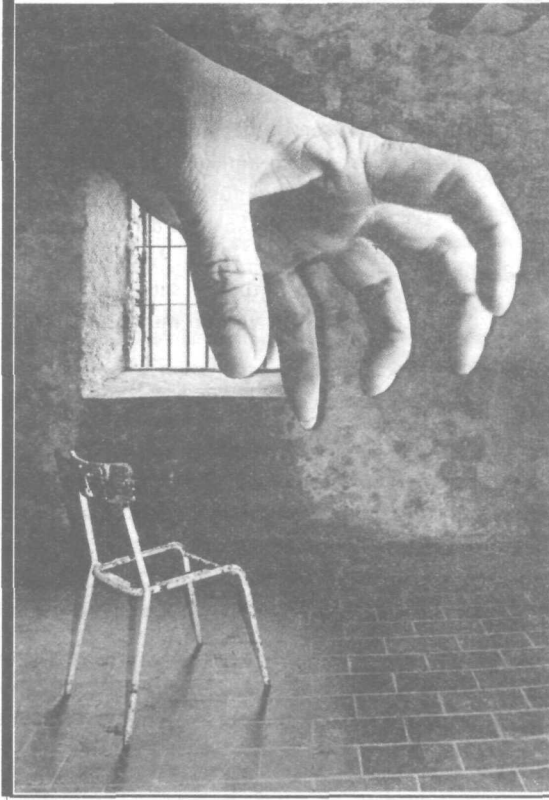
Kalabalıktan bir çığlık yükseldi; ardından haykırışlar, bağışlar duyuldu. 'Bir şeyler yapmalıyız, gözümüzün önünde gidiyor', diye koşuşanlar da, çaresizlikle oturdukları izleyici koltuğuna gömülüp gözlerinden akan yaşları silenler de gösterici için bir şey yapamayacaklarını; bir şey yapmak için çok geç olduğundan değil, zaten yapacakları bir şey olmadığından yalnızca izleyici olarak kalacaklarını biliyorlardı. Gösterici ya su tankının içinden çıkacaktı, ya da çıkamıyacaktı. Olasılıkların hepsi bu kadardı. Ama o başka bir şey yaptı. Suyun içinde saçları tel

tel dağılmış salınırken, birden gözlerini açtı; ağır ağır kıpırdadı, tankta bir o yana bir bu yana gidip geldi. Dışarıdakilere el salladı, iyi olduğunu anlatan işaretler yaptı. Ve bileklerindeki kelepçelerle su tankında yaşamaya başladı. Artık izlemeye değer bir şey kalmadığından izleyiciler birer ikişer salonu terk ettiler.

Kilit: Elini omzuma dayadı. Ağızındaki çarpık gülümsemeyle "seni anlıyorum", dedi. KLİK!!! Kilit üstüme kapandı.

Parmaklık: Koruma görevlisi elindeki copu parmaklıklara dokundurarak koruduğu alanın içinde turluyordu. Cop kalın demirlerin birinde duralayıp diğerine hızla çarptığında metalik bir tınlama duyuluyor, tınlama yankılanarak azalmaya başladığında cop bir diğer demire hızla çarpıyor ve bir başka tınlama- yankılanma, sonra bir başka tınlama-yankılanma onu izliyor.

Pranga: Balkonda kahvaltı ediyordu. Güneş neredeyse balkona dolacaktı; saat öğleye yaklaşıyordu. Tabağındakileri de, çayını da bitirmişti. Ama gene de toparlanıp içeri girmiyordu. Elinde bir zeytin çekirdeği, öylece bakıp duruyordu.

Dakikalar önce, tam tereyağlı ekmeğini ısıırıp beyaz peyniri çatalına takmışken, tabaktaki çekirdeği balkondan aşağı atmak istediğinin ayırdına vardı. Şiddetle o zeytin çekirdeğini atmak istiyordu. Ama atamıyordu. Atamadıkça daha çok istiyor, istedikçe daha çok atamıyordu. Atmak istemesinde garipsenecek hiçbir yan yoktu; istiyordu, o kadar. Peki atamamasına ne denirdi? Neden o ufacık zeytin çekirdeğini aşağı atamıyordu? Elini alıkoyan, onu bu öğle sicağında balkona kapatan neydi?

Zincir:

*Nihil est sine ratione
(Hiçbir şey nedensiz değildir)
Leibniz*

Nedensellik zincirinin de her zincir gibi ancak en zayıf halkası kadar güçlü olabileceği unutulmamalıdır; bizi 'durum'lara esir eden bu zincirden kurtulmanın tek yolu budur. Nedensellik zincirinin çoğu zaman birden fazla halkasını

rastlantılar örer. Rastlantılarsa nedenselliğe boyun eğmedikleri için kırılan, uçuşkan ve akıcıdır. Kanıtlanabilir 'neden'lerin yanında alabildiğine dayanıksızdır. Ve bizi 'durum'lara sokan nedensellik zincirini de işte bu kadar zayıflatırlar. Her şeyin bir nedeni vardır; ama üfleseniz yıkılır. "Balayı için kocasının seçtiği oteli beğenmeyen kadın, geceyi dışarıda, yağmurun altında geçirdi. Vereme yakalandı. Bir gece, verem tedavisi sürmekteyken, kocasıyla birlikte dinledikleri BBC yapımı bir komedi programı sırasında gülme krizi geçirdi. Ve öldü."

Zindan: Gece yarısını geçmişti. Pencere pervazını yaslanmış dışarıyı seyrediyordum. Yağmur yağıyordu. İki sokak ötede kendimi gördüm.

Karşıdan karşıya geçmek için bekliyordum. Islak sokaklarda farları yansıyan birkaç araba önümden ağır ağır geçiyordu. Islanmıştım. O paltoyu değil siyah kabanımı giymeliydim diye düşündüm. Hem ileride yaya geçidi vardı; neden trafiğin böyle sıkışık olduğu bir sokakta dikilip duruyordum? Üstelik yarın iş günüydü, bu saatte dışarıda ne işim vardı? Neden evde değildim? Nereye gidiyordum? Ve galiba söyledikleri doğruydü, saçlarımı yandan ayırmalıydim. Elimdeki torbalarda ne olabilirdi? Biraz yorgun mu görünüyordum?

Birkaç saniye içinde yolun iki şeridi de boşaldı. Karşı kaldırıma geçtiğimi gördüm. Omzumda çantam, elimde torbalar, yürüyerek uzaklaşıyordum.

Çöp kamyonlarının sesi duyuluyordu. Sıcak bir geceydi. Yaprak kımıldamıyordu. Birden televizyonda kendimi gördüm; yağmurlu bir gecede pervazına yaslanmış, dışarıda, iki sokak ötede karşıdan karşıya geçmeye çalışırken kendimi seyrediyordum....

↓

Haritaları ve haritalara bakmayı çok severdim. Bana hem güven duygusu verirler hem de düş gücümü genişletirlerdi. Ta ki, bir haritaya bakarken kendimi gördüğüm ve düşüncelerimin çığırından çıktığı o uğursuz geceye kadar. Artık bir haritanın esareti altında olduğuma inanmaya başlamıştım ve sanki tüm insanlık beni bir takım haritalara sığdırmaya çalışıyordu. "Özne"m bütün insanlığın tehdidiyle karşı karşıyaydı. O gece neler mi oldu, anlatayım.

Çalışma masamın üzerine, yaşadığım ülkenin haritasını yaymış, saatlerdir ona bakıyor ve düşler kuruyordum. Denizleri birleştiriyor, yeni adalar, yarımadalar, göller yaratıyordum. Dağların, ormanların, şehirlerin yerini değiştiriyor, yeni yerleşim alanları kuruyordum. Bütün ülke coğrafyası, kafamın içinde bir o yana bir yana kaydı durdu uzun süre. Bölgelerin ekolojik düzenleri, yerleşim yerleri, yaşam koşulları, buna bağlı sosyo ekonomik koşullar kültür tarihi ve her şey değişiverdi. Öyleki kafamda düşlediğim bu düş haritayı çizgilere idöksem, bu harita üzerinden bambaşka bir ülkem tarihi yazabilirdim. Bir anlamda harita üzerinde kendi gerçekliğimi yaratırken, bir yandan gerçekliği de yeniden üretmiş sayabilir miydim kendimi?

Gerçeklikten kopacak kadar uzun bir süre bu hayallere dalmış olacağım ki kendime geldiğimde, saatlerdir bakmakta olduğum haritanın yabancısı olmuşum. Acaba önümde duran bu kağıt parçası gerçekten benim yaşadığım ülke miydi? Yani bu kağıt parçası gerçekliğin bire bir yansıması mıydı? Ölçüler küçültülmüştü kuşkusuz ama ülkemi temsil eden bu harita, haritaya bakan kişiyi-beni-koşullayan bir gerçeklik mi üretmekteydi yoksa gerçekliğin kendisi harita da görülen şey miydi? Az önceki düşlerim yerini düşüncelere bırakıyordu. Düşündükçe de canım sıkılmaya başlıyordu.

Haritaların gerçekliği yeniden üretmeye yarayan modeller olarak düşünülüyorsa, baktığım bu harita üzerindeki ülke aslında yoktu. Yani ülke somut bir şekilde vardı tabi ama haritada gördüğüm şey o değildi. Sadece belli ölçütler alınarak onun benzeri oluşturulmuştu.

Şimdi durum böyleyse, harita üzerinde yaşadığı ülkeye bakan kişi olan ben de, bir anlamda bu haritada temsil ediliyordum. Benim de bu kağıt parçası üzerinde bir yerim vardı. Şu anda oturduğum ve benimle birlikte varolan yer. Eğer haritaya zım yapabilsem ki kafamda bunu yapabiliyordum, o zaman ben hem haritaya bakan hem de haritada bulunan kişi olarak kendimi sonsuza kadar izliyor oluyordum. Bu sonsuz tekrar aynı bir tartışma konusu olur tabi ama benim asıl derdim başkaydı: Ben, şu anda hem kendime bakıyordum hem de baktığım kendim değildim. Kendimin bir benzeriydi. Ama baktığım şey ayna da değildi. Sadece bir kağıt parçasıydı. Haritacıların kullandığı ölçüklerin sınırları içinde küçültülüp çizilmiş bir "ben" vardı karşımda. Ne cesaretle, üstelik de bana sormadan çizilivermişim bu haritanın üzerine. Dahası haritanın altındaki ölçekte, haritanın gerçekliğinden bilmem ne kadar küçültülmüş olduğu yazıyordu. Hem de utanmadan "gerçeğinden" küçültüldüğüne inandırıyor insanı.

Zavallı ülkemizin bu harita üzerinde düştüğü durum da benimle aynıydı. Hadi bu kağıt parçası ülkemizi ve beni sadece temsil ediyordu diyelim ve sinirlenmeyelim, kolaylık olsun diye bulunmuş bir yöntemdi işte hepsi o kadar, işi bu kadar da büyütmemeliydi ama halen önemli bir sorun vardı. Haritalar kendilerini temsil edemezler. Onlar o ülkeyi, bu denizi, şu kıtayı temsil eder ve gösterirler ama kendilerini göstermezler. Önümde duran harita bir "gösteren" di. Dolayısıyla ülkem ve ben de "gösterilen"dik. Yani;

Şimdi durum böyleyse, harita üzerinde yaşadığı ülkeye bakan kişi olan ben de, bir anlamda bu haritada temsil ediliyordum. Benim de bu kağıt parçası üzerinde bir yerim vardı. Şu anda oturduğum ve benimle birlikte varolan yer.

Peki ama, burdan hareketle şu soruyu soralım; "ben"i ya da "ülkemi" temsil ettiğine inanılan ve saatlerdir bakıp durduğum bu kağıt parçasındaki şekilleri temsil eden bir şey var mı? Yok! Öyleyse saatlerdir kendi kendini temsil edemeyen zavallı bir "gösteren" haline getirilmiş kendime mi bakıyorum? Ve üzerinde yaşadığımı, nefes aldığımı sandığımı ama aslında orada yaşamadığım bir toprak parçasına mı bakıyorum? İçi boş bir "gösteren"e bakıp bunun gerçek olduğuna mı inandırılmaya çalışıyorum.

Gösterilen---gerçek ülke (ya da ülkem arazisinin kendisi)

Gösteren ---haritada ülke

Gösterilen---gerçek ben (şu anda haritaya bakıyor ve bunları düşünüyor olan)

Gösteren ---Haritadaki ben(gösterileni temsil eden)

Peki ama, burdan hareketle şu soruyu soralım; "ben"i ya da "ülkemi" temsil ettiğine inanılan ve saatlerdir bakıp durduğum bu kağıt parçasındaki şekilleri temsil eden bir şey var mı? Yok! Öyleyse saatlerdir kendi kendini temsil edemeyen zavallı bir "gösteren" haline getirilmiş kendime mi bakıyorum? Ve üzerinde yaşadığımı, nefes aldığımı sandığımı ama aslında orada yaşamadığım bir toprak parçasına mı bakıyorum? İçi boş bir "gösteren"e bakıp bunun gerçek olduğuna mı inandırılmaya çalışıyorum. Şimdi yeniden sınırlanmaya hakkım vardı sanırım. Avazım çıktığı kadar bağırdım: "KİM ÇİZDİ BENİ BURAYA? KİM ÇİZDİ BENİ VE ZAVALLI ÜLKEMİ BURAYA? NİYE BİZE SORMADINIZ? NEDEN BİZE SINIRLAR ÇİZDİNİZ VE NE HAKLA BİZİ BİR "GÖSTEREN" İÇİNE "ESİR" EDİP KENDİMİZE YABANCILAŞTIRDINIZ?"

Kötü bir gece geçiriyordum. Haritalara olan güvenimi tamamiyle yitirmek üzereydim. Dünya haritasına bakmaya cesaret bile edemiyordum. O canım sevgili Yeyüzü'nün bir "gösteren" ile karşılaşma fikri dayanılır birşey değildi.

O geceyi izleyen günler boyunca, haritasını yitirmiş biri olarak, sürekli inşa halindeki şehrimin sokaklarında dolaştım durdum. Durmadan önüme gelen reklam panolarını, afişleri, tabelaları, sokak, apartman, işyeri isimlerini okudum durdum. Her yerde ama her yerde karşımdaydı bu "gösterenler". Her kelime bir şeyi gösteriyordu her harf, her renk, her ses. Heyhat! Koca bir içi boş göstergeler bombardımanı altındaydım. Durmadan anlamlar yaratıyorlardı. Durmadan gerçeklikler üretiyorlardı. Bende çalışma masamın üzerindeki haritada yerleri değiştirmek eğlenceli bir oyun sanıyordum. Şimdi şu halime bak. Ne kadar da zavallıydım. Zaten yüzyıllardır bu oyunu oynuyorlardı. Kimler? Onlar! Onlar işte canım. Durmadan düşler kuruyorlar ve bu düşleri yaşayalım istiyorlardı. Onların düşlerini yaşamayacaktım işte. Ne hakla sürekli haritalar çizip, üstelik bunları sürekli değiştiriyorlardı. Herşey benim dışımda geliyordu. Şu an kimbilir nereye çizilmiştim. Kafam gittikçe bulanıklaşıyordu.

Arkadaşlarımı ziyaret gidip nasıl bir tehdit altında olduğumuzu anlatmaya çalıştım. Varlığımız göstergelerin ve bunlara inanıp gerçek sanan insanların tehditi altındaydı. Sevgili dostlarım bana dinlenmemi, tatile çıkmamı tavsiye edip, bir de şöyle diyorlardı: "sana ne oldu? sen böyle birisi değilsin". Peki ben nasıl biriyim? Ben herbir arkadaşımın kafasında da bir gösterenle temsil edilen ve aslında olmaya birisiydim. Bana böyle dediklerinin farkında bile değillerdi. Onlar da kafalarında benim haritamı çizmiş, bir "gösteren"le sınırları belirlemişlerdi. Sonradan anladım ki annem de ömrü boyunca bana bir yaşam haritası çizmeye uğraşmıştı. Annemim haritalarında, devletimin, milletimin politikalarının izlerini görebiliyordum. Yaşam biçimlerini temsil eden ve belirleyen ve olmayan ve bana uymayan anlamlar yaratan haritalar. Aman Allahım! Kuşatılmışım! Herkes beni bir yerlere, bir takım haritalara çizmeye uğraşıyordu. Belki de çoktan başarılı olmuşlardı bu uğraşlarında. Yoksa ben, kendimin bir eğretilmesi miydim? Metaforu muydum? Tamı tamına 11116.8 gündür aldılıyordum. Çıldırma işten bile değildi.

Derken eve kapandım. O geceden beridir "gösterilen"in cesareti altında hiçleşmediği bir zamanı düşünüyorum. "Gösteren"le "gösterilen"in birliğinden yoksun olunmadığı bir zamanı. anlayacağınız imkansız düşünüyorum. Her gün, bana yoksun olduğum şeyi ve esaretimi unutturacak yeni bir düşünür, yeni yanlısamalar yaratıyorum. Olur da belki o "birliği" yakalarım bir yerlerde diye. belki başlangıçta bütün "gösterenler" de bunun için icat edilmiştir insanlık tarafından, kimbilir.

* Bu yazı "Bilimde Kesinlik Üstüne" (J.L.Borges, A.B.Casares; Olağanüstü Masallar, Mitoş Y., 1995, s.114) adlı kısa metinden esinlenildi. ↓

Seneca, ölüm seni her yerde yakalayabilir, der. Gemi batar, haydutlar saldırır "ve daha yüksek bir gücü bir kenara bırakırsak, kölelerinin sonunucusunun senin üzerinde bir yaşam ve ölüm hakkı vardır". Pline, mektuplaştığı dostlarından birini kaygı dolu bir tonla uyarır: dostu şövalye Robustus birkaç kölesiyle birlikte yolculuğa çıkmış ve geri dönmemiştir; onu hiç kimse görmemiştir: "yoksa adamlarının saldırısının kurbanı mı olmuştur?" Mayence'da bir mezar taşı kölesinin öldürüp daha sonra da kendisi de nehre atlayıp öldüğü otuz yaşındaki bir efendinin trajik sonunun ölümsüzleştirir". Günümüzdeki doberman sahipleri gibi Romalılar da kölelerinden içten içe korkuyorlardı.Çünkü köle, bu doğal olarak aşagılık varlığı babacıl bir biçimde sevmek ve cezalandırmak, ona itaat ettirmek ve kendini sevdirmek gerekiyordu. Ancak yine de efendisiyle ilişkisi tehlikeliydi çünkü belirsizdi: sevgi birden nefrete dönüşebilir; modern kriminoloji, o zamana kadar gayet sadık görünen hizmetçilerin ibirdenbire kapıldıkları kanlı cinnet vakalarıyla dolu. Antik çağda kölelik Jean Genet'ye yaraşır bir konu. [J. Genet'nin Fransa'da yaşanmış gerçek bir olayı konu edinen Hizmetçiler adlı oyununu kastediyor]

"Bir gün annem, yüzünde mutlu bir ifadeyle yanıma geldi ve bana dedi ki: 'Çocuklarını, babanız Peygamber'in şefaatine nail oldu galiba. Şimdi bize mucizevi bir yardım geliyor. Zengin bir hanım altı-yedi küçük cariye satın almak istiyor. Siz üç küçük kızı satacağım ve kazandığım parayla dağlara geri dönüp erkek kardeşlerinizi şehir fareleri gibi değil, gerçek Rumelililer gibi büyüteceğim' Hepimiz çok mutlu olduk..."
TOLEDANO E. R., *Osmanlı Köle Ticareti, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1994, s.16.*

Mutlu köle var mıdır? Ya da köle denildiğinde anladığımız şey her zaman her bağlamda aynı mıdır? Gönüllü kölelik bizim tasarrufumuzda mıdır? Bir kölenin seçimlerinden söz etmek mümkün müdür? Kölelik gerçekten kalkmış mıdır?

Evet. Hayır. Hayır. Evet. Hayır.

Aydın'da Geyre köyünün yanıbaşında Afrodisias kenti, büyüleyici heykelleriyle dolu müzesi ve güneşli günlerde insanı sarhoş eden kokularla dolu ören alanıyla insana hep o bildik soruyu sorduruyor: Peki bu insanlar nasıl yaşıyor, nasıl çalışıyor, üzerinden basıp geçtiğimiz otlarda çocukken hangi böceklerin peşini kovalıyorlardı? Kentin her yanını bir zamanlar bezemiş olan duvar süslemelerinden birinde üzerindeki yazıdan adının Zoilos olduğu anlaşılan bir figür, şeref anlamına gelen Timé adlı bir kadın tarafından taçlandırılırken değer anlamına gelen Andreia adlı bir kadın da onları izliyor. Kazılar sırasında tesadüfen bulunan ve Zoilos frizi (duvar süsleme kuşağı) olarak bilinen bu kapartma panolardan birinde de Polis'in (kent in kişileşmiş hali) taç giydirdiği Zoilos, Demos (halk) tarafından selamlanıyor. Peki kim bu Zoilos?

Muhtemelen Sezar'ın sarayında köle olan ama daha sonra Sezar'ın evlatlığı Octavian tarafından azat edilen Zoilos, bir Afrodisiaslı ve Sezar'ın öldürülmesinden sonra kent in Sezar'ın davasına ihanet etmemesini sağlamasıyla tanındığı gibi, imparatorlukla bağlarını güçlendirdiği kent in özel bir statüye ve ayrıcalıklara sahip olmasını sağlamasıyla da biliniyor. Triumvira'nın aldığı bir kararla çıkarılan yasa, Afrodisias'ın vergi yükümlülüğünü ortadan kaldırıyor ve azat edilmiş bir köle doğduğu kente özgürlüğünü veriyor ama her özgürlük gibi koşullu olarak.

Hristiyanlar güç kazanmaya başlayıp Afrodit heykelinin, gövdesinde güneşi, ayı, üç iyiliği, Hera ve Zeus'u taşıyan o tanrıçanın kollarını koparıp yüzünü yok etmeden, tapınağını bir bazilikaya çevirmek için işe koyulup bu arada da kapısına türlü çeşitli haçlar kazıyarak ana tanrıça kültünün yerine kendi tanrılarını koymaya girişmeden önce kent in tiyatrosunda boy gösteren rölyeflerde erkek komutanlar kadın kraliçeleri kollarından sürüklüyor ve saçlarından çekerek yenilgiyi kabullenmeye çağırıyorlardı. Akhilleus'un Penthesilea'ya karşı kazandığı zafer sahnesinden ilham alan bir dizi rölyefte Armenia'yı yenen Nero, oklarını ve yayını bırakması için onu zorluyor; Britanya'yı alt eden Claudius yalvarmasına aldırmadan onu saçlarından yakalıyor. Bu boyun eğen kadınlar, bu yenilmiş kraliçeler ana tanrıçanın yenilgisinin habercisi gibi, kadınları Bakire Meryem'in edilgen gölgesine terk ediyorlar. Akhilleus'un Penthesilea'yı sağ memesinden vurduktan sonra onu can çekişirken görüp aşık olduğu ve hatta bu tutkusuyla alay eden Thersites'i öldürdüğü söylenir. İsmiyle müsemma

Ne denirse densin köle bir şey değildi: o bir insan olarak değerlendiriyordu. Ona insanlıkdışı davranan kötü efendiler bile, iyi bir köle olma ve sadakat ve bağlılıkla hizmet etme görevinin yerine getirmesini sağlıyorlardı. Oysa bir hayvan ya da bir makineye ahlak dersi verilmez. Sadece bu insan, aynı zamanda efendisinin sahip olduğu bir eşyadır da. Bu zamanda iki şeye böyle sahip olunur: insanlara ve şeylere. İbni Sina, babam bana maddi kayıpları çok ciddiye almamamı öğütledi hep, der: bir sığır, bir at ya da bir köle ölürse bunu fazla büyütme. Eflatun, Aristo ve Caton da farklı şeyler söylediler: günümüzde de bir subay bir mitrayöz ve yirmi adam kaybettiğini söyleyecektir.

Anadolu da çektiği acılar ve sancılarla kutsanıp güzel sayılmadı mı? Savaşırken değil acı edilgenlik içinde kıvrılırken güzel.

Yüzyıllar sonra Hristiyan kadınları kaçırılıp İstanbul haremlerine kapatıldıklarında kadınlar esaretlerinden güç yaratmaya, azat edilmiş köleler olmak için çabalamaya devam ediyorlardı. Tıpkı sarayın ak ve kara hadımları gibi imparatorluğa ithal ediyor ve uzun yollardan bu topraklara ömürlerinin onlara biçtiğini yaşamaya geliyorlardı. Köleler, ister savaşta tutsak alınarak, ister kaçırılarak isterse satın alınarak edinilsinler her toplumda olduğu gibi statünün bir göstergesi haline geliyorlardı. 19. yüzyıldan önce özgür müslümanlar yoksul bile olsalar ailelerinden bir kadının dışarıda çalışmasını istemezken değişen toplumsal normlarla birlikte genç kızlarını ihtiyaçlarının karşılanması ve belli bir sürenin sonunda evlendirilmesi şartıyla zengin ailelerin yanına vermeye başladılar. Bu olgunun farklı bir uzantısı, 'besleme' diye bildiğimiz biçimi alarak yaşamaya devam etti. Köylerden getirilip kentlerdeki orta sınıf evlere yerleştirilen genç kızlar acıma ve küçümsemenin içiçe geçtiği bakışların altında yapayalnız büyümeye, öğrenmeye çalışır ve geceleri ıslak ve tuzlu yastıklarında hiçbir zaman alınamayacak bir intikamın yeminlerini büyütürler. Anne olmadan çocuk bakmayı bilirler; pırpışladıkları o minik sevimli bebeğin de günü gelince diğerleri gibi acıma ve küçümseme dolu o bakışı gözlerine oturtacağını bile bile. Kimisi dayanamayıp vaksiz adamın birine kaçıverir; kimisi alıştığı koşulların ancak daha kötüsünü sağlayabilecek bir erkeği istemediği için o eve çakılır kalır.

Toledano, Etiyopya, Galla ve Sidama hükümdarlarının beyliklerinde seçkin tabakanın tükettiği ithal mallarını alabilmek için kendi tebaalarını düzenli olarak sattıklarını, küçük suçların ve vergi ödememenin cezasının satılmak olduğunu, bazen çocukların vergi yerine alındığını ya da kıtlık zamanlarında aileleri tarafından satıldıklarını aktarıyor. Köle sınıfından Çerkesler arasında da yaygın olan çocuk satışı dışında doğrudan şiddet içermeyen diğer bir köle olma biçimi de aklıktan ölmek için köle tacirlerinin biçtiği fiyata köle olmayı kabul etmektir. Toledano'nun deyişiyle köle edinme yöntemleri savaş ve akın düzenlemekten köleliği gönüllü olarak kabul etmeye dek varan bir yelpaze oluşturur.

Aklıktan ölmek için köleliği kabul etmek düşüncesine kuşkusuz şu an içinde yaşadığımız sistemin iş ve çalışma mekanizmaları gereği yabancı değiliz. Ezici bir çoğunluk, üretmek ve yaratmak için değil, somut açlığını gidermek ama aynı zamanda soyut açlığını giderecek bir nesnelere sistemiyle de çevrenmek için zamanının büyük bir bölümünü satmayı kabul eder. Hatta "işsizlik" olgusunun bize gösterdiği gibi, sömürülmenin başlı başına bir hak olarak talep edildiği toplumlarda yaşayabiliriz. Elbette ironi amacıyla çarpıtılmış bir söyleyiştir bu, ama olabilirlik payı yok mudur?

Paul Veyne, Roma İmparatorluğu'nda kölelikle ilgili bir makalesinde efendisinin bir köleyi azad etmesine yol açabilecek nedenlerin neler olduğuna cevap verirken üç başlık öne sürüyor: ya köle ölmek üzereydi, ya efendi, ya da efendi bir iş karşılığında köleye özgürlüğünü satacaktı. Köle ölmek üzereyse özgür ölmenin ve özgür insanların mezarlığına gömülmenin tesellisini sağlamak için; efendi ölmek üzereyse iyi bir efendi olduğunu kanıtlamak için, azat edilir. Veyne, azat edilmiş kölelerden çoğunun evi terketmeyip, daha önce ne yapıyorlarsa bu sefer daha şerefli bir biçimde yapmaya devam ettiklerini tahmin ediyor. Çünkü bir köle kendisine kötü davranan sahibinin elinden kaçsa bile genelde yapabileceği en iyi şey, iyi birine düşmeyi umarak kendisini esir pazarında yeniden satmak oluyordu. Romalılar sadakat ilişkisi bağlamında, azat edilen kölenin, eski sahibine bir oğulun babasına karşı yükümlülüklerine sahip olduğuna inanıyorlardı. Çünkü azat edilen köle eski sahibinin adını taşıyordu. Efendisi eğer ona kızarsa mirasından men edebilir ya da aile mezarlığına gömülmesine izin vermeyebilirdi. Tıpkı bir babanın oğluna yapabileceği gibi. Aynı zamanda normalde özgür insanlara el kaldırmak yasak da olsa bir efendi eski kölesini

Köle, sahip olunan bir mal olduğuna göre aşağılıktır. Bu adamın aşağılığı, büyüklüğünden emin olan başka bir adamı, efendisi, şefi, ustası yaptığına göre bu aşağılığı doğal sayacaktır. Bir kölenin insan-altı olması kaza değil kaderdir: antik köleliğin psikolojik benzeşimi ırkçılıktır. [...] Köleyle efendinin ilişkisi eşitsiz ve insanlar arası bir ilişkidir; o halde efendi kölesini "sevecektir" çünkü hangi sahip köpeğini sevmez, hangi patron iyi işçilerini sevmez, hangi sömürgeci sadık yerlilerini sevmez? Yirmi adamını kaybeden subay, onları seviyor ve onlar tarafından sevilirdi.

Paul Veyne, Les Esclaves, in L'Histoire de la Vie Privée I, Seuil, s. 63-65. Fransızca aslından Türkçeye çeviren Nazlı Ökten.

dövdüğünde haklı bir sebebi varsa anlayışla karşılanır. Köle, dayaklarda aldığı darbelerle büyür ya da pişer. Zaman geçtikçe darbelere rağmen içinde bulunduğu yeri tanımaya ve orada kendisine sınırlı bir güç oluşturmaya çalışır.

Ortaçağda kadın köleler genelde ev sahibesinin yanına verilir ve orada bir tür eğitimden geçirilirdi. Köle-hizmetçi, soylu ve nüfuz sahibi kadınların vazgeçilmez bir işareti gibiydi. Sürekli sahibeleriyle yaşayan bu kadınlar onların mahremine giriyor ve kimi zaman da sırlarını paylaşıyorlardı. Duby'ye göre bu kadınlar herşey için suçlu görülüyorlardı. Kokuları, bildikleri, bilmedikleri, yalanları, patavatsızlıkları... Özel hayatların hem dışında durması istenen hem de tam içinde tutulan bu kadınlar, en nihayet kocaları baştan çıkardıkları için de suçluydular. Baştan çıkarma, şiddet ve çoğu zaman da kaçışla ifade edilebilen bağımsızlık arzusu içindeki yetişkinleri hayat boyu çocuksu bir bağımlılıkla yaşatmak mümkün olmayacağından bu köle-hizmetçiler bir süre sonra azlediliyorlardı.

Sahibinin artık istemediği bir köle olmaktan daha kötü ne olabilir tahayyül etmek zor. Belki de bu yüzden çoğu kadın, kötü muamele de görse birlikte oldukları erkeğin arzusunun nesnesi olarak kalmaktan hoşnut. Hala istenir bir varlık olduğunu bilmenin güveni, baskı ya da eziyetin ötesinde başka bir yerde değerlendirilebiliyor. Giderek daha çok talebe, giderek daha çok gerekliliğe boyun eğmek, giderek başkalarının olmaması istediği şey olmak için umutsuzca çabalarken çekiştirdiğimiz dış kılıfın parçalandığını ve benliğimizin bir yaranın cerahati gibi ince ince sızıp boşaldığını hissetmek köleliğin ta kendisi değil mi? Evlerde, sokaklarda, iş yerlerinde olmamız gerektiği gibi olmaya çalıştıkça kendimiz diyebileceğimiz bir şeylerden nasıl da uzaklaştığımızı görmek can acıtıcı. Kendi derimiz, kılıfımız giderek daha çok yamaya ihtiyaç duyuyor: giysiler, makyaj malzemeleri, takılar, kremler bize söylendiği gibi kendimizi ifade etmeye yardımcı olmaktan çok olduğumuz şeyin içimizden akıp gittiğini saklamak, kendimizi gündelik olarak ayakta tutmak için sığındığımız küçük tuzaklar. Kadın dergileri kendinizi kötü hissettiğinizde yapmanız gerekenler listesine alışveriş yapmayı ekliyor ve erkek dergileri şişen kasların getireceği hafiflik hissini hiçbir şeyin alamayacağını iddia ediyor. Çünkü hiçbirşey istenmeyen bir köle kadar acıklı değil. Çünkü iş bulmak, çünkü eş bulmak, çünkü hayatımızı kurmak zorundayız. Çünkü bir hayatın böyle kurulduğu öğretildi bize. Kendi hayatlarımızın öznesi olmadığımızdan özne rolünü atfettiğimiz başkalarının duygu ve edimlerinin nesnesi olmakla yetinmek, yetinmek ne kelime bunun için kendimizi paralayıp benliğimizi dışarı akıtmak zorundayız.

Kölelik üzerine kurulu Antik Yunan toplumunun en önemli düşünürü olan Aristo, bazılarının köle olmak için doğduğunu öne sürerken hiç duraksamadan bunların gerçek bir insan gibi dik bile duramadıklarını söyler. Aşırı çalışma sonucu değil dik, ayakta bile duramayacak insanların duruşlarını neredeyse köle doğduklarının bir kanıtı olarak göstermek, eğitime, kültüre, maddi kaynaklara erişimi olmadan büyüyen insanları bilgisizlik ve beceriksizlikle suçlamak başka düzeylerde köleliğin meşrulaştırılması için bugün bile kullanılan savlar. Bir durumun sonucu olan unsurları o durumun nedeni olarak ortaya koymak çok eski bir oyun. İşte bu yüzden başımızı hep dik tutmak zorundayız.

↓

Oradakiler için

[Burada Olamayanlar]

[Duvarların, parmaklıkların,
kapıların ardına hapsedildikleri
için bu sefere katılamayanlara
adanmıştır]

Paranoya sahibi
bile olama.
Paranoyan sanal
olsun. insanlar
yorganlarının
altına saklanıp
yaşarken
hayallerini sen
sadece o yorgani
hayal et. Beyin
balçığının içine
giren efervesan
bilgiler beni
ilgilendirmez.
Nasıl olsa hızla
köpürüp sonra
da o balçığın
içinde çözülecek,
yok olacaklar.
Ama o balçığın
içindeki bilgilerin
yarattığı hava
kabarcıkları
başkaları
tarafından
görülürse kavga
çıkartırım.
Mızıkçılık yapma.

Önüm arkam sağım solum sobe.

Saklan, sakın evden dışarı çıkma.

Ev yeterli küçüklükte değil. Saymam, saymam. Sakın çalışma masasının başından kalkma. Yaşamak için gereken ihtiyaçlarını da masa başında hallet. Yemeğini telefonla sipariş et. Paket servisi için gelen çocukla yüz göz olma. Halini hatırını sorarsan yanarsın. Saymam. Yemeğini yemek için tekrar çalışma masasının başına dön. Yeterli miktarda peçete kutunun içindedir, ellerini yıkamak için kalkmana gerek yok. O kutuları bulaşık çıkmasın diye yapıyorlar. Kalkma.

Alışveriş için ayda bir (eğer başarabiliyorsan yılda bir) dışarı çık. Sakın iletişim kurman gereken - geçen seferki kaşar iyi değildi, ay bu gofretler yine mi çıktı, şu sele zeytinin tadına bi bakiim falan - mahalle bakkallarından alışveriş yapma. Soğuk rafların arasında yalnızlığını rahat rahat seyredebileceğin, her bir ürünün son kullanma tarihinde yeni bir ölüm noktası tespit edebileceğin büyük marketleri, süpermarketleri, hiper, gros, siber marketleri tercih et. Kasadaki kıza bu saç rengi size çok yakışmış kurlarını yapmaya kalkarsan başına gelecekleri sen düşün. Bunun fiyatı ne diye sorma, barkodunu okut. Koluna barkod dövmesi yaptır. Kendini okut.

Paranoya sahibi bile olama. Paranoyan sanal olsun. insanlar yorganlarının altına saklanıp yaşarken hayallerini sen sadece o yorgani hayal et. Beyin balçığının içine giren efervesan bilgiler beni ilgilendirmez. Nasıl olsa hızla köpürüp sonra da o balçığın içinde çözülecek, yok olacaklar. Ama o balçığın içindeki bilgilerin yarattığı hava kabarcıkları başkaları tarafından görülürse kavga çıkarırım. Mızıkçılık yapma.

Bilgilerini başka insanlara kablolar aracılığıyla ulaştır. Kablolar ayaklarına dolaşmasın. O yüzden sakın çalışma masanın başından kalkma. Bilgilerin o kadar çoğalsın ki doğruyu kaybet. Doğru ayağına dolansın, beter ol. Bilgilerin o kadar çoğalsın ki kendini kaybet. Miden bulansın. Ben senin iyiliğin için söylüyorum anladın mı aptal. Kalkma o masadan, kalkama. Bir anlık dalgınlığımdan faydalanıp (ya da insani bir ihtiyaç için görevimin başından kalktığımı hissedip) bir konsere, tiyatroya, sinemaya ya da işte öyle bir şeye gitmek istersen biletini çalışma masandayken ayırt. Başlamadan kısa bir süre önce gişeye gidip önceden kurguladığın kalıp cümlelerden birini kullan. Kısa olsun. Salon kararınca içeri gir, karanlıkken çık ve hemen çalışma masanın başına dön. Aldığın anlamsız keyifi ya da acıyı kablolarla dök. Hafızan yetersiz gelirse yeni bir hafıza satın al. Belleğini kaybet. Hiç bir şeyi "anımsama".

Seviş. Bunu görsel bir kayıt olarak hafızana al. Bu sana bilgi olsun. Bilgelik ölsün.

Boşalırken hafızanı nasıl daha da büyütebileceğini düşün, derin bir "ohhh" çek. Yaşamı içine çek. İçinde hapset. O içinden çıkmaya çalışırken sen dön arkana uyu. Beter olsun. Sana ne !

"Kapitalizm satın alma özgürlüğüyle yatak odana giriyor ve senin özgürlüğünü satın alıyor, bunu göremiyor musun ?" derse uyan ve onu yataktan kov. Gitsin bu küçük bilge söylemlerini başkalarına yapsın, artık senin kablolarına dolaşmasın. Hemen çalışma masana dön ve sevişme. Masturbasyon yaparken de asla onu düşünme.

Televizyonun karşısına geç. Delilikle akıllılık arasındaki bıçak sırtı sınırdaki çıplak ayakla yürü. Ama bunu kimseye söyleme. İstedğini yapmakta özgürsün. Sen özgürsün, kim ne karışır. Eğer kablolarını koparıp şarkı söylemeye kalkarsan mızıkçılık yapmış olursun. Saymam, saymam.

Başındaki elmayı titretmeyecek kadar kıpırtısız, titretsen ve ok kafana girerse anlamayacak kadar hissiz ol. Öl. Ölümünden kork. Arkanda bir şeyler bırakmak gibi tarih öncesinden kalma hayallerden kurtar bedenini. Bırakılabilecek bütün bilgiler ya bırakılmıştır ya da birileri tarafından bırakılmaya hazırlanmaktadır zaten. Birileri olma, her hangi biri olmayı amaçla. Amaçsız ol. Öl.

Çorap giyme, ayakların üşüsün. Howard Rheingold'u sev. O da çorap giymiyor. Kablolardan birine sıkıca asıl ve çek. Ucunda mutlaka aşk vardır. Evlen. Yeni evine ilk önce çalışma masasını taşıyınlar. Çalışma masasının üstü işlenebilecek bütün cinayetlerin aynasıdır. Herkesin içinde kulağını çektiği için ilkokul öğretmenini (örneğin göğsüne iyi açılmış bir kurşun kalem saplayarak) öldürmeyi düşle. Düşlerin önceden kurgulanmış olsun. Düş kur. Düş. Kimse seni kaldırmaz. Beter ol.

Bana kızma. Kızarsan saymam. Önüm, arkam, sağım, solum...

"Önce Kelime vardı;" diye başlıyor Yohanna'ya göre incil. Kelimeden önce de Yalnızlık vardı." Bu lafı anlama. Bu lafı söyleyen adamı tanıma. Ama aktaran ben olduğuma göre saygı duy. N'olur arada bir bana sevgi duy. Saçlarımı okşa, ama sakın yerinden kalkma. Mızıkçılık yapma.

İntihar etme. İntihar edenini sevme. Seppuku yapmak istersen kafana son darbeyi indirecek bir yoldaşın olmasın. Yukio Mişima'yı tanıma. Sana bu konuda bilgi aktaracak kabloyu kopart. Kendini topraklı bir hatta bağla. Kısa devre yapma. Kısa devre seppukudur.

En fazla "duvar" metaforunu anla. Ama duvarların ardındadır yeni hayat dendiğinde "Ha !" de. Ben sana yepyeni hikayeler anlatırım. Hem de hepsini bir kere de anlarsın.

Dergi okuma. Benim söylediklerim sana yazılı bir metin olarak sunulursa ciddiye alma. Seni kandırıyor olabilirler. Paranoyan bile sanal olsun.

Çocukların olsun. Onlarla ayak üstü bir şeyler ye. (Mümkünse paket yaptırıp çalışma masanın başında verin bu akıl almaz ziyafeti.) Onların karniyarlığı sevmemesine özen göster. Benim için her konuşmasında (onlar buna yazısında da diyebilirler) yemekten söz eder, derlerse gül ve "Bu sizi hiç ilgilendirmez" de.

Bana sahiplen. Sahiplendiğin tek şey ben olayım. Yoksa anında önüm, arkam, sağım, solum... J.R.R. Tolkien diye bir adam "Kaçıştan en çok gardiyan korkar" demiş.

Kaçamayacak kadar korkak yaşa.

Ben hiç bir kaçıştan korkmam. Çünkü olur da bir gün seni (ya da sizden birini) kaçarken görürsem bil ki hiç acımam.

İşte o zaman önüm, arkam, sağım, solum sobe.

Ebe.

En fazla "duvar" metaforunu anla. Ama duvarların ardındadır yeni hayat dendiğinde "Ha !" de. Ben sana yepyeni hikayeler anlatırım. Hem de hepsini bir kere de anlarsın.

Ö Durma Anı: Esaretle Özgürleşme Arasında Barok Müzik*

Ali Ergur

karagöründü

*Yeni bir 'uyum' için Emre Öktem'in 'Portede Bir Nota' yazısına bir 'karşiezgi' denemesi.

1.Ivo Supicic (1988). "Les Fonctions Sociales de la Musique" in Henri Vanhulst, Malou Haine (der), Musique et Société, Editions de l'Université Libre de Bruxelles, Brüksel, ss. 174-175.

2. Fırat Kutluk (1997). Müziğin Tarihsel Evrimi, Çiviyazıları, İstanbul, s93

3.Roland de Candé (1987) Dictionnaire de Musique, Microcosme/Seuil, Paris, s.48,

Rönesans müziğinin görece sade anlatımı ve müziğin salt müzikal öğelerden oluşması gerektiği fikrine dayanan kompozisyon düsturu, özellikle on altıncı yüzyıldan itibaren ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Nitekim, bu tarihten itibaren kurumsallaşmaya başlayan 'barok' tarz, metnin müzikal ifadeyi belirleyici olabileceğini hatta çoğu zaman belirlemesi gerektiğini vurgulamaktaydı. Bu bir anlamda ekonomik mayası tutmuş ve politik ağırlığını hissettirme çabasındaki kentsoylu sınıfın da kökleşmesi anlamına gelir; çünkü artık üretilen her şeyin ekonomik anlamda 'işlevsel' olması, diğer bir deyişle ekonomik ussallığın imbiğinden damıtılması gerekliliği erdemdi. Ayrıca müziğin, özellikle icrasının, farklı grupların üyelerinin, yek vücut olarak aynı zihniyete, aynı estetik zevklere, aynı kültürel gereksinimlere katılmalarını sağlayan ilişki ve etkinlikleri düzenleyen bir toplumsal örgütlenmeyle çevrili olduğu¹ göz önüne alındığında, retorik egemenliğine tâbi kılınması, kuşkusuz kentsoyluların, kendi yükselişlerini kutsayan bir söylemi inşa etmeleri için gerekli en önemli ideolojik 'operasyon'lardan biriydi. On yedinci yüzyıla gelindiğinde, rönesansın müzik pratiği olan "Ut Harmonia sit Domina orationis" (müzik, metnin efendisi olsun), yerini yaygın olarak "Ut Oratio sit Domina harmoniae" (metin, müziğin efendisi olsun) fikrine terk etmekteydi.² Bundan sonra, müziğin yapısal kuruluşunda metne dair izler ve retorik'in 'gizli yüz'ünü aramak çok daha anlamlı hale gelecekti.

Arie.

Barok tarzın kayda değer getirilerinin belki en temel olanı, uyum (armoni) ve karşiezgi (kontrpuan) bileşiminin yepyeni anlatım olanakları, hacim duygusu ve simgeler evreni kurabilmesidir. Üstelik bu evren, yalnızca duyguların yoğun sarmalandığı bir dil yaratmakla kalmadı, aynı zamanda bütün o dilin içsel mantığının yapıtaşlarını çokkatmanlı bir matematikle donattı. Bu nedenle, metnin yönettiği bir müzik anlayışının hızla yaygınlık ve meşruiyet kazanması, bir anlamda insan usunun, doğa yasalarının gizini çözme dürtüsüyle (yeniden) uyanışının somutlaştığı alanlardan birisi oldu. Değil karşiezgi gibi 'sapkınlıklar', birkaç yüzyıldır iddiasız sürgünler vermeye başlamış olan uyum kavramı bile siyasal yetkeyi elinde mutlak ve baskıcı bir tavırla sürdürmek için direnen kilise için kabul edilebilir olmamıştır. Kilisenin itirazı, kuşkusuz uyumun ilahi düzenin süregitmesi gerektiği fikrini yeniden üreten işlevine değildir; uyum kavramının örtük bir biçimde duyurduğu 'farklılık'ın ifade edilebilmesinedir; çünkü uyum, eninde sonunda birbirlerinden gerek öz gerek biçim açısından farklı olan öğelerin 'sorunsuz' birlikteliğini gösterir. Her ne kadar temel bir tonik (merkezi siyasal yetke) var olsa ve mutlaka 'geri dönüşüme' gereken bir kadans olarak tezahür etse de, sonuçta özdeş başlangıç uygulayısıyla bitiş uygulayısı arasında birçok farklılığın belli katı kurallar (yazılı hukuk) içinde düzenlenmeleri gerekmişti. Basso continuo tekniğinin, önceleri yorumcuya fazla geniş inisiyatif tanıma tehlikesi içeren yazısının şifreli yazıyla kesinleştirilmesi³ de bu yüzden hem toniklerin aralarındaki farklılıkların varlığını gerekli kılıyor hem bunların merkezi bir yetkeyle uyumlulaştırılmalarını sağlıyordu.

Recitativ.

Bir yandan aynı anda hem merkezileşen hem farklılıkları sistemleştiren bir müzik dili filizlenirken, diğer yandan barok kompozisyonun adanmış bir 'evreni kodlama' çabası göze çarpmaktaydı. Retorik, müziği gerek yapısal kuruluşuyla gerek dayattığı genel bir biçem

politikası aracılığıyla kuşatıyor, evrenin gizlerinin notaların birbirleriyle ilişkileri sayesinde sezinlenebileceği sanısını yaratıyordu; besteciler de, bu ilahi düzenin şebekesinde dönemin şifre kıran 'hacker'ları olarak canla başla çalışıyorlar, yaptıklarına da ağırbaşlı bir ciddiyetle inanıyorlardı. Ama tam bu noktada bir paradoks beliriyor, sanki; evrenin gizlerini insan usunun özgürleşimi yolunda müzikal matematiğin yasalarında arayan besteciler, bu uğraşın sonucunda yaratılan başka bir şifrelenmiş evrene esir olmuyorlar mıydı?

Arie.

Bir gizler evreni tasarlamak, ister istemez yaratıcı ile yaratılan arasındaki o kırılğan ve kolay tersine çevrilebilir dengenin varlığını da baştan kabullenmek anlamına gelir. Özgürleşme ateşi ve özgürleştirme misyonu, sanatçıya, ama özellikle barok bestecisine ikili bir rol yüklemiştir: Bir yandan gelişmekte olan bilimsel düşünce ve yöntemli araştırma sonucunda elde edilmeye başlanılan bilgilerden yola çıkılarak tasarlanan bir doğa kavramsallaştırılmasının müziğin diline aktarımını sağlamak, diğer yandan bu ifade düzlemi geçişkenliğini, çözülmekte olan evren gizleri gibi başka bilinmeyenlere açılan yeni kodlar halinde sistemleştirmek. Bir kapı açılırken bir başka (belki de birden fazla) kapalı kapı karşımıza çıkıyor, üstelik bu çözülürken yeniden dolaşan düğüm git gide arayışçı bir ruh halinin müzikal söylenişi haline dönüşüyordu. Diğer bir deyişle müziğin şifre çözen/şifre yaratan özelliği aslında biçimin genel özelliğiydi. Böylece doğaya esir insanın özgürleşimi taçlandırılırken, bu özgürleşim için tasarlanan ifade biçimi, ister istemez sonsuz sayıda simgeyle yüklü olduğundan, çoğu zaman insan usunun çözmesinin olası olmayabileceği bir bilinmezlik alanının kaldığını imliyordu. Gerçekten de, bilineni yeni bilinmezler halinde şifrelemek onu hem keşfetmek hem yeniden örtmek anlamına gelir. Bu nedenle barok uyum ve karşıezgi teknikleri çoğu zaman bir sonsuz döngünün süregitmesi için gerekli temel araçlar olarak belirmişlerdir. Müzikle matematiğin görünür ve saklı tüm ilişki biçimlerini sergileyen barok besteciler, işte böyle bir esaret/özgürleşim dialektiğinin sancağını taşımışlardır; çözülen bir sınıfın yerini yükselmekte olan bir diğerine terk etmemek için umutsuzca çırpındığı bir çağın müziği olarak doğaldı da bu. Her ne kadar bir yanıyla teslimiyetçi bir strateji olsa da bir yanıyla da aynı oranda devrimciydi, yapılan müzik; ama mutlaka dahiyane!

Duett.

Batı müziğinin bu doruk noktasında, ustalar, sayıların gizemiyle doğanın ve ilahi düzenin müzikal ifadesini anlatmaya çalıştılar. Çoğu çok özgün teknikler, denenmemiş seslendirme biçimlerini müzik yazınına kazandırdılar. Ancak aralarından yalnızca birisi 'söylenilecek her şeyi söyleyip noktayı koyma' onuruna erişti: Johann Sebastian Bach. Bu saptama, Bach'ın tamamiyle ilerici bir besteci olduğu anlamına gelmez; tam tersine, onun ikili yapısını açığa çıkartmaya yardımcı olur. İlhan Mimaroğlu'nun deyişiyle, Bach bir yenileyici olmaktan çok bir yerleştircidir.⁴ O, o güne değin müzik adına yapılmış her şeyin bir özetini yaptı; yeni bir çağın açılması ve yeni bir besteleme zihniyetinin ortaya çıkması için gereken koşulların ortamını yarattı. Bu anlamda Bach, müzik tarihinde bir 'durak noktası' (point d'orgue) oluşturur; o güne dek keşfedilmiş tekniklerin, yaratılmış müzikal ifadelerin ilahi bir uyumu simgeleyen bir 'mükemmel kadans' içinde tam füzyonu olan görkemli bir durak noktası. Buna karşılık, müzikal im olarak 'durak noktası', J. S. Bach'ın besteleme biçiminde daha sonraki dönemlerin bestecilerinin kullandıkları denli sık rastlanan bir uygulama sayılmamak gerekir. Yarattığı ses geometrisinin içinde gizliden gizliye uzanan 'Protestan ahlâkı', yaşamın zevklerinden çok 'düzen'in kuruluşu için gerekli iç disiplini kurumsallaştırmaya çalışıyordu. Böyle bir felsefi çerçeve içine sıkıştırılmış müziği yönetecek başlıca öge 'süreklili akış' olmalıydı; üstelik matematiğin hem simgeselliği hem işlevselliği ile donanmış bir akış. Bu müzik içindeki 'durma anları', ancak bu akışın dahi karşısında eğilmesi gerektiği kimi 'ilahi an'lardır; BWV 243 re majör Magnificat'ın ünlü omnes generationes korosunun kırk sekizinci

4. İlhan Mimaroğlu (1987), Müzik Tarihi, Varlık Yayınları, İstanbul, s65.

5. Edmond Buchet (1963), Jean Sébastien Bach, l'Oeuvre et la Vie, Les Librairies Associés, Paris, s.101.

* Sus üzerine konulan durak notası.

6. Gerhard Schmidt-Gaden tarafından yönetilen Collegium Aureum'un seslendirdiği Magnificat (BWV 243) ve Noel Kantatı (BWV 110) plağının tanıtım metninden (Deutsche Harmonia Mundi, DHL 21584).

7. Philippe Beaussant (1993), "Jean Sébastien Bach" in Jean Et Brigitte Massin (der), Histoire de la Musique Occidentale, Fayard, Paris, s501.

ölçüsündeki o 'ilahi an' gibi.

Arie.

Özgün tonu 1723 Noel'i için mi bemol majör olarak yazılan Magnificat'ı Bach 1730'da yeniden ele alır; ve yarım ton aşağı indirerek kimi kısımlarını atıp yenilerini ekler.⁵ Sonuçta bugün elimizde olan Magnificat toplam 579 ölçü olarak nihai halini alır. Bu sayı, Bach'ın sayılarla ilişkisi göz önüne alındığında hiç de tesadüfi değildir: 5, Meryem'e atfedilen kutsal sayı, 7, iyilikleri yedi kez yapan Tanrı'nın simgesi, 9 ise 3'ün (teslis) karesidir. Üstelik parçanın tek durak noktası (point d'arrêt *) olan omnes generationes korosunun sustuğu an kırk sekizinci ölçüde yer alır. Buradan da kilisenin simgesi olan 12 sayısı hemen göze çarpar.⁶ 48 (4x12) adeta boşlukta çarpmıha gerilmiş bir Mesih resmetmektedir: Görkemli ama sade, ilahi ama ürpertici bir imge! Sanki "tüm nesiller" yaklaşmakta olan 'o an'a giden 'yol' boyunca eğilip mağfiret dilemektedirler (yedi kez vurgu uygusu duyuran orkestra). 'O an' geldiğinde, 'oraya' ulaşıldığında tüm müminler susar; 'O'nun ürpertici imgesi karşısındaki huşu anı dahi işlevseldir; Katolik öğretisindeki karamsarlıktan ve durağanlıktan eser kalmamıştır. 'Dünya işleri'ne geri dönmek gerektiği an ise ilk çığlık yine usun aydınlattığı yolda çalışacak olan İnsan'dan gelir (a capella söylenen "omnes generationes"); yaratılmış herşeyi (orkestra eşliği girer) yine ilahi düzenin mükemmel uyumuna davet eder (elli birinci ölçü sonundaki kadans). Böylece Bach, bir yandan kulun esaretini diğer yandan bireyin bu dünyadaki belirleyiciliğini vurgular. Zaten müzik tekniği açısından da bir yol ayrımında konumlanmıştır, Bach; ezgiye öncelik veren yatay yapı ile uyumu birincil kaygu yapan dikey düşünüş arasında yeni bir yol açmıştır; Bach'ın biçeminin en özgün yanı da budur.⁷ Her ne kadar ilahi düzenin süregitmesi için gerekli olan ruh halinin korunması gerekiyorsa da, artık ibadetin ve çalışmanın yeri ayrılmıştır. Seküler bir dünya kavramsallaştırmasında, ilahi olana derin bir saygı ve bağlılık duyulur; ancak üretimin örgütlenmesini düzenlemesine, bundan da öte, ondan pay almasına razı olunmaz.

Choral.

Barok çağ, özellikle on yedinci yüzyıl, yeni bir toplumsal sınıfın ekonomik yükselişine sahne olan bir dönemdir; siyasi yükseliş ise bir sonraki yüzyılın sonuna doğru mutlak egemenliğini ilan edecektir. Barok besteci, ama özellikle J. S. Bach, bir yandan siyasi egemenliğini henüz kuramamış olan bir sınıfın sesini gizli gizli duyurup feodal kalıplara yine örtük bir şekilde karşı koyuyor, diğer yandan kuldun bireye giden yolun taşlarını döşeyenlerden birisi oluyordu. Protestan ahlâkının gerektirdiği çalışma düzeni, bireyi, Katolik karanlığından kurtarma dürtüsüyle artık kendi şarkısını söylemeye başlıyordu. Ama herşey yine de ilahi düzenin kutsanması temasına yaslanıyordu. Bu nedenle dönemin bestecisi, tüm bir matematik kesinlik (belki de noktalara değil soru imlerine açılmaktadır, bu kesinlik içinde dahi olsa, bu ilahi düzenin belirleyiciliğine karşı çıkışla onu yüceltmenin, özgürleştirmeyle esaretin arasındaki kırılğan ve ikircikli ruh halinde bulunuyordu; zaman-dışı bir 'an'da boşluğa çivilenmiş bir Mesih gibi.

↓

Eni ve boyu kırkar, yüksekliği sadece yüz kırk santim olan, yani ayakta bile durmaya izin vermeyen, penceresiz, deliksiz, mutlak karanlık hücreleri bu yazıya sığdırmak imkansız. Erkenden akşam inen avluları, sürgün hayatını, savaşta esir düşmeyi anlatmaya kalkmak da benim haddim değil. Esareti hemen sadece sözcük olarak tanımış talihi insanlardan biriyim ben - bir de günlük, sıradan yaşamın bildik sınırları, duvarları, tıkanıklıkları olarak. Bu yazı "esaret" sözcüğü üzerine... Biz özgür insanlar, bilemeyeceğimiz esaretten değil, "özgür" insanın az çok bilmemiz gereken esaretinden söz açıp değiştirilebilecek bir şey var mı diye sorsak, daha iyi ederiz.

Dört duvar arasındaki esaret, "esir alan" olmadan da anlaşılabilir. Ama esaret sözcüğüne anlam verebilmemiz için, "esir olan"ın mevcudiyeti zorunlu. Başı olmasa bile, en azından bir sonu olması lazım. Tutuklunun nerede bittiği belli değilse, onu çeviren duvarın başlangıcı da belirsizleşir.

Duvar kalındır. Yeterince kalın olmasa esir alamaz çünkü. Delip geçilemeyecek bir kalınlığı olmalı duvarın. Bir kalınlığı olduğuna göre, en azından iki yüzü bulunmalı.

Tutuklu içerdedir. Duvarın sadece içe bakan yüzünü görebilir. Duvar da zaten tutukluyu "dışarı"dan ayırmaya yarar. İki şeyi birbirinden ayıran üçüncü, kendi de bir "şey" olmak zorunda. Yoksa ayıramaz onları.

Mekan içinde esareti tutuklu, duvar ve dışarı olarak anlayabiliriz. Dışarı, duvarın dış yüzüyle birlikte başlar. Duvarla aynı olup olmadığı farketmez. Ama duvarın içe bakan bir yüzünün olması, tutuklunun da ondan önce bir yerde bitmesi gerekir. Tutukluyla duvar birbirine karışır, duvarın dış yüzüyle bir olan tutuklu, dışarı çıkmış olur, yani artık esir değildir.

Tutuklu
içerdedir.
Duvarın sadece
içe bakan
yüzünü
görebilir. Duvar
da zaten
tutukluyu
"dışarı"dan
ayırmaya yarar.
İki şeyi
birbirinden
ayıran üçüncü,
kendi de bir
"şey" olmak
zorunda. Yoksa
ayıramaz onları.

Öyleyse, tutuklu olabilmek de bir mesele. Tutuklu olmak istiyorsan, bitmeyi bileceksin bir yerde. (Hem böylece duvara da duvar olma şansı tanırsın. Duvar için gerçi neyi çevirdiği önemli değil; ama tutacak esiri olmayan bir duvar, gerçekte ne kadar duvardır?)

Esaretin koşulu sonluluk, bitim. Sonu olmayan esir yoktur. Sonu olmayan, esir olamaz.

Peki kim istiyor esaretten kaçmayı? Özgürlük, neredeyse bilinen her kültürde yüceltilen bir kavram, evrensel geçerliliği var sanki. Köleciliğin yaygınca uygulandığı toplumlarda bile onun değerini yadsımak, saçmalamakla bir tutulmuş. İmkansızlığı savunulabilmiş, ama değersizliği savlanamamış kolay kolay. Özgürlük deyince ne anlamak gerektiği

Eğer özgürlüğü de, "özgür olan" bir şey dolayımında düşünmek zorunda olsaydık, ya bu kavrama hepten veda etmek zorunda kalacak ya da içinden çıkılmaz bir sorunla karşı bulacaktık kendimizi. Çünkü bir "şey" (örneğin bir kişi) olmanın koşulu, esir olmanın koşulundan çok da farklı değildir. Bir şey, başkalarından ayrılarak o şey olabilir ancak. "Şey" in de mutlaka bir sonu olmalıdır. Hatta esirden farklı olarak, bir de başı bulunmalı - zaten "şey" in başı ile sonu arasında bir ayırım yapmak aslında mümkün değil.

konusunda ise, tartışmaların sonu gelecek gibi değil.

Eğer özgürlüğü de, "özgür olan" bir şey dolayımında düşünmek zorunda olsaydık, ya bu kavrama hepten veda etmek zorunda kalacak ya da içinden çıkılmaz bir sorunla karşı bulacaktık kendimizi. Çünkü bir "şey" (örneğin bir kişi) olmanın koşulu, esir olmanın koşulundan çok da farklı değildir. Bir şey, başkalarından ayrılarak o şey olabilir ancak. "Şey" in de mutlaka bir sonu olmalıdır. Hatta esirden farklı olarak, bir de başı bulunmalı - zaten "şey" in başı ile sonu arasında bir ayırım yapmak aslında mümkün değil.

Bir şey, herhangi bir şey olabilmek için kendisini ortaya koyan, başka şeylerden ayrılan ve onları da kendisinden ayıran, ister istemez kendi esaretini de hazırlamış olur. Kendimiz olmak ve esir olmak, birbirinden ayrılamaz. Ne olduğumuzu seçebilseydik bile, bu özgür olduğumuz anlamına gelmeyecekti. Yine de böyle bir seçme hakkı çok değerli bir şey olurdu; çünkü beterin de beteri vardır: "hangi tür esaret" sorusu, insanlar arasındaki farklılık, düşmanlık, kıskançlık, haksızlık, başkaldırı, cesaret, girişim... gibi olaylara eşlik eder hep.

Az önceki soruyu tekrarlayalım: Esarettten kurtulmayı kim ister? Herhangi bir şey olmamayı, kendisi olmamayı? Belki de bu istenir mi diye sormadan önce, mümkün mü diye sormak gerek. Özgürlük imkanını arar dururuz hep.

"Kendisi olmamak", hiçbir şey olmamak (=hiç olmak) demek değildir. Tamamen yok olan, bir karadelik gibi diğer şeyleri de yutup götürürdü beraberinde. Şeylerin varolma zincirinde boşluk olamaz. Bir şeyin kendisi olmaktan çıktığı bir an varsa eğer, bu, artık hiçbir şeyin bulunmadığı bir yokluk durumu ile aynı değildir. (Zaten "yokluk uk'le rehzen"dir - Rıza Tevfik.)

Eğer özgür olabilmek için en azından esir olmamak gerekiyorsa ve kendisi olmakla aynı anda esir olmak da zorunluysa, varlığın sürüp gittiği ama benim olmadığım bir an bulmam, özgür olabilmemin biricik yolu. Böyle bir an mümkün mü? Var mı? Nerede? Belki de hemen yanibaşımızdadır, dikkatle bakalım.

↓

Ülkemiz, farklı ebat, renk ve zerafette sayısız kapının çeşitli odalara açıldığı, uzunlu kısıalı, sayısız koridor ve merdivenin, odalar ile karmaşık katlar arasında geçit oluşturduğu, ne zaman ve kim tarafından inşaa edilip döşendiğini bilmediğimiz sonsuz bir binadan oluşur.

Biz, odalar ve koridorlar halkıyız.

Ülkemiz, farklı ebat, renk ve zerafette sayısız kapının çeşitli odalara açıldığı, uzunlu kısıalı, sayısız koridor ve merdivenin, odalar ile karmaşık katlar arasında geçit oluşturduğu, ne zaman ve kim tarafından inşaa edilip döşendiğini bilmediğimiz sonsuz bir binadan oluşur.

Odalar, ufak tefek bir insanın çömelerek ancak sığabileceği denli küçük ya da tüm hakkımızı rahatça bir arada barındırabilecek denli büyük olabileceği gibi; iç görünüşleri bakımından da birbirinden hissedilir ölçüde ayrılırlar. Kimi odaları insanın el değmeye kıyamadığı şırl pırl antikalar işlemeli duvar saatleri, kuş tüyü yataklarla kaplı pirinç karyolalar, iki tarafındaki harikulade kabartma ve bezemelerle paha biçilmez bir sanat eseri olan şömineler, ipek halılar, manoken perdeler doldururken kimileri aynı bir taşra evi gibi, sedirler, odun sobaları, gömme dolaplar, duvarlara çaprazlamasına asılmış tüfekler, yerlere serilmiş kalın keçeler, bir köşeye sorutturulmuş su dolu testi, güğüm hatta haranlılarla kaplanmış, kimileri de kapının karşısına bir yere, duvara monte edilmiş kirl bir lavaboya musluktan damlayan suyun sesinin yankılandığı tamtakır odalardır. Her odada en az iki kapı vardır ve kapıları takip ederek yapılacak bir seyahat, henüz dizlerimizin feri kesilmeden, bizi, tanıdıklarımızdan pek uzak yerlere taşıyacaktır. Kapılar sadece odalardan odalara geçişi sağlamaz, bazen içinden geçen kişiyi; yaşamayı göze almadığımız sadece uğrak yeri ya da geçiş olarak kullanmaya alıştığımız korkutucu ve soğuk bölmelere ulaştırır ki, biz buralara koridor deriz. Olağan bir koridor, yürüyerek sonuna varılabilecek uzunlukta olup, dörtgen, beşgen ya da altıgen şeklinde, karşılıklı duvarlarını kapıların, tabloların, mumların yandığı kokulu şamdanların, yerinden kıpırdatılmaz sandalyelerin süslediği, çoğu kez loş ışıklı ve rutubetli, gizemli yapılarıdır.

Aslında koridorlar pek uysal ve yol gösterici olarak da yaşamımızda yer edebilirdi, ancak kıvrılarak, çatalanarak hatta eğim kazanarak binanın değişik kısımlarını birleştirişleri ve muhtelif yerlerden ve kapılardan, tecrübe ettiğimiz en tehlikeli yapı olan merdivenlere açılışları, anlatılagelen olağanüstü efsanelerde, kimi zaman haksız yere, korkunç olarak anılmalarına sebep olmuştur. Koridorların, koyu duvarlarında asılı duran karanlık resimlerdeki yabancı manzaraların havası odada insanın içine işler.

Bir efsaneye göre, bir zamanlar tüm odaların sahibi tek bir adammış ve bu cimri adam, zalim askerlerine emirler yağdırıp odalarda barınan mazlum insanları kılığtan geçirmiş. Bu terör öylesine geniş çapta cereyan etmiş ki, kim odaların kapısı açılır açılmaz insanın üstüne kan boşalıyormuş. Odalardaki herkesi öldürten ya da kendine uşak eden zalim adam gitgide pıhtılaşarak odaları kullanılmaz hali getiren kanı, binanın aşağı kısımlarına akıtmak için uzun tüneller yaptırmış ve kanı bu tüneller vasıtasıyla aşağı katlara doğru sonsuz bir akışa mahkum etmiş. ancak lanetlenen adam, günün birinde yolunu bu tünellerde kaybetmiş ve bir daha da onu gören olmamış. Efsaneye göre kan aşağı katlara doğru hala akarmış adamsa deli divane gezinir dururmuş. Adamın yaptırdığı kan tünelleri, geride kalan insanlar tarafından temizlenerek kullanılmaya başlanmış. Güya, bizim koridorlar da işte bu tüneller imiş ve belki de kanın akmaya başladığı yerden pek aşağıda olabileceğimizden yerden pek aşağıda bir gün yaşadığımız odalar kanın hücumuna uğrayabilirmiş.

Koridorlar, efsanelerin acımasız iftiraları yüzünden her ne kadar halkımızın gözünden düşse de,

bizim için hakiki tehlikeyi, herhangi bir mimari düzeni olmayan, odalarda ya da koridorlarda en olmadık kısımlarda insanın karşısına çıkan, (mesela, bir odada, bir diğer odaya bakması icab eden pencerelere bir ucu dayanan) farklı eğim ve uzunlukta, tahta, taş ya da metalden yapılmış çoğu korkuluksuz merdivenler oluşturur. Merdivenleri kullanmaktan mümkün merteye kaçınırsınız; çünkü merdivenler bizi, günlerimizi geçirdiğimiz odaların dolayından ötelere, binanın sayısız katlarının arasındaki muhtemel kayboluşumuza iletmek için pusuya yatmıştır. Koridorların ya da odaların bir köşesinden, delişmen cariyeler gibi ayakuçularımıza kadar sokularak, bizi yabancı katların çekici bilinmezliğiyle ayartmaya uğraşırlar. Doğrusu merdivenlerin cazibesine kapılarak yerde tarif edemediği bir aşkı aramak için yola koyulanların sayısı hiç de az değildir; bunlardan haber alamadığımız için kolay yoldan kaybolduklarına hükmeder ve yolculukları neticesinde ne bulmuş olabileceklerini pek umursamayız. Başka katlardan benzer şekilde yola çıkıp bizim yaşadığımız odalara göçen kimilerinin tanıklığı, binanın her parçasının odalar ve koridorlardan oluşturduğuna, dolayısıyla herhangi bir keşif çabasının aşkın bir sonuca varamayacağına dair kanımızı güçlendirecek mahiyettedir. Dahası, anlatılanlara göre, kimi merdivenler, yolunu kaybeden bir türlü odalara çıkmayı başaramayan berduşlarla doluymuş. Kimisi bile isteye basamakları kendine yuva seçmiş ve gelen geçene yalan yanlış hikayeler anlatarak oyalanmış. Kimi de sonu gelmeyen merdiven ve koridorlar yüzünden aklını yitirmiş bir köşede sayıklar durmuş. Başka odalardan göçüp bizim aramıza katılanlar arasında kimi katlarda duvarları yosun tutmuş soğuk mahzenlerden mülhem labirentlerden, hatta daire, koni biçiminde yahut tamamen biçimsi, eğri büğrü odalarda gezinen saldırgan yaratıklardan söz edenler bile var. Sonu gelmeyen söylenişlere hemencecik kapılıvermiş değil ama bilinmezle ilgili anlatılan her ne olursa olsun, kulak asmamak olmaz diye düşündüğümüzden dört bir yanımızı kuşatan merdiven ve koridorlara karşı ayaklarımızı denk alıyoruz.

Kapılar, odalar, koridorlar ve merdivenler arasında yaşadığımız kaybolma riski, içimizden kimilerini bir harita hazırlamak için harekete geçirdi. Eline kağıdı ve kalemi alan haritacılar, önce yakın çevreden başlayarak odaların ve koridorların kabataslak çizimlerini kağıda geçirdi. Kimi çizdiği haritaya belli sınırlar koyarak, yaşadığımız kısmı odanın diğer kısımlarından ayırırken, kimileri onların yaptığı haritaları temel alarak sınırları aştı, kimileri de serüvenci bir tutkuyla, haritaya merdivenleri de dahil etmek hevesine kapılıp yola çıktı ve bir daha geri dönmedi. Delilik edenler bir yana, aklıbaşında davranarak kısıtlı haritalarla yetinenlerin halkımıza çok faydası dokundu.

Kapılar, odalar,
koridorlar ve
merdivenler
arasında
yaşadığımız
kaybolma riski,
içimizden
kimilerini bir
harita hazırlamak
için harekete
geçirdi. Eline
kağıdı ve kalemi
alan haritacılar,
önce yakın
çevreden
başlayarak
odalann ve
koridorların
kabataslak
çizimlerini kağıda
geçirdi.

Sınırlarımızı, hareket alanımızı, öğrendik ve haddimizi bildik. Ancak bir de uyduruk haritalar çizmeye kalkan şarlatanlar oldu ki, gerçek haritacılar bizi uyarımasaydı halimiz dumandı. Gerçi, her nasılsa, çizilen her harita, gözü kapalı bir insan tarafından kağıt üzerine gelişigüzel atılan çizgilerden bile oluşsa, binanın içinde bir yerlere gidişi tarif ediyordu ve aynı yol geri doğru izlendiğinde başlangıç noktasına dönülebiliyordu. Sahte haritalar iptal edilip çizerlerine hakettikleri cezalar verildi verilmesine ama çizilen her şeklin binanın içinde herhangi bir başlangıç noktasından yola çıkan bir rotayı ifade ediyor olması kimilerimizi çok düşündürdü. Bunlar en izbe odalara, sadece yalnız kalabilmek için kapanıp, kafalarında bina ile ilgili olmadık hayaller kurdular ve yetmiyormuş gibi hayallerini olağan insanlara anlatıp onların da kafalarını allak bullak ettiler. İçlerinden, en iddialı olanı bina sınırsız olmayan bir çember biçiminde olduğundan gidenlerin ergeç geri döneceğini iddia etti ve ispat için seneler önce yola düştü. Bir başkası, binanın sonsuz olduğunu söylediğinde ilkin herkesi ikna ettiyse de onun yakınından ayrılmayan sözlerini dikkatle dinleyen birtakım gençler, bir zaman sonra, binanın sonsuz olduğunu söylemenin kolaya kaçmak olduğu ortaya alıp, yeni tezler ürettiler. Bir kısma göre bina sonsuz değildi ama sonsuza kadar sürecek bir inşaatın tamamlanmış kısmıydı ve erişemediğimiz uzaklarda inşaat sürüyordu. Bir başka tez sahibi ise binanın sonsuz olup olmadığının bilinmeyeceğini, ancak binanın gitgide değişmekte olduğunu iddia edince haritacılar birbirine girdi çünkü bu teze göre eski haritalar, dolayısıyla eski haritalara dayanılarak çizilmiş yeni haritalar doğruluk değerini yitiriyordu. Çizilen her şeklin bir harita olabilmesi, bu tez sahibinin iddiasını doğruladığı için bir süre

Sonsuz koridorların ve sayısız odaların loş ışığı altında ne aradığını açıklayamadığımız, daha doğrusu, hakkında, dilimizin ucundaki bir açıklamayı bir türlü yapamadığımız tek nesne var aslında; bizler. Binaya, nereden ve nasıl girdiğimizi, ya da girmek yüklemının içlerinde yaşadığımız odaların ötesinde, muhtemel bir başka varolma alanı içinde kipleri olup olamayacağını bilemiyoruz.

haritacığa kimse rağbet etmedi ve çizilen haritalar değerini yitirdi. Derken binanın bir hayal olduğu, bir insan olduğu, bir harita olduğu gibi tezler birbiri ardına geldi. Üstelik yeni tez sahipleri binanın içine nasıl girmiş olabileceğimiz hakkında da tartıştılar. Bu tartışmaların sonunda en çok kabul gören iddia, binayı kendi üstümüze ördüğümüz oldu. Neyse ki, olağan insanlar, işi gücü bırakıp tez üreten akli erenlerin dediklerine umursamamaya alıştı da binada her şey eski haline döndü.

Odalarda hiçbir eşyanın yerini değiştirmeye kalkmadık, belki de sahiplenmek derecesinde bağlandığımız odalar olmadığı için. Aramızdan kimileri bazı odaları benimsemiş de olsa, aynı odaya teklifsizce giren birine ilişmezler.

Oturulup dinlenen ya da uyunulan odalar varken, çalgının çenginin eksik olmadığı, kapısı ardına kadar açık, ya da kapısı içeriden kilitlenebilen mahrem odalar da vardır. İnsanlar durmaksızın odalar arasında akar, koridorlarda bir kapı gıcırtsıdır gider. Öylesine çoktur ki, kimse odaları kapışmaz; dolayısıyla bir odaya alınmak için diğerine yalvaran kimse yoktur. Bize uygun eşya teçhizat ya da insanların olduğu odaya çekinmeden yerleşiveririz. Odaların kalabalıklığından yakınarlarsa tehlikeyi göze alabildikleri takdirde başka katlara göç etmeye kalkışır. Gidenlerin yerini gelenler doldurur ve her zaman sabit sayıda insan, sayısız odanın bir kaçında, mütevazı yaşamlarımızı sürdürürüz.

Odalardaki nesnelere tanıyoruz. Ne işe yaradığını açıklayamadığımız bir nesneye şimdiye kadar rastlamadık da, başka katlardan göçenlerin anlattıklarına dayanarak böylesi nesnelere olabileceğini biliyoruz. Eşyaları yerlerinden oynatmamak konusundaki ısrarımız onların odalarla bir bütün olduğuna dair üstükapalı bir inançtan kaynaklanıyor ancak kimi odalardaki uygunsuz eşya düzeni bizi kuşkuya düşürüyor. Konforlu bir odanın içinde hurda bir şezlongu ya da badanası soyulan bir odanın duvarına asılı duran şık bir guguklu saati açıklayamadığımız oluyor. Bir de duvarlara asılı tablolarla gördüğümüz ve odalarda bir benzerine rastlamadığımız tür nesnelere var ki, bunlara ayrı ayrı isim koymuyor hepsine cılız nesnelere adını verip bahsi kapatıyoruz.

Saatlerce tabloların karşısında sorutup cılız nesnelere anlamaya çalışanlarımız, hastalıklı muhayyilelerin ürünleriyle karşı karşıya olduklarından fazlasını söyleyemediler. Oysa, iyice incelenmeden önce cılız nesnelere, radikal tez sahipleri tarafından, binanın varoluş kökenlerine ilişkin varlıkların birer öğretilmesi olarak bile tanıtılmıştı. Hatta cılız nesnelere açıklanamazlığından yararlanan birtakım şarlatanlar binayı vareden varlıklarda bağlantılı olduklarına, saf insanları inandırıp, onların dağarcığını uyduruk efsanelerle doldurdular. Resimleri kendilerinin yaptığını iddia eden densizler bile oldu. Neyse ki, çoğunluk, cılız nesnelere ilgili masallar dinlemek yerine hakiki nesnelere oyalanmayı tercih ettiğinden, tabloların karşısında sayıklayan, krizlere giren, başını duvardan duvara vuran akılsızlara kimse kulak asmadı.

Sonsuz koridorların ve sayısız odaların loş ışığı altında ne aradığını açıklayamadığımız, daha doğrusu, hakkında, dilimizin ucundaki bir açıklamayı bir türlü yapamadığımız tek nesne var aslında; bizler. Binaya, nereden ve nasıl girdiğimizi, ya da girmek yüklemının içlerinde yaşadığımız odaların ötesinde, muhtemel bir başka varolma alanı içinde kipleri olup olamayacağını bilemiyoruz. Cevaplarımız yok. Uzun zamandır odalarda, önemsiz ayrıntılara kafa yorarak gezinip duruyoruz, dahası iz bile bırakmadan ve gitgide içimiz daha da daralarak. Doğrusu bizi şaşırtan hiçbir şey kalmadı, hatırlayamadığımız bir zamanlar şaşırdığımız olduysa da. Bu binayı, neresinde durursak orasından anlamaya kalkmak gibi aşılmaz bir zorluk içinde olduğumuzu bilmeyecek kadar aptal değiliz. Ama, binanın bulunduğu kısmının henüz görmediğimiz kısmından farklı olabileceği kuşkusundan öteye gitmemiz mümkün değil. Biz, odalar ve koridorlar halkı, göçüp, varolması muhtemel başka halklara karışmanın zamanı olduğuna inandığımız güne kadar, benzer kuşkularını birbirinden gizleyen insanlardan oluşuyoruz.

"Dünyada her şey sonunda bir kitap olmak üzere vardır"
Mallarme'

Üzerinde binlerce düşsel kurgulama yaptığım, nasıl bir mistik anlam yükleyeceğimi bilemediğim bir rastlantı var ki 1986 yılının 14 haziranında Jorge Luis Borges Cenevre'de ölürken ben doğum günüm olan 6 haziranda bir dostumun armağan ettiği Latin Amerikan Hikayeleri Antolojisi kitabına gömülmüş, Carlos Fuentes'in Aura'sının aurasından yenice kurtulmuş ve Borges'in Ölüm ve Pusula'sını okumaya başlamıştım. Öykü sonraları, Türkiye'de ilk kez 1986 yılının temmuz ayında yayınlanacak olan Umberto Eco'nun Gülün Adı romanı için söylenen **"Bir polisiye ama yalnızca polisiye değil, bir dönem romanı ama yalnızca dönem romanı değil, bir aşak anlatıyor ama farklı izlekleri de var. Okura göre teması biçimlenen, kendini okura uyduran kitap."** betimlemelerine bire bir denk düşüyordu. Bu tanımlamaları oldukça genç olduğum o yıllarda yapamamış olsam da öyküyü okurken gizlerini çözebilecek kadar yaklaştığımı, mucizelere el sürdüğümü, anlatamadığım birşeylerin yanından geçtiğimi farketmiştim. Bu denemenin konusu olan iki kitabın benim hayatıma birbirinin peşi sıra girmesi de ayrı bir mistik bilmedir.

Borges'in bir roman kahramanı olarak görüldüğü iki kitap vardır. (Kuşkusuz benim bilmediğim başka romanlar da vardır ve bu deneme umarım tartışmanın eşiği olur, bu konuda başka denemeler de yayınlanır.) Kitaplardan ilki Fransa'da yaşayan Fas'lı yazar Tahar Ben Jelloun'un Borges ölmeden 1985'te yayınladığı Kum Çocuk adlı romanıdır ki adıyla da Borges'in Kum Kitabı öyküsüne gönderme yapmaktadır. (Can Yayınları, 1989, 1.Basım) Kitap Fas'ın soylu ve zengin bir ailesinin sonuncu kızının hikayesini anlatır. Aile çok sayıda kız çocuktan sonra bir erkek evlat beklemektedir ama yine kız çocukları olur. Baba ne olursa olsun çocuğu erkek çocuk gibi yetiştirmeye kararlıdır ve çevresine de çocuğun erkek olduğunu söyler. Hatta bu yalana o kadar inanır ki çocuk için sahte sünnet törenleri düzenlenir, yaşı geldiğinde de bir kıza evlendirilir. Kitap kaynağını önceleri çocuğun hatıra defterinden almaktadır ve yazar bu defteri yedi kapılı bir şehrin meydanında, her bölümde bir kapı anlatarak bizimle paylaşmaktadır. Defter öykü bitmeden sona erer ama şehrin meydanında öyküyü bilen başka anlatıcılar da vardır. Bunlardan biri 17. Bölümde ortaya çıkan Kör Saz Şairi'dir ve öyküyü anlatmayı sürdürür.

Kör saz şairinin bir roman kahramanı olarak Borges olduğunu yazarın onun öykülerine ve gerçek yaşamına yaptığı göndermelerle anlıyoruz. **"Nereden geldiğimin ne önemi var, ırmağın doğu yakasındaki çamurda mı ayak izlerim, yoksa batı yakasındaki çamurda mı, size anlatamayacağım."** (s.143) sözlerinde hem Döngüsel Tapınağın Kalıntıları öyküsüne, hem de Borges'in kökenlerinin İngiltere'ye dayanmasına gönderme yapılmış. **"Şairlerle, öykü anlatıcılarıyla çok düşüp kalktım. Kitaplarını toplar, sıralar, saklardım. İşyerime bir yatak bile atmıştım. Gece ve gündüzlerin bekçisiydim. Bütün bu yapıtların ortasında uyurdum."** (s.144) sözleriyle Borges'in Arjantin Ulusal Kütüphanesinde çalıştığı yıllar vurgulanmak istenmiş. 145. sayfada tırnak açılarak Döngüsel Tapınağın izleri öyküsünün sonu bire bir alıntılanmış.

"1929'da Buenos Aires'te yirmi kuruşluk bir para geçti elimize..." şeklinde açılan 147. sayfadaki paragrafla Zahir öyküsüne gönderme yapılmış. Borges öykülerinin temel izlekleri ise 156. sayfada "Bana labirentlerden, aynalardan ve kaplanlardan sözetmeyen tek kişi oydu belki de." sözleriyle vurgulanmış. Daha bir çok göndermenin saptanmasını okura bırakıyorum.

Jelloun'un Borges'e duyduğu hayranlık ve öykünmeyi 168. sayfada kendisinin de bir karakter gibi romana girip Mavi Sarıklı Adam olarak söylediği "Bu adam ölünce daha da fakirleşeceğiz. Ne çok şey var onda -öyküler, düşler ve ülkeler- hepsi da onunla birlikte gidecek. İşte bu nedenle ben buradayım..." sözlerinden anlıyoruz. Romanın son bölümünde Borges meydanın bir ucunda hikayesini sona erdiliyor. Roman 1985'te tamamlanıyor ve aynı yıl yayınlanıyor. Yazar son cümlesinde kitabı, hokkayı ve kalemi okura bırakıyor. Bırakırken kitabın bütün cümlelerinin dolunay ışığında kaybolduğunu söylemeyi ihmal etmiyor ve okuru öykünün yeni biçimlendirmeleri konusunda serbest bırakıyor.

Kum Çocuk'ta Borges yazarın yerine geçerek öyküyü sürdüren bir karakter olarak şekillenmiş. Çünkü roman konusunu, yapısını, kurgusunu Borges'ten almamış. Yazar roman içindeki yolculuğunu sürdürürken onun gibi düşündüklerini ve ondan yola çıkarak yazdıklarını bir borçlanma gibi görerek ya da başka bir etik nedenle ona gönderme yaparak ve onun bir bölümde kendisinin yerine geçmesine izin vererek açılmış. Sanıyorum ileride bu biçimde romanlarla çok karşılaşacağız.

Borges'in bir kahraman olarak görüldüğü diğer roman yazının başında da sözettiğim Gülün Adı'dır. Kum Çocuk'la aynı tarihte basıldı. Türkçe'ye 1986 yılında çevrildi. Öyküyü herkes bilse de denemenin konusu açısından burada çok kısa bir özet yapmak zorundayım. Sonradan bir çok postmodernist yazarın yapacağı (Bizde de Emre Kongar ve Orhan Pamuk dahil) bir teknikle kitabın açılışında onu bulduğunu ve asıl metnin ortaçağda yaşamış bir rahip olan Melki Adso'ya ait bir elyazması olduğunu söyledi. Adso daha çömezken yanına verildiği Baskeville'li William adlı eskiden sorgucu olan bir rahiple birlikte gittikleri İtalya'nın kuzeyindeki bir manastırda geçen olayları anlatıyor. Ortaçağda papalık ve krallık kurumları arasındaki iktidar ve para çekişmesini, bu iki kurumu destekleyen iki mezhebin çatışmalarını, manastırdaki garip ölümleri ve William'la Adso'nun cinayetleri çözmeye girişimlerini, kitabın merkezini oluşturan dünya simgeli labirent bir kitaplığı ve kitaplığın gizlerini çok öncelerden beri bilen yaşlı kör rahip Burgos'lu Jorge'yi...

Jelloun'da görmediğimiz bir tavır var Eco'da, kitaptaki hiçbir karakterin adı bir yazara gönderme yapmıyorken ya da karakterler ortaçağdan sonrasına ait değilken yalnızca Jorge; bir tek o 20.yy. 'dan gelip kitaba giriyor ve adı hiç tartışılmayacak şekilde Jorge Luis Borges'e gönderme yapıyor. Neden yalnızca Borges? Bendeki ikinci kitabın baskısı 1991 yılına ait, ilk basımlarda olmayan Postille (Sonrası) adlı bir bölüm eklenmiş kitabı. Postille'de Eco "Roman yorumlar üreten bir makinedir, yazar kitabını yazdıktan sonra ölmelidir." dese de Gülün Adı hakkında bazı açıklamalar yapmış. Borges hakkındaki bölümü aynen alıntılıyorum. (s.589)

"Herkes Jorge'nin adının niçin Borges'i çağrıştırdığını, ve Borges'in niçin bu denli kötü olduğunu soruyor bana. Bunu ben de bilmiyorum. Kitaplığı gözetleyen bir köre gereksinim duyuyordum (bu, bana iyi bir anlatı fikri gibi görünüyordu); kör bir kitaplık da ancak Borges'i yaratır; her şeyin bir bedeli vardır çünkü..."

"Ama Jorge'yi kitaplığa yerleştirdiğimde, katilin o olup olmadığını bilmiyordum henüz. Denebilirse onu tek başına yarattım..."

"Daha doğrusu romancı kendi öncüllerinin tutsağıdır..."

1990'da aslında Marmaris'e gidiyorken Sakar geçidini dolanmaya başladığımızda gördüğüm manzaradan etkilenip yolumu Gökova olarak değiştirmiştım. İlk gidişimdi bu Gökova'ya ama her yer öyle tanıdık geliyordu ki; Azmakbaşı, Sedir Adası, Okluk Koyu, İncekum, İngiliz Limanı ve her yeri önceden biliyordum sanki. Daha önceki hayatımda kurada yaşamış gibiydim. Sonra çözdüm bilmeceyi, eve döndüğümde ilk kez 80'li yılların başlarında okuduğum Yaman Koray'ın Büyük Orfoz'unu çıkardım kitaplıktan. Bütün öykü Gökova'da geçiyordu. Gülün Adı'nı ilk okuduğumda da aynı duyguya kapıldım. Ben bu öyküyü biliyordum, daha önce okumuştum. Doğrusu bu ya romanın sonraki basımlarında ekinde yayınlanan Postille'i okumasam belki de bağlantıyı kuramayacaktım.

Eco romanın baş kişilerinden biri olan Jorge'den, mutfakçı ya da kilerciymiş gibi sözediyordu. "**Kitaplığı gözetken bir köre gereksinim duyuyordu.**" Bu tavrı ancak hastaneden sorumlu rahibin adı Angel'li Bernhard olsaydı kabul edebilirdim. Roman bütün kaynaklarını ortaçağdan ya da daha gerisinden alırken neden romanın ana karakterlerinden biri Borges'ti? "**Kör bir kitaplık da ancak Borges'i yaratır; her şeyin bir bedeli vardır çünkü.**" Eco görünür neden olarak Borges'in Ulusal Kütüphane Müdürlüğü yaptığı yıllarda kör olmasını gösteriyordu ama bedel neydi ve kim kime ödüyordu?

Romanda Borges'in kötü bir karakter olarak gösterildiği kanısında değilim. Romanı bir polisiye gibi sürdüren okur sonunda bütün ölümlerin Burgos'lu Jorge'nin Aristo'nun şimdilerde ortalarda bulunmayan ve varlığı bilinmeyen Poetica'sının gülme ve gülmenin erdemlerine ayrılmış ikinci cildinin sayfalarına kara lotus zehri sürmesi yüzünden olduğunu öğrenir. Jorge, İsa'nın hayatı boyunca hiç ya da çok az gülmesinden dolayı komedinin erdemsiz bir tavır olduğuna, insanları suça ve günaha sürüklediğine inanması yüzünden kitabın sayfalarını zehirlemiştir. O kitap bir zehirdir. Okurken her seferinde parmağını diliyle ıslatan okur her sayfada biraz daha zehirlenecektir ve ne kadar okursa ölüme o kadar yaklaşacaktır. Sanıyorum bu tavır Borges'in yazın konusundaki mükemmeliyetçiliği ve kusursuz yazma isteğinin getirdiği standartlar nedeniyle ona yakıştırılabilir. Manastırdaki bütün gizleri anahtarı olan Jorge'nin Eco tarafından, kitaplığı gözetken bir köre ihtiyacım vardı, biçiminde tanımlanması oldukça garip doğrusu.

Manastırdaki ölümlerin her biri rahipler tarafından Deccal'in gelişinin bir günü olarak yorumlanır. Deccal gelmeden yedi gün önce fırtınalar kopacaktır ve İncil'in dediği gibi fırtınalı bir gecede ilk Adelmo ölür. Her ölüm Deccal'in gelişine uymaktadır ve kıyamet yakındır. Ya İncil'in kehaneti gerçekleşmektedir ya da katil öyle sanılmasını istemektedir. Oysa kitabın sonunda anlarız ki Deccal'le ilgili bütün yorumlar birer rastlantıdır ve bu yorumları duyan Jorge diğer ölümlerde kehanetin gerçekleştiğine inanılması için gereken titizliği göstermiştir.

Öyküyü bu şekilde ele aldığımızda Eco'nun Borges'e ödediği bedele ya da öncüllerinin tutsağı olması meselesine oldukça yaklaşıyoruz. Romanla Borges'in bir çok öyküsü arasında bağıntılar kurabilme olanağı olmasına rağmen (Yolları Çatallanan Bahçe, Labirentinde Ölen Kral, Ölümsüz, Ayna ve Maske, Tanrıbilimciler ve en önemlisi Babil Kitaplığı) bir tek öyküye dikkat çekmek istiyorum. Yazının başında andığım Ölüm ve Pusula'ya...

Bir Yidiş rahibi kongre için geldiği şehirde, kaldığı otel odasında bıçaklanarak öldürülür.

Müfettiş Lönnrot, yardımcısının karşı odada kalan valinin gökyakutlarını arzulayan bir hırsızın yanlış odaya girmesi teorisine aldirmayıp odadaki daktiloya takılı kağıtta yazan "Adın ilk harfi dile getirilmiştir." yazısının sakladığı gizin peşine düşer. Rahibin odasında bulunan ve geleneği anlatan, Kabala öğretisiyle dolu kitapları okumaya başlar. Gelenekte Tanrının 99 adından sözedilmektedir ve dile getirilemeyen, dört harften oluşan bir adı daha vardır. İkinci bir cinayet daha işlenir ve cesedin yanında ikinci harfin dile getirildiğini anlatan bir not daha vardır. Lönnrot gizeme daha çok yaklaştığını hissederken üçüncü bir cinayet işlenir ve cesedin yanına adın üçüncü harfinin dile getirildiğini belirten bir not bırakılır. Lönnrot delillerin izini sürerken bir harita ve bir nottan oluşan bir mektup alır. Mektupta cinayetlerin her ayın üçünde işlendiği ve üç cinayet yerinin şehir haritasında kusursuz bir eşkenar üçgen oluşturduğu anlatılmaktadır. Lönnrot dile getirilmeyen adın dört harften oluştuğunu bilmektedir. Demek ki gelecek ayın üçünde, bu kusursuz üçgenin dörtgeni oluşturduğu noktada, acımasız bir gelenekçi mezhep dördüncü kurbanını bıçaklayacaktır. Haritadaki üçgeni dörtgen haline getirdiğinde şehrin varoluşlarının biraz dışında kimsesiz bir malikhane bulur. Ayın ikisinde tek başına malikhaneye gider ve orada yıllar önce hapse attığı uslanmaz suçlu Kızıl Scharlach ve adamlarını kendisini beklerken bulur.

Aslında Scharlach valiyi soymak için bir plan yapmıştır ama söz dinlemez bir adamı plandan bir gün önce kendi başına hareket etmiş ve yanlış odaya girerek rahibi öldürmüştür. Daktilodaki notu ölen rahip yazmıştır ama Lönnrot'un gelenele ilgili olduğunu ve olmayan bir gizi aradığını duyan Scharlach için onu ıssız bir malikhaneye çekecek plan daha sonra yapılmıştır. Scharlach kendisinden bir sonraki yaşamlarında daha az karışık olan düz bir Yunan labirenti dileyen kurbanı Lönnrot'u öldürür.

Dile getirilemeyen adın dört harfini anlatan bir Musevi geleneği yerine GülünAdı'nda Deccal'in gelişinin son yedi gününü anlatan İsevi bir gelenek oturtulmuştur. Her iki öyküde de ölümlerin başlangıcı gizle ilgisi olmayan ama araştırılanlar tarafından yakıştırılan bir rastlantıdır. Eco'nun Postille'de söylediği (s.589) gibi iki öyküde de dedektif bozguna uğramıştır. Her iki öyküde de kehanet gerçekleşmiştir. Deccal'in son günü dünya ateşler içinde kül olacaktır, kehaneti dünyayı simgeleyen kitaplığın ve manastırın romanın yedinci gününde yanmasıyla gerçekleşir. Lönnrot adın dile getirilemeyen dördüncü harfi için kurban edilmiştir.

Gülün Adı tematik ve kurgusal yapısını Ölüm ve Pusula'dan almıştır. Borges'e ödenen bedel budur. Eco'nun söylediği gibi, (s.601)"...kitaplar kendi aralarında konuşurlar; tam anlamıyla yapılan bir polis soruşturması suçlunun biz olduğumuzu kanıtlamalıdır."

↓

Kerem Yeğın

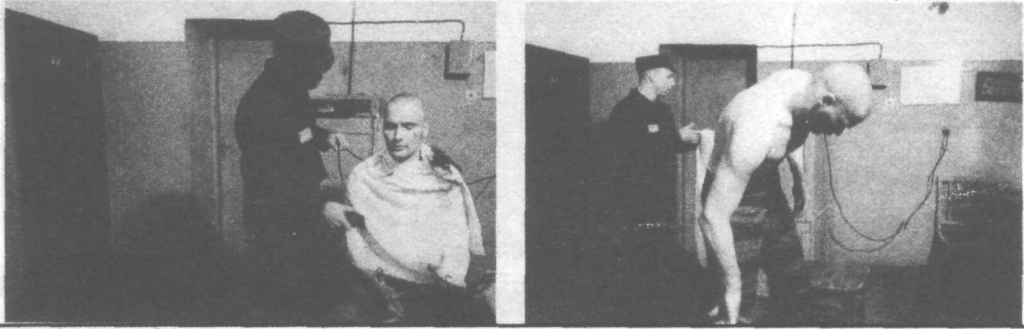
deligömleği

MAD

DIŞARIDAKİ KADAR İÇERİDEYİM
ZİYARET SAATİ GELDİ.

ZİYARETCİ BEN DEĞİL MİYDİM

Wilhelm Mikhailovsky, 1988

Hepimiz dört duvarın arasına sıkışmışız, fakat birileri daha fazla sıkışmış, değil mi?

Hepimiz yalnızız, fakat birileri daha yalnız, değil mi?

Hepimiz çaresiziz, fakat birileri daha çaresiz, değil mi?

Hepimiz özlüyor, fakat birileri daha çok özlüyor, değil mi?

Esaret yerine özgürlük yazmalı, değil mi?

↓

Açık pencerenin loşluğunda, küçük bir ayrıntı, damıtılmış bir hayal gibi duran incelik, beyaz duvarın üstüne kocaman bir gölge bırakıyordu. Saka kuşu, narin ve umarsız, uçuşan perdelerin arasında soluksuz bekliyordu. Bu içtenlikli geri dönüş, onu pek şaşırtmadı. Sıradışı bu garipliği bekler gibiydi. Kuşatılmışlığı kendi seçimi değildi...

Kenarlarına metal şerit geçirilmiş kahverengi büro masasının üzerinde, bir kaç zeytin çekirdeği, kurumuş ekmek topakları, ağzına kadar dolu bir kültablası ve akşamdan kalmış boş bir sigara paketinin yanında, tek bir kısa samsun sigarası vardı. Köşelere doğru itelenmiş, buruşturulmuş gazete topları, yeni taşınmışlık hissini çağırıyordu. Kemik rengi halıfleks kirden alacalı bir renk almıştı. Üzerindeki beyaz iplik, kül ve talaş parçacıkları dekoru karmaşıklaştırıyor, kasveti canlandırıyordu.

Masaya yakın, kenarlıkları kırık sandalyeden kalkmadan doğruldu. Gözlerini kırıştırarak hüzünlü bir esnemeyle sokağa daldı. Öğleden sonrasının da bulutlu olabileceği sezilen, serin bir Ağustos gününün başlangıcıydı. Ağustos'un son günleri olmalıydı. Dik bir bakışla, çizik çektiği manzaralı takvimden bunu anladı. Takvim bir anda ve özensiz seçilmişti. Zamanı belirlemekten çok odayı daha da düzensiz hale getirmeye yarıyordu. Aklına birşey gelmiş gibi kalktı. Masa üzerindeki son sigarayı dudaklarına götürdü. Elini, önce pantolonunun sağ cebine soktu. Sonra sol cebine. Birden ritmik birşekilde ve aceleyle paniğe kapıldı. Çakmağı gömlek cebinde bulunca anlık bir gevşemeyle sigarasını yaktı. Pencereye yanaştı. Camı açmadan, bir süre sokağın en uç köşesine kilitlenip kaldı. Görebildiği son köşenin de ilerisini görmek istiyordu. Kent henüz yollarda olmalıydı. Saatlerine bakarak hızla yürüyen adamlar ve poğaçalarıyla koşturan kadınların mesai başlangıcına yetişme telaşlarını sezer gibi oldu. Mavi entarili bir kız, mavi entarisinin eteklerini tuta tuta, daha hızlı birkaç adım attı. Bir vapurun kıyıya yanaştığını hissetti. Öykündü. Kırılgnlıkla, solgun pervazın üzerindeki kalın kitabı sağ eline aldı. Kitabı bitirmek üzereydi. Son ve en heyecanlı yekrinde kalınan iki sayfayı tereddüt etmeden yırtıp küçük parçalara böldü. Bu bir romandı... Takvime yeniden göz atarak uyumaya karar verdi. Sandalyeye ilişti...

Elleri garip
çalışan bir adam,
karşıdaki iki
dükkan arasına
yerleştirilmiş
afişin üzerine, bir
başka afişi
yapıştırmaya
çalışıyordu.
Acelecı adam bu
işı öyle ciddi
yapıyordu ki,
çevresini
kuşatmış kent
kalabalığını bile
ayınleştiriyor, bu
işin bir parçası
olmaya zorunlu
kılıyordu.

Yarı uyanık, terli ve acelecı bir uyuma. Aralıklı, sendeleyecek gib, vakti huzursuz çoğaltan bir geçmiyeceklik hissi, tekdüze kaygısızlığa eşdeşti. Birden yarı ıslak bedenine yarımyamalak, üst üste bir kabus saplandı. Kararsız kalktı. Yeşil kanvas pantolonu ve beyaz kısa kollu gömleği yapış yapıştı...

Uyanmasına hanın kepenginin gürültülü açılışı da yardımcı olmuştu. Amonyak kokusunun yayılığını ciğerlerinde duyumsadı. Bir sigara daha yakmak ister gibi masaya eğildi. Sonra az önce, son sigarasını içtiğini anımsayarak geriledi. Farkına varmadan pencereyi açtı. Sıcak bir rüzgar, pencereye yakın çınar ağacında, belirli belirsiz bir hisirtı oluşturuyordu. Az önceki kepenk açılma sesine teza, sade, yalıtılmış, huzurlu bir gürültüydü bu. Uzun bir süre gözleri mat, kıpırtısız kaldı...

Sokaktan eski bir müzik sesi geliyordu...

Elleri garip çalışan bir adam, karşıdaki iki dükkan arasına yerleştirilmiş afişin üzerine,

bir başka afişi yapıştırmaya çalışıyordu. Aceleci adam bu işi öyle ciddi yapıyordu ki, çevresini kuşatmış kent kalabalığını bile ayınleştiriyor, bu işin bir parçası olmaya zorunlu kılıyordu. Duvardaki işini bitirdiğinde kendine başka bir duvar seçti. Yeni yapıştırılmış afişin üst kısmında, çok önceden yapıştırılmış bir başka ibare vardı; 'ilan ve afiş yapıştırmak yasaktır'. Gözleri, afiş yapıştıran adamı uzaklaşınca kadar izledi. izleyebildiği en uzak noktaya kadar ulaşmaya çalıştı... Afişteki yazıyı okuyamadı...

Eski günlerden, yarı huzursuz bir müzik sesi geliyordu...

Kapıya yakın lavaboda, yüzünü yıkayıp, saçlarını ıslattı. Sokağın sesi, telaşı, hanın içerisindeki adım seslerine karışıkça, sürekli bir karmaşıklık hissine kapılıyordu. Duvardaki saate baktı. Odanın içindeki zaman, sokaktaki zamandan net bir incelikle ayrılıyordu. tül perdeler hafifçe savruldu...

Münzevi bir belirsizlik ona, masal dağının arkasına ulaşamayacağını keşfetti. Sandalyenin kenarına fırlattığı ince kumaştan, lacivert ceketinin ceplerinde, unutulmuş olabilecek bir sigara aramaya daldı. Otomatik, istençsiz, kendiliğinden bir aramayı bu. İki şehiriçi jetona, birkaç boş sigara paketine, şehirlerarası, kullanılmış bir otobüs biletine ve dondurulmuş bir anıya rastladı; 'ince, mülayim bir gülümseme, yanında kendisi, iki arkadaş ve üzerinde birkaç sandal duran mavimsi kıpırdama'. Sokağın bir parçası olma fikri, beynine böylece huzursuz bir heyecanla saplandı. Uzun süre, kenarları kıvrılmış fotoğrafa baktı. Korkmuştu. Sonra, birden, bütün tedbirlerini savsaklayarak, korkusunu gizemli hale getirdi; Dışarı çıkacaktı. Biraz rahatladı. Bu ani karar bir yaz sonu eğlencesi gibi bütün amacı haline geliverdi. Bu tehlikeli isteyip bütün benliğini sarmıştı. Zorunlu kuşatılmışlığına, dingin bir 'öğle vakti' sağlayacaktı. Sıradan gülümsedi. Durdurmanın vazgeçilmezliğini kavramıştı. Kendisine, kısa süre için vereceği izni, içinde yasallaştırdı. Sorumsuzluk duymadı... Siyah, ince yazan kalemmini çıkardı. Not defterinden kopardığı boş bir sayfayı, numaralı, küçük ayrıntılara böldü;

1. Su ısıtıcısı 2. Kavanozda kahve 3. El Radyosu 4. İki karton 'kısa samsun' 5. Küçük bir ajanda 6. Küçük takvim 7. Mektup kağıdı 8. Kuş yemi

Listeyi katlayıp az önce baktığı fotoğrafla birlikte ceketinin iç cebine koydu. Neden sonra, önemsiz fakat ayrıksı ve sevecen bir bakışla icne telli kafese doğruldu. Kafes, kapının bitişiğindeki lavabonun altında, içinde zamanı geçmiş evrakların bulunduğu kolinin yanında duruyordu. Oraya doğru sakin ilerledi. Kafesin iç tarafına takılmış, suyu tükenmiş küçük kapa ve dağılmış yemlere üzülerek baktı. Boşvermişliğini beğenmedi. Suluğu kafesten çıkardı, lavaboya yöneldi. Sonra, yeniden ani bir kararla tekrara kafese eğildi. Elini dar kapaktan içeri sokup kırılacakmış gibi duran hayvanı avuç içinde sıkıştırarak dışarı çıkardı. Odayı ürkek bir 'saka' sesi sarmıştı. Pencereye yaklaştı, uçuşan tülleri araladı ve parmaklarını açtı. Uzun süre kuş yitene kadar donuk kalıp gökyüzüne baktı. Böylece kendi esaretini kutsadı... Ceketinin iç cebinden çıkardığı listenin en sonundaki satırı karaladı. Kapıyı açarak dışarıya çıktı. Hanın köhne, amonyak kokulu merdivenlerinden aşağı süzüldü. Son merdivenleri kararından vazgeçmesin diye hızlanarak inmişti. Kendini, güzün başlangıcına yakın, yalnız, ürkek, telaşlı ve mutlu bulmuştu. Paniğe kapılmadı, ancak sürekli arkasına bakarak köşeyi döndü.

Bu süresiz kuşatılmışlık, yolları, insanları, hatta otobüsleri alabildiğince çekici hale getirmişti. Kendini sınırsız ve arınmış duyumsadı. Ne bir otobüse binmeyi ne de rota belirlemeyi düşündü. Kendini kalabalığa da yakıştıramamıştı. Yabancılaşmış olduğunu düşünerek üzüldü. Duvar diplerine olanaklı olduğu kadar yakın ve yosun kokan

1. Su ısıtıcısı
2. Kavanozda kahve
3. El Radyosu
4. İki karton 'kısa samsun'
5. Küçük bir ajanda
6. Küçük takvim
7. Mektup kağıdı
8. Kuş yemi

nemliliğe doğru adımlarını sıklaştırdı. Denizi görmeyi amaçlıyordu. Karşılaştığı her insanı algılamaya çalışarak ve sürekli arkasına bakarak yürüdü ve ruhları dökülmüş ahşap evleri sindire sindire yürüdü. Uzun bir süre ağaçların yaprak sunuşlarında yürüdü. Yanlızken ve Ağustosun sonunda bir kaçamak; biraz müzik, belki bir kahve, birkaç hafta sonu dergisi, saklanmış bir kahramanlığın gizlenmesi gibi birşeydi. Düşündü. Düşünmekten vazgeçti sonra. Kendisini biraz yılgın, dingin fakat yadırgı, şimdi geçmesini istemediği zamanın ağır, sessiz, sinsi akrebine bıraktı. Saatine baktı.

Nihal Aylar

Henüz zamanı vardı...

Zamanın anlık geri gitmişliği, bir anlık kayma, yoğun bir pansiyon odası kokusunu çağırıyordu. Yerleşik yaşamdan ayrı, kimsesiz sir savurgan gibi sürekli gidilecekmiş hissi. Giderken de odada bırakılmış, kullanılmış permatik, yarım kalmış diş macunu tüpü, birkaç gün öncesine ait gazeteler, tek yatağın üzerinde ıslak bir buruşukluk sonra otobüs şirketleri, telekartlar, muavinin valizine taktığı iptidai bir numara levhası, garaj isimleri, ışıklı benzin istasyonları...

İtinasız hazırlanmış karışık bir tost, alel acele bitirdi. İkincisini, daha yavaş ve çayını da ihmal etmeyerek yiyecekti. Peçeteye sardı, masanın üzerine çayın yanına koydu. Ceketini yandaki plastik sandalyenin üzerine bıraktı. En yakındaki bayiden bir sigarayla kibrit aldı. Geri döndüğünde soğumuş çay fincanına dokundu. Saygı göstermeye özenir gibi sigara paketini açtı. Rüzgarlı bir nemlilik, gittiğinde masadaki örtüyü ikiye katlamıştı. Örtüyü düzgün parmaklarıyla ve çekiştirmeden masanın açılmış kenarına kapattı. Dirseklerini masanın üzerine koydu. Sandalyesi denize teğetti. Henüz zamanı vardı... Keyifli bir boşvermişliğin ortalarındaydı. Bir çay daha söyledi.

Uzun bir günbatımına adanmış tutarsızlığı, boyacı çocukların ayakkabılarının

Açık pencerenin
loşluğunda,
küçük bir ayrıntı
damıtılmış bir
hayal gibi duran
incelik beyaz
duvarın üstüne
kocaman bir
gölge
birakıyordu.
'Saka kuşu' narin
ve umarsız
perdelerin
arasında soluksuz
bekliyordu. Bu
içtenlikli geri
dönüş, onu pek
şaşırtmadı. Bu
sıradışı garipliği
bekler gibiydi.
Sabah
parmaklarının
arasından
kayırdığı, alaca
renkli, küçük
kanatlı kuşu
yeniden avuş
içine aldı. Kafese
doğru kısa bir
adım attı. Kuşu
ince demirli
kafesin içine itti.
Kafesin kapağını
kapadı.

boyasızlığı, 'monoton bir huzur', 'sessiz bir sığınak', bir süre, uzun bir süre kaygılarına ket vurmaya yetti. Sonra, birden, yol hesaplaması, geç kalmışlık sanrısı, saatin huzursuz göreliliği, ertelediği tedbirsizlik hepsi birbirine karıştı. Kalkmalıydı. Zamanı tükenmek üzereydi. Hatta geç kalmamak için pratik davranması gerekliydi. Yumuşak bir ses tonuyla hesabını istedi. Biraz daha kalmak isterdi. Yoldaki huzursuzluğu bundandı. Çaydan sonra söylediği sütlü kahvesinden ancak birkaç yudum içebilmişti...

Aynı yöntemle, fakat daha hızlı dönüyordu. Alcaklarını sıraladığı liste aklına geldiğinde, tedirginliği arttı, bazı yerlere uğraması gerekecekti. Adımlarını sıklaştırdı. Geç kalmıştı...

Listesine, bakkalda gözen çarpan birkaç ayrıntıyı ilişti. Sağ elindeki poşet, sol kolunun altına sıkıştırdığı cekedi ve deterjan kokulu bir ekmekle, arkasına bakmayı ihmal etmeden, hanın yarım indirilmiş kepenginden eğilerek içeri girdi. Kan ter içindeydi. Han kapanmak üzereyken yetişmişti. Merdivenleri çıktı. Jetonları arasındaki anahtarı çıkarıp kapıyı açtı. Üzerine karamsar bir rehabetin tutsaklığı yeniden çöktü. Buna rağmen kendisini rahatlamış varsaydı. İçeriye girdi...

Odaya, yakın sokak lambası, sarı, henüz yanmış kıpırtılarını odaya savuruyordu. Işığı açmadı. Öylece, ayakta bekledi...

Açık pencerenin loşluğunda, küçük bir ayrıntı damıtılmış bir hayal gibi duran incelik beyaz duvarın üstüne kocaman bir gölge bırakıyordu. 'Saka kuşu' narin ve umarsız perdelerin arasında soluksuz bekliyordu. Bu içtenlikli geri dönüş, onu pek şaşırtmadı. Bu sıradışı garipliği bekler gibiydi. Sabah parmaklarının arasından kayırdığı, alaca renkli, küçük kanatlı kuşu yeniden avuş içine aldı. Kafese doğru kısa bir adım attı. Kuşu ince demirli kafesin içine itti. Kafesin kapağını kapadı. Kapıya yaklaştı. Anahtarıyla kapıyı üst üste iki kez kilitledi. Mavi entarilli kız, mavi entarisinin eteklerini tuta tuta daha hızlı birkaç adım attı. Onun geçkalmışlığını hissetti. Nedensiz kaygılanıverdi. Korktu. Gürültü yapmamaya dikkat eder gibi sandalyesine ilişti. Masanın çekmecesini açtı. Bir dosya kağıdıyla, aynı ince yazan siyah kalemını çıkardı. Öğleden önce kopardığı kitabının son iki sayfasını kendine göre yeniden yazdı. Dosya kağıtlarını kitabın en arkasına ilişti. İnce bir ötüş, odanın sessiz ılık köşelerine dağıldı. Sigara dumanı, ötüşü sarıp, kutsallaştırdı. Hanın ön kepengi gürültüyle aşağı indirildi. Kuşatılmışlık onun seçimi değildi...

↓

Yaşından umulmayacak bir çeviklikte oynatıyor dudaklarını.
Ölümsüzlüğünü unutturan yaşlılığına sövüyor.
Karşıya geçecekken beni durduruyor.
Yardım istediğini sanıp girdiğim kolunu benden kurtarıyor.
Karşıya tek başına geçişini izliyorum.
Koltuğunun altında formaldehit dolu bir kavanoz taşıyor.
Kendini saklamaya yüz yıl geç kalmışlığın telaşını yaşıyor.
Peşinden atılacakken yürümek güç geliyor.
Dizlerimin bağı çözülüyor.
Yeşilken kırmızılaşan ışığın asıldığı direğe tutunmaya kalmadan dibine çöküyorum.

Kaygılarım arasında uzayacak yer arayan gölgemi izliyorum bir süre.
Çöktüğüm yerde.
Erken doğmuş yaşlılara olan tutsaklığımla düşünüyorum.
Bu tutsaklıktan kurtulamayacağımı.
Hep burada, bu direğin altında kalacağımı.
Kendi bütünlüğümde parçalanarak yaşamak zorunda bırakılmaya karşı koyamadıkça.
Açlığını yutarak dolduruyorum midemi.
Durduğum yerde yaş alıyorum.
Kimseye el uzatmadan yaşıyorum.

Geçtiği karşıda bir daha görünmemek üzere kayboluyor.
Başka bir yaşlı beklemeye doğruluyorum.
Örselenmiş dizlerimi göğsüme çekip kollarımı kavuşturuyorum.
Sırtımı direğe yaslayıp bir sigara yakabilmeyi düşünüyorum.
Tasmasını ağzında taşıyan bir süs köpeği geçiyor önümden.
Ardından kırmızı gagalı bir kuş.
Baktığım yerde ay doğuyor.
Hilallliğini farkedip gülümsüyorum.
Dileniyorum.
Bir yaşlıyla eve dönebilmeyi.
Bir yaşlıyı evine döndürebilmeyi.

Yabancılarla konuşmaması tembihlenmiş bir çocukla taşıyorum yaşadığım yere.
Köpekle kuşun ardından görünüyor.
Önümden geçecekken duruyor.
Yanımda dikilip ne yapacağıma bakıyor sabırla.
Geleceği patlatmaya ayarlı bir bombaymışım gibi süzüyor beni.
Ağır bakışlı ve temkinli.
Bakması uzadıkça insan yüzlü oluşuma kanıp beni sırtlanıyor.
Yol boyunca susarak gösteriyor iriyarılığını.
Ben denlilere olan tutsaklığını başına tac etmiş bir yavrukurt.
Geniş omuzlu, bodur bacaklı, yan ceplerinden biri düdüklü.
Adresimi konuşmadan biliyor.
Beni sormadan öğrenip bildiği yere taşıyor dur dememe kalmadan.

Ne yürüdüğümüz yol, ne de karşı kaldırım boyunca görünüyor yolu bensiz geçen.

Geride dönen süs köpeği yanımızı adimliyor.
Cinsini bilmediğim bir kuş daha belirip damların ardında kayboluyor.
Ölümler arasındaki uzaklığı açmaya çalışan bir cankurtaran güvercin ayaklı bir kadını eziyor.
Gözlerimi yummmama karşı görüyorum olageleni.
Ses herşeyi ele veriyor.
Önümüz sıra oluyor bunlar.
Olanlara bana mısın demiyor çocuk.
Susmasından anlıyorum bunu.
Benden başka kimseye tınmadığını.
Bir bisikletli, bir otomobil, bir kamyon, belediyenin bir otobüsü.
Kimse durmuyor.
Olup bitene aldırılmıyor.
Umursamazlığın tohumları ekildikleri düşüncelerde özgürlüğün çıbanları olarak bitiyor.
Taşınacağı yerlerden tiksiniyorum.
Yutkuduğumda tüm açlığım ağzıma geliyor.
Yanıma katacağım bir yaşlı arıyorum.
Sanki hepsi karşı kaldırımda yürüyor.
Çocuğun sırtına bırakıyorum kendimi.
Yardımanın gerçek anlamına uzak bir çocuğun tutsağı olmaya boyun eğiyorum.
Evime bırakılana değin sürüyor tutsaklığım.
Çocuk kayboluyor.
Köpek de birlikte.
Bırakıldığım yerde rahat edemiyorum.
Evime sığamayacağım denli umursuyorum olanları.
Herşeyi büyütüyorum.
Yaşlılığı kendilerine çok görenlere hak veriyorum.
Yeşil ışık ve kırmızı.
Kanın gövdeyi götürdüğü kavşaklarda buluyorum kendimi ister istemez.
Tuttuğum köşede bekliyorum.
Çocuk yüzlü bir yaşlı, yaşlı geçkin bir genç.
Kim olursa.
Baskaları için yaşadıkça evim küçük geliyor bana.
Onları bütünlüğümü parçalayacak denli çok büyütüyorum.
Onlara bağlanıyorum, tutuluyorum.
İki yüzü turalü yazgım beni kulu kılıyor.
Evimden daha ev kavşak yeni bir ezilmeye hazırlanıyor.
Yerinde duramayan bir yaşlı bana doğru geliyor.
Elimi uzatıyorum ona.
Bana sövüyor.

.i.

Diğer yandan, tüm insanların akılları olduğundan emin miyiz? Tüm etkinlik sizinle benim aramda birlikte kurguladığımız bir oyundan başka birşey olmasın? Belki de (en aşırı uca giderek) evrendeki tek akıllı yaratık sizsiniz, belki geri kalan makinadan başka birşey değildir.

Bir başkasının aklından geçenleri bilebilir miyiz? Bir insan yarasa olmanın; bir kadın, erkek olmanın nasıl birşey olduğunu bilebilir mi? Doğumu sırasında bir bebeğin deneyimleri nelerdir? Ana karnındaki bir ceninin, eğer varsa duyumsamaları nelerdir? Atlar neler düşünür? Bir balığın dudağından geçen olta çengeli, sizin canınızı acıtacağı kadar, onun da canını acıtır mı? Örümcekler düşünüyor mu, yoksa bilinçsizce muhteşem ağlar ören küçük robotlar mı onlar? Ya da yeterince yetkinse, neden bir robot bilinçli olmasın? Örümcekler kadar dikkatli ve karmaşık işler yapabilen robotlar var (örneğin the COG), ama daha karmaşık bir robot insan gibi acı duyar mı, gelecek kaygıları var mıdır acaba? Yoksa, akıllı olan hayvanları robotlardan (ve karıncalar, örümcekler gibi "zeki" ama akılsız yaratıklardan) ayıran aşılmaz bir engel var mıdır? İnsanlar dışında tüm hayvanların akılsız robotlar olduğu düşünülebilir mi? René Descartes onyedinci yüzyılda bıkmadan bunu söylüyordu, yanılmış mıydı? Tüm hayvanların, bitkilerin, bakterilerin akılları olabilir mi?

Diğer yandan, tüm insanların akılları olduğundan emin miyiz? Tüm etkinlik sizinle benim aramda birlikte kurguladığımız bir oyundan başka birşey olmasın? Belki de (en aşırı uca giderek) evrendeki tek akıllı yaratık sizsiniz, belki geri kalan herşey, bunların yazarı bile akılsız bir makinadan başka birşey değildir. Çok insanın aklından geçmiş olabilecek bu garip düşünce, solipsizm (Latince "ben yalnızım") olarak bilinen yaygın bir felsefi varsayımdır. Solipsizm, uzun dönem kararlı durmasa da, önemli bir meydan okumadır: eğer solipsizm salakçaysa, başkalarının da akıllı olduğuna inanıyorsak, nereden biliyoruz?

Ne tür akıllar var, biliyor muyuz? İlk soru varlıkla ilgilidir, felsefe jargonunda ontolojiyle. İkincisi bizim bildiklerimizle, epistemolojiyle ilgilidir.

Yaygın kanı, bilimsel bilginin savları ve zaman zaman ilişkin olduğu varsayılan kanıtlarla, aklın bir beyin işlevi olduğu yolundadır. Böylesi bir bilimsel varsayım, bu defa beynin işlevlerini betimlemek, ve beyinde bilgi saklama, bilgi üretme, algılama, yorumlama, hesaplamaların nasıl yapıldığını anlama çabalarının temel nedenidir. 1940'lardan başlayarak, çok yönlü bilimciler Alan Turing, Donald Hebb, John von Neumann, John McCulloch öğrenme, bellek, kendinden kopyalayan cisimler, sinir sisteminde bilgi saklama, biyolojik hesaplama dizgeleri, bilgisayarlar, robotlar, deneysel epistemoloji, deneysel ve kurgusal etik gibi çalışma konuları oluşturup bilim ve teknoloji arenasına attılar. Bu zamanlardan beri süregelen önemli temel düşüncelerden birisi, biyolojik hesaplamaların, belleğin ve öğrenmenin sinir sisteminde, beyindeki 10 milyar sinir hücresinin oluşturduğu 100 trilyon sinir bağlantısının şekillenmesi ve yapılanmasında yer aldığıdır.

Sinir sisteminde bilgi aktarımı, sinir hücrelerinin uzun dallarında yolalan elektrokimyasal atımlarla sağlanır. Bunlar, iletken tellerde ilerleyen elektronların oluşturduğu elektrik akımına göre çok daha yavaş ilerleyen zincirleme tepkimelerdir. Sinir lifleri, çok uzun piller gibidir. Sinir hücresi duvarının iç ve dış yüzeyleri arasındaki kimyasal dengesizleşme, duvar boyunca yayılan elektriksel alan etkinliğine neden olur. Yayılım hızı, hücre içi sıvıda devinen molekül paketlerinden çok daha hızlı, ama ışıktan çok daha yavaştır. Sinir hücreleri birbirine dokunduğunda/bağlantı yaptığında, elektriksel atımlar, sinirsel ileti moleküllerinin yayılıp diğer sinir liflerine geçmesini sağlar. Bunlar, başka elektriksel ileti atımlarına neden olur. Sinir sistemi,

kendi dışındaki dünyaya açıldığında, ortamdan bağımsız işlerlik son bulur. Artık dönüştürücü/algılayıcı uç sinirler dış dünya ve beden ile, bilgi işlem sistemi arasındaki keskin sınırı oluşturmaktadır. Örneğin, ışığı algılamak için, ışığa duyarlı dönüştürücülere gereksinim vardır, atomaltı düzeylerde gelen fotonlara uygun ve güvenilir etkileşimlerde bulunup, hücresel büyüklük düzeyindeki olayları tetikleyebilecek tepkimeler yapabilen düzeneklere (Rodopsin ışığa duyarlı böylesi bir tözdür. Ve bu protein, karıncadan balığa, kartallardan insanlara tüm doğal gözlerin yeğlediği ışığa duyarlı malzemedir).

Kuramsal olarak, tüm bilgi işlem dizgeleri iki uçla sonlandırılmıştır. Bir ucunda duyarılardan, diğer ucunda tepki organlarına kadar aradaki herşey, ortamdan bağımsız bilgi işlem süreçleri ve yapılarıdır.

Otomobiller, gemiler, petrol rafinerileri, ve diğer karmaşık insan yapıtları ortamdan bağımsız denetim dizgeleri içerirler. Oysa hayvanların denetim dizgeleri bedenleriyle tümleşiktir. Diyelim ki işitme sinirini çıkarıp, yerine mikroelektronik, nanomekanik bir yapay iletim/duyum alt dizgesi yerleştirdiniz. Bu, gerçekte varolan, doğal sürecin eşbenzetimi olmayacaktır. Ama, gizemli, etten ve kemikten bir organ havası vermediği için değil; denetim dizgesinin yüz milyonlarca yıldır, o et kemik ve yapılandığı yerdeki biyokimyasal özellikleriyle birlikte evrimleştiği için. Bu eşevrimleşme, süreci taşınmaz yapmak değil, eniyileme için (en hızlı iletim, en korunaklı yapılanma, en yüksek çözünürlüklü kılmak gibi başarımlar ile) olagelmıştır.

Sıradan bir örnek olarak, işitme sürecini irdeleyebiliriz: Kulağımızdaki mekanik algılayıcı sinir hücreleriyle, moleküllerin ısıl devinimlerine yakın basınç dalgalarını duyabildiğimiz gibi, bir uçak motoru gürültüsünü de duyabildiğimiz hayret verici ölçeklerde algılama yapabiliriz. Ve ses dalgalarının (ya da havaküredeki basınç dalgaları) çok tiz tonlarını yalnızca kulak yoluyla değil, kafatasını bir çınlanım kovuğu gibi kullanarak, çene kemiği üzerinden de algılarız. Çok alçak sıklıktaki pes sesler, karın boşluğu ve diyafram salınımlarıyla da algılanarak, işitmeye ilişkin bedensel bir yapı oluşturulur. Öyleyse, kulak yerine yapay bir aygıt koyup, ne kadar mükemmel olursa olsun, aynı işitme işlevini/sürecini betimleyemeyeceğimizi ve üstelik bu sürecin malzeme ve ortamdan da bağımsız olamayacağını anlayabiliriz.

Binlerce felsefi düşünce deneyi şu içgörüyü kullanır: "Ben bir beden değil, ama bu bedenim sahibiyim". Oysa, "Ben bir tutsağım bu bedende" denilemez mi? "Beni bu bedenden almanın bir yolu var mı, kaçıp gidebilir miyim bu bedenden?"

Bir kalp aktarım işleminde alan olmayı, veren olmaya (!) yeğleriz. Çünkü biliriz ki, benliğimiz kalbimizle değil, beynimizle birliktedir. Birçok felsefeci, bilgiyi korumak koşuluyla ortamı (yani beyni) değiştirmeyi bile kabulleniyor. Hatta, ışınlanma (teleportasyon) yoluyla, eğer bilgi mükemmel olarak korunacaksa başka bir yerde cisimlenme bile kabul edilebilir, Dennet'e göre. Üstelik bu durumda yalnızca sinir sistemi değil, tüm beden bilgisinin de taşınacağı öngörülürse, daha doğru bir "benlik" aktarımı olasıdır.

Benliğin, aklın bedenle tümleşik kavramlar dizgesi oluşturduğu fikri hiç te yeni değil. "Aydınlanmış ve bilgelerin dediği gibi, ben tümüyle bir bedenden başka birşey değilim. Ruh, beden üzerine tanımlanmış bir başka sözcüktür yalnızca" (Böyle Buyurdu Zerdüş, F.Nietzsche).

Evrim boyunca kazanılmış bilgiler, organizmanın her parçasına kazanmıştır. Sinir sistemi bu bilginin tamamına sahip olmasa da, organlarla etkileşiminde bu bilgilerle karşılaşarak, uygun iletişim/denetim işlevini yürütecektir.

Akıl ve beden, uyum ve eşgüdüm içerisinde tümünün sağlığı ve varlığını sürdürmek için çalışmaktadır. Belki de denilebilir ki, akıl, benlik, bilinç bedenim tutsağıysa da, her ikisi de (ikili ilkeye teslim olarak) bencil genin esiridir. Bir yandan doğal seçim, diğer yandan varlık ve bilinç sorunlarıyla yaşam kavgası verilirken, genler kendilerini en iyi koşullarda sonsuza dek yaşatmanın en iyi yollarını arıyorlar.

Bu yazı, Daniel
C. Dennet'in
Kinds of Minds
(1996) adlı
kitabından
alıntılarıyla
derlenmiştir.

İki kişiydiler. Yuvarlak bir masanın etrafındaydık. Masanın üstünde iki harita, birkaç fotoğraf ve benim doldurup bir hafta önce bıraktığım başvuru formu vardı. Beni inceleyen bir tavırları yoktu. Yaklaşık yarım saatir konuşuyorlardı ve daha hiç soru sormamışlardı. Başvuru formundaki sorular zekice hazırlanmıştı ve ben de onları mümkün olduğunca detaylı ve doğru cevaplamaya çalışmışım: işim, eğitimim, ailem, hobilerim, sağlığım, seks hayatım.. Lafı biri bırakıyor diğeri alıyordu: '..ayrıca çok zengin bir cd ve video kaset arşivi var..'..internet bağlantınız da olacak..'

Onları pek dinlemiyordum. Arkalarındaki duvarda asılı büyük seyir haritasını inceliyordum: sis işaretleri, batıklar, deniz fenerleri, giderek koyulaşan bir mavinin belirttiği derinlik.. Onlara döndüm, çünkü susmuşlardı. Masaya doğru eğildiler, biri parmağıyla önümdeki küçük haritada fenerin olduğu noktaya bastırdı ve şöyle dedi: 'yalnız küçük bir sorun var, sizin kalacağınız süre boyunca hava şartları nedeniyle bazen hatlarda arıza oluyor ve giderilmesi de kolay olmuyor. Yani elektrikten ve dolayısıyla size varlıklarından bahsettiğimiz bu teknik ekipmanı kullanma şansından mahrum olabilirsiniz.. hatta bir süre dünyayla bağlantınız da kopabilir.' Biraz heyecanlanmışlar gibi geldi. İyice bana doğru eğildiler. Sanki ağızından çıkacak kelimeler kararı belirleyecekti. 'O zaman' dedim 'Feneri neyle yakacağım?'

Yani elektrikten
ve dolayısıyla
size
varlıklarından
bahsettiğimiz bu
teknik ekipmanı
kullanma
şansından
mahrum
olabilirsiniz..
hatta bir süre
dünyayla
bağlantınız da
kopabilir.' Biraz
heyecanlanmışlar
gibi geldi. İyice
bana doğru
eğildiler. Sanki
ağızından
çıkacak kelimeler
kararı
belirleyecekti. 'O
zaman' dedim
'Feneri neyle
yakacağım?'

Heryer beyaz. Ama heryer. İçinde olduğumuz bu garip kar aracı bayağı hızlı, ama heryer öylesine aynı ki, hız, mekan, zaman kavramları kayboluyor. Kendinizi ilintilendireceğiniz hiçbir referans noktası yok. Güneş yok, ay, bulut deniz, kara.. Sadece beyaz bir ışık: kaynağı belirsiz, ama heryerden yansıyor. 'Şimdi deniz görecek' dedi ilk kez konuşan soğuk adam: kaptan mı desem, şoför mü bilemiyorum. Belli ki benim her noktasını eş algıladığım bu buz çölünde sadece ona görünen işaretler var. İşte deniz.. İstünde ilerlediğimiz zemin biraz meyillendi: giderek aşağı kayıyoruz. Onu gördüm; Giderek yaklaşıyoruz, uzaklıkları kestirmek zor. Birden yanına ulaştık. Bu alet düşündüğümünden ve hissettiğimden hızlı gidiyor olmalı. İndim, kaptan çantalarımı indirdi. Toplam yüksekliğinin 42 metre olduğunu söylemişlerdi. Dairesel bir planı var. Yukarıya doğru daralan bir silindir.. ve onu bu buz çölünden on metre yukarıda tutan araları çelik tellerle çaprazlanmış sekiz çelik kolon.

Bir gemici merdiveniyle yaklaşık beş metre yukarıdaki platforma çıktık. Buradan eğimi daha az bir merdivenle sanırım beş metre daha çıktık ve döşemedeki bir delikten alt kata girdik: burada su ve erzak depoları var. Sonra da yakıt depolarının olduğu kata çıktık. Bu katlarda pencere yok. Bir kat daha çıktık. İşte yaşam mekanım.. Tam ortasından bir merdivenin delip geçtiği, yaklaşık 3 metre yüksekliğinde sekizgen tabanlı bir prizma: Çapı 6-7 metre kadar. Sekiz duvarın karşılıklı dördünde geniş pencerelere siyah perdeler çekili. Bir kenarda kısa bir tezgah, ikili bir ocak, küçük bir buzdolabı, mikrodalga fırın ve evye var. Hemen önünde küçük bir masa ve tek bir sandalye. Diğer tarafta ise rahat görünen tek bir koltuk, önünde de bir sehpa. Karşısındaki alçak dolabın raflarına büyük ekran bir TV, video, bir kasetçalar, bir cd çalar dizilmiş ve

yanlarında da çok sayıda cd ve video kaset var. Pencerenin yanına yerleştirilmiş küçük bir masada da 17 inch ekranlı bir bilgisayar, bir yazıcı ve bir de faks var. Merdivenin diğer tarafında kalan odaya ise tek bir yatak, bir dolap ve bir sehpa yerleştirilmiş. Sehpanın üstündeki saat 5'i gösteriyor: akşam olmak üzere. Giysilerimin olduğu çantayı bırakıyor ve odadan çıkıyorum. Yanda bir kapı daha görüyorum: banyo.

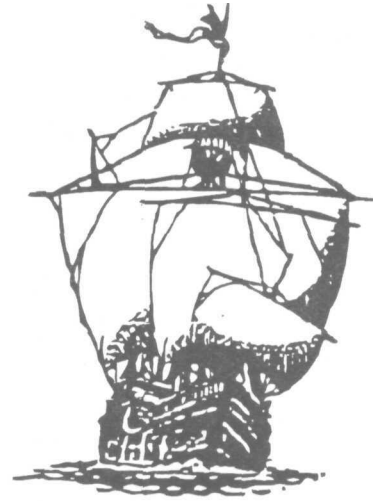
Perdeleri açıyorum. Bütün oda bembeyaz oluyor: koltuk, duvarlar; beyaz, eşyalara siniyor.. Dışarı bakıyorum. Hala güneş gözlüğümü çıkarmadığımı farkediyorum. Koltuğun solundaki pencereden bakınca sadece deniz görünüyor. İşte tam sınırdayım, karanın gelip deniz, beyazın gelip mavi olduğu çizginin üzerindeyim. Karadan gelenler için denizim, denizden gelenler için kara. Ama kimse gelmeyecek. Peki ben burada ne yapıyorum?

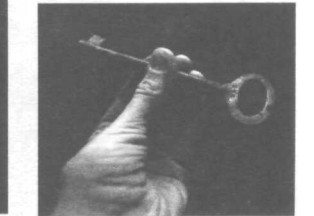
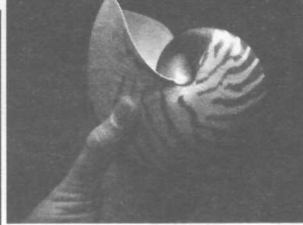
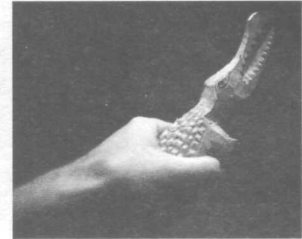
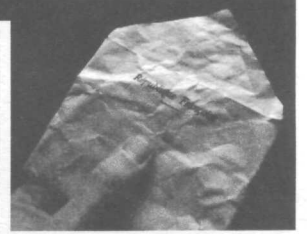
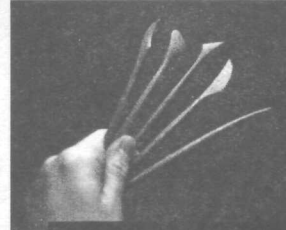
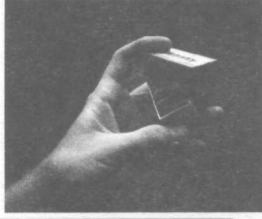
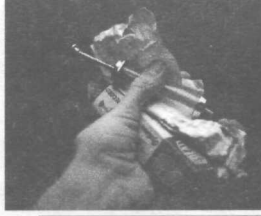
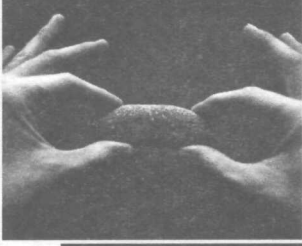
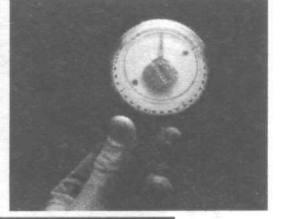
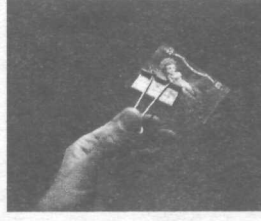
Aniden oldu. Planlamamıştım. Buraya gelmek için müthiş bir istek de duymamıştım ama oldu. Birgün bir ilana rastladım: kuzeyde, çok kuzeyde önemli bir deniz yolu üzerindeki bir boğaza inşa edilmiş deniz fenerinde altı ay süren kış boyunca kalacak birini arıyorlardı.

Başvuranları bir de mülakata alacaklardı.. Ve buradayım. İşimi, evimi, düzenimi bırakıp geldim. İlanı bir buçuk ay önce görmüştüm. Bu süre boyunca oturup kendi kendime 'neden' sorusunu sormadım. Şimdi de soracak değilim.

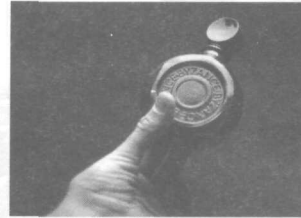
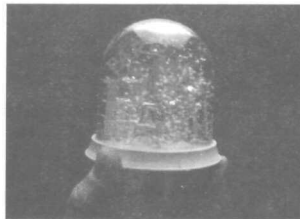
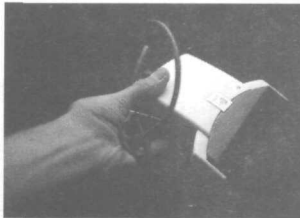
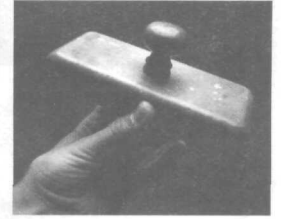
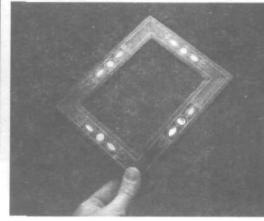
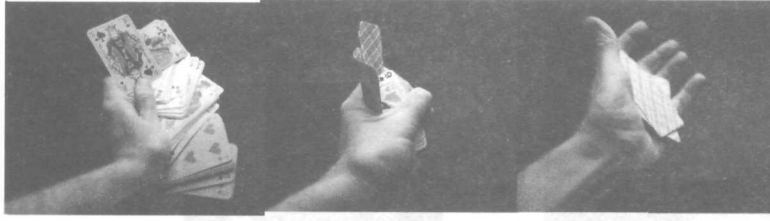
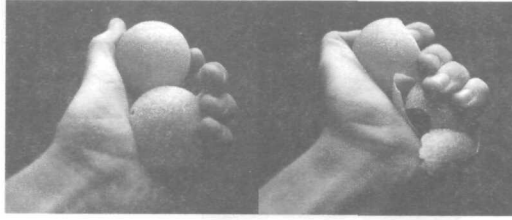
Şu an telefonum çalışıyor, faksım ve diğerleri de.. Ama kimbilir belki bir hafta sonra tüm bağlantılar kopacak. O zaman buraya gelişimi anlamayan bazı arkadaşlarımın deyişyle 'kapana kısılp kalacağım, gün sayacağım'. Bense içten içe bağlantıların kopmasını bekliyorum: Ondan hoşlanacak mıyım bilmiyorum, tek bildiğim işte o zaman gerçek özgürlüğü tecrübe edeceğim.

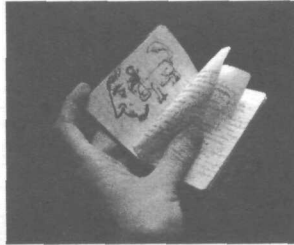
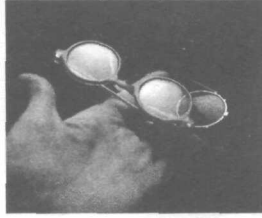
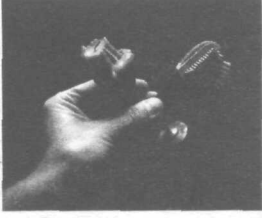
.I.

Fotografçının notu:

Unutulmaz bir gündü.

Birer birer hepsinden kurtuldum.
Yokoluşları ruhumu serinletiyordu.

Neden bunu daha önce yapmadığımı
soruyordum kendime her
kurtuluşumda.

Şimdi sıra bu fotoğraflarda.

Çok yakında.

Kendimi hazır hissettiğim ilk anda.

Çok yakında.

Çok yakında, çok.

Bu bir şiir olmalıydı. Bu bir şiir olmalıydı. Bu bir şiir değil. Bu bir şiir olmayacak, reddediyor şiir olmayı...Yaz! Anlatmak için yüreği kafesli kadını. Küçükken, çok küçükken çok üşümüş sonraları d devam etmiş üşümleri ta ki nefes almakta zorluk çekene kadar. Nefes alış verişleri birer ıslı melodisi sanki. Saçları hırçın dalgali, onları sevmiyor olmalı. Taramasından belli. Sonra toplayı firketelerle sıkıca topuz yapmasından. Savaş görmüş bir şehirde iki ağabey ve üç abla ile birlikt yetim büyümenin getirdiği zorluklar, yaşamının tamamında yaşayacaklarından pek de fark olmayacaktır. Babasına ait tek anısı, o ölürlen ona su vermeyi becerememesi olan bu kadını ölürken söylediklerinin arasında yine aynı anının olması biraz da onun erkek dünyası ile ilişkile hakkında ipucu vermektedir; baba şefkati arayışı ve suçluluk duyguları. O gün ölüm döşeğinde babasıyla evde yalnız kalmış üç dört yaşlarındaki bu küçük kızın, mutfakta duran büyük sı küpünün dibinde kalmış suya ulaşamamasının çaresizliğini ömür boyu taşıması duygusa yüklerinden önemli bir tanesini oluşturacaktır. Ah ablaları, onların içinde anne rolünü üstlenmi ona bakarı genç yaşta ölecektir. Anne çalışıyor, çok çalışıyor çalışmak zorunda, baba yok artık. Bi diğeri çok titiz, çok temiz, hep mis kokmalı. Onun için yıkanır, yıkanır eh o dönemde su çabu ısınmaz. Olsun buz gibi sularla arınır. İlerde ince hastalık ta onu bırakmaz. Arınır gider. Bir diğeri çok güzeldir, ama hep güzeldir ve hep güzellik konuşur. En çok o yaşar, ondan bile uzun... Ölürke o abla diyecektir ki; 'Ona, küçükken bir bebek verdiler. Ama aslında o bebek benimdi. O küçük diy ona verdiler benim bebeğimi'.

Bu ablanın otuzlu yaşlarında mutsuz evliliğinden nurtopu gibi bir oğlu olur. Onu çok sever, koca: da başka kadınları. Bebeğini gece emzirirken uykuya dalan bu abla, sabah uyandıığında boğulmu bir bebek bulur kucağında. Bebeğini besleyen memesi yine bebeğine mezar olmuştur. Bunu ölen kadar hiç unutmaz. Küçük bir kıızı evlat edinir, onu büyütür. Her seferinde bunu ona söyler, 'ba ben sana ne güzel baktım büyüttüm'. Küçük kız büyür, öz anne ve babasını merak eder. Bulama: Arar arar arar. Aşık olur sonra, çok ama çok kötü olur. O, onu çok sever, öteki de onu çok satar. Ü sene bu hayatı yaşar. Üvey anne baba da yabancı bir diyara göç etmiştir. Sonra kaçar o da oray: Unutmaya çalışır eski günleri. Evlenir mutsuz bir evliliği, çok sevdiği oğulları olur...

Gelelim bizimkinin ağabeylerine... Annesi en küçüğü o diye ona çekirdek şeker alır. Abileri on kandırır elinden alırlar. Derler ki; 'eğer bize elindekileri vermezsen annemiz ölecek' o da verir çaresi annesi ölmesin diye. Her ikisi de çok uzun seneler askerlik yaparlar. Sonra evlenir çok uzaklar giderler...

Sonra okulu... öğrendiği ilahileri tekrarlattıktan sonra ona şeker çukolata veren rahibeler, annesin onun eğitim hayatına burslu devam edip ilerde rahibe olması için baskı yaparlar. Tek şartlı mezhebi değişecektir. Anne şiddetle reddeder. Böylelikle küçük kız rahibe olmaz fakat ilerde ço sonraları ellili yaşlarında kaderin bir cilvesiyle dinini değiştirecek, ölüm töreni o dinin gereklerin göre yapılacaktır.

Gençlik yıllarında dans yarışmaları, vals ve tango ödülleri masum flörtler... Ve aşk, babası yaşınd derler ya öyle. Çok zor bir aşk, 'rağmen' bir aşk. Ailesi ve akrabalarının kabul etmediği, reddettikle bir aşk. İnatçı bir sahipleniş ve koruma. Yorgun düşme, bir oğul çok sonraları pek de istenmeye bir kız. O saçlar hep hırçın hep toplu. Bir kaza. Bir kayıp. Çocuklarını tek başına büyütme çabalar Direniş. Yaz! Nefes nefese bir direniş. Sessiz, kalmaya kararlı. İnatçı, gözüpek. Bir tek zamana kar; yenilgisi. Açılan kafes, nefes nefes nefes... ama bu sefer saçları açık ve güneşin çiçekleri saçlarında

Bu bir şiir olmalıydı. Bu bir şiir olmalıydı. Bu bir şiir değil. Bu bir şiir olmayacak, reddediyor şiir olmayı...Yaz! Anlatmak için yüreği kafesli

Arasına denize
bakıyor gibi
yaparak onu
inceleyebilirdim.
O da beni...
Arkadaşlarımla
zihnimi yoracak,
dikkatimi vermek
zorunda
kalacağım
konuşmalardan
kaçınarak, sık sık
ona baktım. Bir
müddet sonra
yüzünü denize
verip, ellerini
dizlerinde
birleştirip
uzakları
seyretmeye
başladı. Yandan
bakıldığında
birbirlerine hiç
benzemiyorlardı
galiba...

Herşey yıllar önce telefona bırakılan bir mesajla başlamıştı. Haziran başında sıradan bir perşembe akşamıydı; çoktan unuttuğum, silinip gitmiş bir yaz akşamı... Kimbilir ne tür duygularla eve gelmiş ve telesekreterin düğmesine basmışım. Şimdi başka bir mesaj olup olmadığını bile hatırlamıyorum. Eski bir arkadaşım ailesinin adadaki yazlığından arıyor ve "eski grubu" topladığını söyledikten sonra beni de beklediklerini, gelirse çok sevineceklerini ilave ediyordu.

Ertesi sabah adaya giden ilk vapurdaydım. Adaya öğlen vakti indim. Yazlıkçılardan henüz akın etmediği, tenha ve güneşli bir yaz günüydü. İskelede tembel tembel bekleyen sinekli ve bezgin atların koşulduğu faytonlardan birine atlayıp arkadaşımın evinin yolunu tuttum. Evde temizlikçi kadından başka kimse yoktu. Benim için not bırakmışlar, her zamanki koyda olduklarını yazmışlardı. Çantamı bırakıp, mayomu giydim, öteberimi alıp az ilerideki koya yürüdüm. Ofiste pinekleyip kahve ve sigara turlarına devam etmektense çam ağaçlarının arasında denize doğru yürümek keyfimi yerine getirmişti.

Koy tenhaydı, arkadaşlarım dışında birkaç grup daha vardı. El sıkışma, öpüşme, selamlaşma ve hal hatır sorma faslı bittikten sonra uzakta iskelede beni izleyen bir çift gözle karşılaştım. Önemsemedim. Böyle küçük yerlerde her gelen yabancıya önce dikkatle bakılır diye geçirdim içimden... Fakat kız bana birini hatırlatıyordu. Uzaktan daha dikkatli baktığımda kime benzediğini bulmakta güçlük çekmedim. Az tanıdığım bir kızdı bu... Bir arkadaşın film yapım şirketinde çalışıyordu ve oraya sık sık işim düştüğünden onu arasıra görürdüm. Orada ne iş yaptığını tam olarak bilmiyordum. Bir el sıkışmışlığımız bile yoktu... Denize girmek için iskeleye yaklaştığımda bir kez daha dikkatle baktım. O da tam o sırada bakışlarını kaldırıp büyük bir dikkatle bana baktı. Gözgöze gelir gelmez bakışlarımı çevirdim. Evet ona benziyordu. İlk bakışta yakalanamayan bir ortak noktaları vardı.

Öğle yemeği için üşenmeyip tekrar eve çıktık. Mesafe yorucu değildi. Yemekten sonra balkonda biraz pinekleyip, birkaç el tavla atıp yeniden koya indik. Tuhaf bir içgüdüyle koya bakan tepeye geldiğimde ona bakındım. Yoktu. Yol yorgunluğu, öğle yemeğinin verdiği rahvet ve haziran güneşinin o henüz keskin, yakıcı olmayan sıcaklığının da etkisiyle bir çam ağacının gölgesinde uyuyup kalmışım. Uyanıp tembel tembel doğrulduğumda iskelenin üzerinde yine onu gördüm. Tek başına oturmuş denize bakıyordu. Bir sigara yaktım ve onu arkasından incelemeye başladım. Saçları daha kabarık ve biraz daha uzundu. Ayağa kalktı, beni gördü ve bakışlarını çevirerek iskeleden sahile doğru akrabası olduğunu sandığım orta yaşlı iki kadına doğru yürümeye başladı. Neden onları birbirlerine benzettiğimi yine anlayamadım. Belki bunu anlayabilmek için biraz daha yakından bakma fırsatını bulmam gerekiyordu. Orta yaşlı iki kadının yanına gidip yüzü bana dönük olarak oturdu. Arasına denize bakıyor gibi yaparak onu inceleyebilirdim. O da beni... Arkadaşlarımla zihnimi yoracak, dikkatimi vermek zorunda kalacağım konuşmalardan kaçınarak, sık sık ona baktım. Bir müddet sonra yüzünü denize verip, ellerini dizlerinde birleştirip uzakları seyretmeye başladı. Yandan bakıldığında birbirlerine hiç benzemiyorlardı galiba...

O gün orada güneşlenirken birbirlerine benzeyen insanlar üzerine uzun uzun düşündüğümü hatırlıyorum. Yıllar önce bir arkadaşım beni benzettiği birini gösterince şaşırıp kalmıştım. "Neremiz benziyor?" diye sormuştum. "Konuşmanız, tavırlarınız, hareketleriniz" diye bir şeyler söylemiş ve fiziksel benzerliklerden de söz etmişti. İki insanın imgesinin üçüncü bir insanın zihninde birleşmesi aslında ne tuhaf bir şeydi... O ilk gün kız, erkenden koyu terketmişti. Gidince galiba bir boşluk hissetmişim. Ya da tuhaf bir eksiklik...

Ertesi sabah tek başıma erkenden koya indim. Ortalıkta yoktu. Saat onbire doğru tek başına geldi, çantasından havlusunu çıkarıp denize yakın bir yere yerleşti, kitabını çıkardı ve okumaya başladı. Çok şükür onu görebileceğim bir yerdedi. Fırsat buldukça inceledim onu. Beni etkileyecek kadar güzel olup olmadığını bir türlü anlayamıyorum, onu yakından görmek için can atıyordum. Bir önceki akşam yatağıma uzandığımda onu düşünmüş ama yüzü bir türlü zihnimde bir resim olarak belirmediği için aklıma hep öteki kızın yüzü gelmişti. Birinin yüzünü hatırlamaya çalışırken hafızanın karşınıza bir başka yüz çıkarması... Basit ama ne tuhaf bir oyundur bu...

İkinci gün, elimden geleni yapıp onu çok yakından görmeye çalışmıştım. İzlenimlerim karışık. Öteki kıza niye benzettiğimi anlayamıyorum, daha da önemlisi onu beğenip beğenmediğimi de çözemiyordum. Karmakarışık duygulardı. Tek bildiğim aklım hep ondaydı. O gün öğle yemeğini yanımızda getirdiğimiz soğuk sandviçlerle geçiştirmeye karar vermiştik. Ama o öğleye doğru küçük çantasını toplamış, üstüne açık mavi penyesini giyip tek başına çam ağaçlarının arasında kaybolmuştu. Birkaç saat sonra yanında küçük bir erkek çocuğu ve yine o orta yaşlı iki kadınla çıkageldi. Onları koya inen patikada gördüğümde bir anda nasıl neşelendiğimi bugün bile çok iyi hatırlıyorum. Üstünde kırmızı bir plaj elbisesi, elinde de o küçük çantası vardı ve inerken uzaktan bana bakıyordu. Ondan hoşlanmaya başladığımı, beni heyecanlandırıldığını sanırım ilk o vakit kabul etmişim.

Ama kimdi beni etkileyen, o mu yoksa öteki mi? Bu soruya o anda bir cevap vermek o kadar zordu ki... Ayrıca öteki kız beni hiçbir zaman çok etkilememişti. Hoş, şirin bir kızdı ama onu görmek beni heyecanlandırmazdı. Oysa bu kıza yaklaşmak, tanışmak için büyük bir istek duyuyordum. İkinci vakti küçük bir fırsat çıktı. Yine iskelede tek başına güneşleniyordu, bense denize atlayan arkadaşlarımı seyrediyor, iskelede onun birkaç metre yakınında denize girip girmemenin kararsızlığını yaşar gibi ayakta duruyor, fırsat buldukça da onu seyrediyordum. Ama sanırım o da en az benim kadar utangaçtı. O gün onunla tanışamadım ama çıplak güneş ışığı altında kimsenin yüzü hakkında doğru bir fikir edinilemeyeceğini de keşfettim. Arkadaşlarıma da arada sırada onları ilk kez görüyormuş gibi baktım. Gerçekten ıslak saçlarımız, çıplak, yanık tenimizle şehirde olduğumuzdan çok farklıydık. Yıllardır tanıdığım o insanları uzaktan görsem tanımakta zorluk çekerdim...

Yüzünde beni çeken bir şeyler vardı. Sanki öteki kıza benzemiyor ama şiddetle onu hatırlatıyordu... İkinci günün akşam yemeğinde aniden onun yüzünün hafızama kaydedilmiş olduğunu farkettim. Bu hoşuma gitti. Ne zaman istesem onun yüzünü düşünebilecektim artık. Ama çok değil birkaç saat sonra yüzü yine silinip gitmişti zihnimin içinden. Bulup çıkarabilmek için boşuna uğraştım, her seferinde öteki kızın yüzü geliyordu aklıma.

Üçüncü gün onu arkadaşlarıyla konuşurken duydum. Tıp eğitiminin zorluklarından söz ediyordu... Sesi umduğumdan daha da güzeldi. Usul usul dökülen bir su gibi... Sesler yumuşak tatlı bir melodi gibi çıkıyordu ağızından. Berrak, ahenkli, inandırıcı bir sestir bu.

Ama kimdi beni etkileyen, o mu yoksa öteki mi?

Bu soruya o anda bir cevap vermek o kadar zordu ki... Ayrıca

öteki kız beni hiçbir zaman çok etkilememişti.

Hoş, şirin bir kızdı ama onu görmek beni

heyecanlandırma zdi. Oysa bu kıza

yaklaşmak, tanışmak için büyük bir istek duyuyordum.

Koyu lacivert gökyüzü ve dükkanların sağdan soldan yüzünü aydınlatan ışıkları altında bir rüya kadar güzeldi. Gözleri buğulu, teni dupduruydu, uzun gür kahverengi saçları bir bebek kadar güzel bir yüzü çevreliyorlardı. Büyülenmişim. Dört gün boyunca onun bu kadar güzel olduğunu anlayamadığım için kendime şaşırdım. Daha da önemlisi, gerçekten öteki kıza herşeyiyle çok benziyordu, hele o bakışlarını uzaklardaki bir boşluğa dikerek yanımdan bir rüya gibi geçip giderken... Galiba ikisi de birbirinden güzeldi.

Konuşurken arada bana bakıyordu, ben de ona... O gün her zamankinden çok daha erken terketti koyu... Gece uyumadan önce onu düşündüm. Ertesi gün uzun süredir birbirini tanıyan iki insan gibi, bir anda konuşmaya başlaçağımızı hayal ettim. Sahi bir tıp öğrencisi miydi o? İyi ama haziran ayında tatilde ne işi vardı? Arkadaşlarım onu niye tanıımıyordu?

Dördüncü ve son gün de koydaydı. Sanki benim için geliyordu. Koy önceki günlere oranla çok daha tenhaydı ve o tek başınaydı. Ama olmadı, tanışamadık, konuşamadık. Üstelik artık beni önceki günlerde olduğu gibi incelemiyordu... O son gün onu çok daha yakından görme şansını da elde ettim. Benimle önceki günlerdeki kadar ilgili olmamasından mıdır nedir bilmiyorum bir an öteki kızın daha güzel olduğunu ve bu kızın ona pek benzemediğini aklımdan geçirdiğimi çok açık olarak hatırlıyorum. Öğleden sonra plaja inmedim, hava kapanmış, birkaç damla yağmur çiselemişti. Yemekten sonra eşyalarımı topladım ve evin balkonunda bir şezlonga uzanıp kitap okuyarak akşam kalkacak geminin saatini beklemeye başladım. Arkadaşlarım da koya inmemişlerdi. Erkenden iskeleye inmeyi, oradaki bir kahvede iskambil oynamayı teklif ettiler. Kabul ettim. Yağmur boşanmamıştı ama kapkara bulutlar gökyüzünü kaplamış, hava erkenden kararmış, dükkanlar ışıklarını bile yakmışlardı. Geminin kalkmasına yarım saat kala oyunu bırakıp iskeleye çıkan dar sokakta yürümeye başladık. Birden onu gördüm, hemen beş metre ilerimde tek başına yürüyordu. Belli ki beni daha önceden görmüş ve hiç bakmadan yanımdan geçip gitmeye karar vermişti. O birkaç saniye içinde gözlerimi ondan alamadım. Koyu lacivert gökyüzü ve dükkanların sağdan soldan yüzünü aydınlatan ışıkları altında bir rüya kadar güzeldi. Gözleri buğulu, teni dupduruydu, uzun gür kahverengi saçları bir bebek kadar güzel bir yüzü çevreliyorlardı. Büyülenmişim. Dört gün boyunca onun bu kadar güzel olduğunu anlayamadığım için kendime şaşırdım. Daha da önemlisi, gerçekten öteki kıza herşeyiyle çok benziyordu, hele o bakışlarını uzaklardaki bir boşluğa dikerek yanımdan bir rüya gibi geçip giderken... Galiba ikisi de birbirinden güzeldi.

Birkaç saat süren gemi yolculuğu boyunca hep onu ve o dar sokakta yanımdan geçip giderken hafızama nakşolan resmini düşünüp durdum. O gece ertesi sabahı ipe çektiğimi farkettim, ona benzeyen ve istediğim zaman görme şansına sahip olduğum öteki kıza düşünüyordum. Evet birini belki sonsuza kadar kaybetmişim ama o güne kadar benim için ne kadar önemli olduğunu bir türlü anlayamadığım ötekini yeniden kazanmışım sanki...

Ertesi sabah onu görmek için o kadar sabırsızlanıyordum ki erkenden bir bahaneyle çalıştığı şirkete gittim. Evet oradaydı, önce sırtından gördüm onu, sonra yüzünü ve bedenini. Bir önceki akşam aklıma başımdan alan o buğulu resmin güzelliği birkaç adım ötemdeydi işte. Onu yeniden keşfediyordum sanki...

Ama olmadı. İlk birkaç haftamı muhtelif tesadüfler yaratıp onunla yakınlaşabilmek için harcadım. Çok ağır ilerleyen bir arkadaşlıktı bu. O, gelişmesine gerek görmüyordu sanki. Birkaç hafta yaşadığım hayalkırıklığı nedeniyle ondan uzak durup onu şaşırtmaya karar verdim. Ne var ki o bu uzaklığı bile farketmedi galiba. Sonra yeniden başladım. Fakat durum öylesine ümitsizdi ki henüz birbirimizi her gördüğümüz yerde selamlaşma, hal hatır sorma aşamasına bile gelememiştik. Kabul etmek zordu ama benim varlığımdan hayal meyal haberdardı... Yorulmadım, gelecek vaat eden ve yeni yeni filizlenmeye başlayan birkaç hoş ilişkiyi feda edip, bütün dikkatimi onun üzerine verdim ve zekamı kullanarak onunla yakınlaşmayı başardım. Şüphesiz onunla "tesadüfen" karşılaşmak için yaptığım o ince planları anlatacak değilim ama başarmıştım. Artık karşılaştığımızda ayaküstü birkaç laf ediyorduk. Ama aradan aylar geçtiği halde gelebildiğim noktanın

Philip Wilson Steer, Sahildeki Genç Kadın, 1886-1888

ayaküstü birkaç dakikalık muhabbetlerden bir adım dahi ileri gitmemesi başarısızlığımı inkar edilemez bir biçimde yüzüme vuruyordu. Sonunda herşeyden vazgeçtim. Nasıl vazgeçmeyecektim ki? Herşey çok cesaret kırıcıydı.

Onunla bir ilişki kurma umutlarımın tümünü kaybettiğimde ona çaresiz bir biçimde aşık olmuş durumdaydım. Adadaki dört günün üzerinden neredeyse altı ay geçmiş, kış çoktan gelmiş, geçen hazirandaki o dört güzel gün giderek silikleşen bir hatıra olup kalmıştı. Baskalarıyla birlikte olma... denedim. Olmadı. Onu unutmak için başka bir kıza

aşık olmaya çalıştım. Yine olmadı. Bu arada, onların şirketiyle bir sürü ortak işimiz oluyordu. Bana olan davranışları bir gün değişecek diye hayaller kurdum. Bu da olmadı. Kaldı ki büyük ihtimalle "Çok şükür beni unuttu" diye düşünüyor olmalıydı.

Sonra baharın gelmesiyle adaya tekrar gideceğim anları iple çekmeye başladım. Öteki kızı da unutmuş değildim. Kimbilir belki ben aslında başından beri hep ona aşıkım, öteki kız sadece onun bir gölgesiydi. Haziranda fırsat olmadı ama temmuz ortalarında adaya yeniden gittim. Üç gün kaldım orada. Üç gün boyunca koyda her an geleceğim diye ümit ettim. Ama gelmedi. Son gece balkonda otururken yıllardır her yaz oraya mutlaka birkaç haftalığına gelen mimar arkadaşım "Geçen yıl buraya geldiğimde çok güzel bir kız görmüştüm" demek zorunda kaldım. Bu tirafımı gülerek karşıladı. Yıllardır sürüp giden dostluğumuza güvenerek ve o gece özel bir şey konuşacağımızı hissedencesine erkenden yatan karısının yokluğunu da fırsat bilerek ona bütün hikayeyi anlattım... Hikayemi bitirdikten sonra, "Yani sen şimdi

tam olarak hangisine aşık oldun?" dedi haklı olarak. "Bilmiyorum" dedim... Hafızasını zorlamasına rağmen kızı hatırlayamadı. İstersem karısına sorabilirdi... "Peki" dedim...

Ertesi sabah ilk gemiyle şehre döndüm. Anlatmak beni rahatlatmış, yaşadığım bu tek taraflı aşkın ağırlığından sanki bir nebze olsun kurtulmuşum. Karısının onu tanıyıp tanımayacağı ya da hatırlayıp hatırlamayacağı da beni çok ilgilendirmiyordu. Kaldı ki şehire döndükten sonra mimar arkadaşım beni aramamıştı. Fakat aklıma takılan bir şey daha vardı. Geçtiğimiz yaz başında o küçük koyda mimar arkadaşım bir sürü fotoğrafımızı çekmişti. Söz vermesine rağmen bu fotoğrafları bana vermeyi bir yıldır ihmal ediyordu... Onu ilk gördüğümde fotoğraflardan sözetmeyi kafama koymuştum. Birkaç hafta sonra bir akşam onlara gittim. Biraz da emrivaki yapmış, telefon açıp "Evdayseniz uğrayabilir miyim?" demiştim. Birkaç saat konuştuktan sonra geçen yaz adadaki resimlerden söz açtım. Mimar arkadaşım herşeyi anlamış gibi gülümseyerek, kalktı ve dolapları karıştırdıktan sonra önüme karta basılmış iki kutu fotoğraf koydu. Bütün fotoğrafları tek tek elden geçirdim, içinde benim de bulunduğum birkaç kartı bir köşeye ayırdım ama aradığımı bulamadım. Bir ihtimal arka fonda bir yerde olabilirdi. Zayıf bir ümitti bu. Arkadaşım ayırdığım fotoğraflara şöyle bir göz attıktan sonra, "Gel bir

İkinci makaranın ortalarında bir yerde buldum onu. Arkadaşım, koyun tepesinden denizi çekmişti ve o üstünde bikinisiyle iskeleden sahile doğru yürüyordu. "İşte bu" dedim... Merakla hemen baktı. "Evet hatırlıyorum bu kıızı." dedi... "Ama doğrusu kim olduğunu bilmiyorum." Bunu hiç umursamadım bile hemen diayı istedim.

de dialara bakalım" diye beni çalışma odasına götürdü. Çalışma odasında yalnız kaldığımızda, "Onu arıyorsun değil mi?" dedi. "Evet" dedim, "tuhaf bir takıntı bu." "Anlıyorum" dedi. Işıklı masanın üstüne birkaç makara diayı koydu, elime de bir lup tutuşturdu. "Bunlar benim geçen yaz adada çektiğim dialar, belki bunların içinde olabilir" dedi...

İkinci makaranın ortalarında bir yerde buldum onu. Arkadaşım, koyun tepesinden denizi çekmişti ve o üstünde bikinisiyle iskeleden sahile doğru yürüyordu. "İşte bu" dedim... Merakla hemen baktı. "Evet hatırlıyorum bu kıızı." dedi... "Ama doğrusu kim olduğunu bilmiyorum." Bunu hiç umursamadım bile hemen diayı istedim.

Ertesi gün tanıdık bir laboratuvara giderek birkaç saatliğine yalnız başıma çalışmak istediğimi söyledim. Hemen o akşam dianın onun bulunduğu bölümünü büyük bir karta bastım. Sonuç umduğumdan daha kötü çıkmıştı, çünkü figür objektife o kadar uzak ve çerçevede işgal ettiği yer o kadar küçüktü ki... Yine de elimde duvara asacağım bir resim vardı. Resmi alıp çıktım ve evimde çalışma odama astım. O akşam aklıma bir fikir daha geldi. Yalnız uygulamak için bir fırsat bulmam gerekiyordu. Beklediğim fırsat birkaç hafta sonra çıktı.

Onun da katıldığı bir reklam filmi çekimi sırasında platoda onu uzaktan görebileceğim yerden birkaç diasını çektim. Hemen o akşam tekrar laboratuvara gidip diada onun işgal ettiği ve ancak milimle hesaplanacak yeri büyütüp bir karta bastım. Eve gelince yaptığım işe hayranlık duymamam elde değildi. Aynı uzaklıkta, aynı belirsizlikte iki silik figür... Uzun uzun baktım. Uzaktan, o açıdan gerçekten aynı kişi oldukları rahatlıkla iddia edilebilirdi. Belli belirsiz soluk bir figür olarak aynı kişinin iki resmi duruyordu duvarımda. Bir yılıma malolan müphem bir aşkın iki yüzü...

Peki ama gerçekte hangisine aşık olmuştum? Aşkın başladığı o büyülü ana, adadaki koyu lacivert akşama dönersem o buğu gözlü kıza aşık olmuştum. Ama öte yandan aşkı ateşleyen bu anın gerisinde çıplak güneşin altında geçip giden dört dingin yaz günü vardı ve bu dört günün gerisinde de öteki kızın hayali saklıydı. Onu her gördüğümde ötekine dair bir iz yakalamamış mıydım ve beni ona çeken de zaten ötekinin izi değil miydi?

Belki de hep o ilk gördüğüm kıza, yani ötekine aşıktım aslında. Ama bu aşk bilince çıkamıyor, zihnimin içinde bir gölge misali sürdürüyordu varlığını. Bu gölge adadaki o yaz öğleden sonrasında birden aşığa çıkıyordu. Belki de görmek ve karşılaşmak istediğim kız oydu. Öteki kız sadece bu gizli aşkı ateşleyen bir işaretti sadece.

Belki de öteki sadece bir yanılsamaydı. Hani bir müddet sonra aşık olacağı insanları önceden tanıyormuş hissine kapılır ya insan, belki onu gördüğüm an yaşadığım böyle bir duyguydu. Belki de o ötekine, öteki de ona benzemiyordu. Yıldırım aşkına inanmadığım için de koydaki geçirdiğim günlerde ona karşı her geçen an giderek büyüyen ilgimi onu bir başkasına benzeterek olağan bir duygu haline getirmeye çalışıyordum. Tanrı bilir hangi sebepten ötürü zihin kendi içinde bir entrika kurmuştu belki de...

Öyle ya, basit bir benzerlik nasıl olur da zihni kelepçeleyen böylesi bir esarete dönüşebilirdi ki?

Karşımda duran iki resime dikkatli baktığımda renkli bir noktalar yığınının başka bir şey görmek mümkün değildi aslında. Her ikisi de noktalardan oluşmuş iki tuhaf silüet, iki hayaletti. Sadece zihnimin dehlizlerinde değil, bu iki fotoğrafta da birbirlerine benziyorlardı. Birkaç gün çalışma odamda asılı kaldı o iki resim. Sonra onları bir dosyaya sıkıştırıp bir dolaba koydum. Bugüne kadar da açıp bir kez bile bakmış değilim. Yine de arasına düşünmüyör değilim, sahi kime aşık olmuştum ben?

Haziran güneşinin keskin ışıkları altında deniz kenarında kitap okuyan, o dingin kıza mı? Onun sık sık gözlerimi yakalayan kaçamak bakışları mı, yoksa teninden yükselen deniz ve yosun kokuları mı çarpmış, sarhoş etmişti beni? Yüzüne zaman zaman çöken o hüzün mü hiç aklımdan çıkmıyordu? Peki ya öteki? Onu diğerine oranla çok daha sık görmemiş miydim? Tek taraflı da olsa asil olarak ona aşık olmamış mıydım?

O hastalıklı takıntının tam olarak ne zaman bittiğini pek hatırlayamıyorum. Ya o iki resmi, gerçekdışı bir kabaya benzeyen belirsizliklerinden ürkek dolaba kaldırdığım gün ya da mimar arkadaşımın bir sonbahar akşamı yine adadaki evinin balkonunda söylediği şeylerden sonra... "Böyle şeyler herkese olur aslında." demişti. "Çok sevdiğimiz bir insana benzeyen birine hemen yakınlık duyarız. Tanıdığım erkek kadın birçok insan var ki ömürleri boyunca sanki hep bir insanı sevmişler gibi onun gölgesini arıyorlar. Kimisinin o gölgeden kurtulması yıllar alıyor kimisi de o gölgenin bir esiri oluyor. Ama senin durumun yine de çok farklı. Birlikte olduğun kadınlara baktığımızda senin hayatında da böyle bir arayışın olduğunu öne sürebiliriz." Haklıydı. Dönemsel olarak sadece çözümü benim zihnimde mümkün olan gizli şifrelerle hep birbirine benzeyen kızlarla birlikte olmuşum. Bazen bu şifre değişir, yerine başka bir şey gelirdi. Bunları daha önce konuştuğumuz için arkadaşım üstünde durmayıp devam etti: "O bir yıl boyunca senin yaşadığın şey, karşına çıkan şifrenin sadece iki çözümünün olmasıydı. Bu öyle bir şifreydi ki ya o ya da öteki olacaktı. Bir üçüncüde asla bulamayacağın bir şey. İki ayrı yüzde kendini ifade eden bir teklik. Bir bütünlük, bir parçalanmazlık."

Pek anlayamadığımı söyledim, özellikle de şifre kısmını..

"Platoda öteki kızın da katıldığı bir partiye beni de davet ettiğin o akşamı hatırlıyor musun? İşte o akşam o kıızı dikkatle inceledim. Onda senin geçmişteki büyük aşklarının hepsinden bir parça vardı sanki. Kız bir bütün olarak eski sevgililerinin hiçbirine benzemiyordu ama hepsini de hatırlatıyordu. Bana kalırsa sen her ikisinde de geçmişteki bütün aşkların bir işaretini buldun. Ayrıca ikisine de aşık olmadın. Onlar sana geçmişte yaşadığın aşkları hatırlattılar."

Onda senin
geçmişteki büyük
aşklarının
hepsinden bir
parça vardı
sanki. Kız bir
bütün olarak eski
sevgililerinin
hiçbirine
benzemiyordu
ama hepsini de
hatırlatıyordu.
Bana kalırsa sen
her ikisinde de
geçmişteki bütün
aşkların bir
işaretini buldun.
Ayrıca ikisine de
aşık olmadın.
Onlar sana
geçmişte
yaşadığın aşkları
hatırlattılar."

Düşününce haklı olabileceğini hissettim. Ama bu kadar kesin bir karara varabilmesi için gerçekten çok incelemesi gerekiyordu. Şüpheyle sordum, "Yani sen bu karara o parti akşamında mı vardın?". Gülümsedi. "Karım" dedi, "tıpkı öyle biri işte. Onu görür görmez onu nereden tanıdığımı düşünüp durmuştum. Ama birlikteliğimiz ilerledikçe onda hep eski sevgililerimden bir şeyler bulduğumu farkettim. O akşam o kıza biraz da bu gözle baktım. Sonra aynı şeyi senin de yaşadığına karar verdim."

Söyledikleri kafamı karıştırmıştı. "İyi ama" dedim, "bu dediğin doğruysa bir anlamda o zaman hep ilk aşkıımızın peşindeyiz, onu arıyoruz.". İlk kez ses tonu o kesin berraklığını yitirdi... "Ya da bir şifrenin..." dedi, "kim bilebilir ki?". Bir müddet sustuktan sonra nedense basit bir benzerliğin bu tür bir şifreyle ilgili olamayacağını iddia ettim. Sıkıntıyla yüzüme baktı: "Bugüne kadar onların birbirine benzediğini iddia ettin durdun. Ama hep neresi benziyor dediğimde belirli bir benzerlikten hiç söz edemedin. Ayrıca ben her ikisini hayal meyal hatırlıyor olsam bile hiçbir benzerlik bulamadım. Tek ortak özellikleri var, o da ikisinden de şu ya da bu şekilde etkilenmen. Artık onların benzemediğini kabul etmen gerekmiyor mu sence?" Haklıydı. Bir daha da bu olayı kimseyle konuşmadım.

↓

Gri pus tabakasının, mikropgeçirmez ameliyat maskeleriyle durdurulmaya sabahlarda; Gelecekçi filmcilerin seksen yıl önce, hormonlu besinlerden yoksun ve avurtlarına renk getiren yüzyılbaşı oksijen çılgınlığından payını almış bedenlerini, sayfiyedeki evlerinde bir öğle üstü hamak kaçamağıyla dinlendirdiklerinde de gördükleri günümüz rüyalarıdır.

Gri pus tabakasının, mikropgeçirmez ameliyat maskeleriyle durdurulmaya sabahlarda; Gelecekçi filmcilerin seksen yıl önce, hormonlu besinlerden yoksun ve avurtlarına renk getiren yüzyılbaşı oksijen çılgınlığından payını almış bedenlerini, sayfiyedeki evlerinde bir öğle üstü hamak kaçamağıyla dinlendirdiklerinde gördükleri günümüz rüyalarıdır. Uzun süreli solunduğunda, özellikle çocuklara ve yaşlılara baygınlık geçirten oksijenden yoksun pus, ağızları maskeli caddeler dolusu cerrah adayına, yalnızca birbirlerinin gözlerine bakmalarından başka şans vermiyor. Işık sanki bazı günler koyu renkli bulutlarla engellenen güneşle, durup dururken herşeyin birden karanlıksarıya kesilmesi gibi, bu hep böyle. Burada surların içerisinde, yazın gelmesini beklerken yıllar geçti. Kismetsizlerin kent mahkumiyeti, bol açılımlı olarak edebiyat tarihine girdi. Başka bir cezaevine ne gerek var? Ya da daha bilimsel bir tımarhaneye. Doğduğun kentte ölmek için çok çalışmalısın, ağırlığınca altın biriktirebilirsen kendi özgürlüğünü satın alırsın. Burada adı ve siyasi suçlular hep birlikte; kaçış planları tek tek. Bana da biri ev şeklinde diğeri de iş yeri olarak tasarlanmış iki adet hücre ayırmışlar. Durağa geldiği için yavaşlayan otobüsün ön camında, ileride TV istasyonunun terasında, öğle haberlerinde kullanılmak üzere havadaki kükürt oranını ölçüm çekimleri yapılıyor. Egzost ölçümleri ihmal edilmiş araçlar arasından, caddenin karşısına geçiyorum. Kapıdan girip, merdivenleri çıkıyorum. Yıllardır ne ürettiğini tam olarak anlayamadığım cinbacalı fabrika manzaralı hücremin kapısından içeri giriyorum. Belki de hayattaki tek sorumluluk. İlkokulda, kollukları kırmızı plastik zemin üzerine amerikanbezi alaşımli harflerle hazırlanmış kol çalışmalarının en tekbaşına olanı: Hava ve Gözlem kolu. Ünite dergileri canlandırmaları tadında resimlenmiş ilkbahar yaz-sonbahar kış şeritpanosu, pencerenin karşısındaki duvarda uzanmış duruyor. Resimlerin altında düşey olarak ince çubuklarla ayrılmış, üçyüzatmışbeş adet hava gözlem sütuncuğu var. Yardımcım olarak belirlenen, önlükyakasisertkumaştan kol arkadaşımı, bir kaç gün içerisinde çeşitli huysuzluklarla kaçıyorum. Her sabah termometremi ve uyduruk rüzgar gülünü ortakaraçgereç dolabından alıp, yüksek pencereye ulaşmak için sıraların üzerine çıkarak, geniş pencere denizliğinde pamuk içerisinde çimlendirilmiş fasulye, nohut ve mercimek fidecikleri arasından, hava gözlemimi mis gibi yapıyorum. İlkokul yetersizliği zamanlarının, yağışlı hava korkulu terk edilmiş barakalarının güneşe meyilli katran rengi çatılarında, kediler gün boyu kebab yapıyor. Kalemtraş artığı yonga açma kutularını ters çeviren haylazlar, kısıntılı günler nedenli bakkal mumlarını kutuların tersine yapıştırıp kafalarına takıyorlar. Arjantin 78 çılgınlığındaki oğlanlar, genellikle Almanya'dan gelmiş afili kramponlarıyla, birkaç gün önce gazla yıkanmış tahta döşeme üzerindeki uzun soluklu kayışlarla, kah Kempes'in kah Ardiles'in gol sonrası sevinçlerini taklit ediyorlar. Bir leylek yuvası ve anne leylek ve yavrular besleniyor şekilli, yassı tahta heykelcik üzerine neden yapıştırıldığını anlamadığım pazartermometresinin ölçtüğü sıcaklığı ve rüzgar gülü sağlıklı çalışmadığı için, genelde tükürüklediğim parmağımla babausul ölçtüğüm rüzgarı, o günün sütununa dikkatlice yazıyorum: 15-12-1979 / 09:00 / 4'C (İst.).....7-2-1998 / 11:38 / 4'C (İst.). En son ölçümü az önce yaptım. TV yayınının sol alt köşesindeki, dik dikdörtgen kutucuk benim kutucuk. İki metrekairelik bir oda, plastik kaplama kare minik masa, yazın kışa yapışan

süngerli üstü vinleks demir sandalye, dolu kültablası, duydan sonraki kablo kısmı geleneksel motifli ip örgülü bir ampul, ben, yayın izlenen monitör, karakter jeneratörü, klavye yağdan kirden görünmüyor. İstasyonun canlı yayın konuğu transseksüeller kraliçesi, canlı telefon bağlantısındaki izleyici anlattığı şeylerden dolayı bir ara duygusallaşınca, Kudüs ve Berlin'i birbirlerine karıştırıp "Ağlama duvarına döndü burası, kendimi Berlin'de zannettim" şeklinde konuşuyor; yine de eski müzikaller bunlardan daha çok acı veriyor. Manzara, önü otoban akıntılı, berlinduarlı, dumanlı

fabrika. Dar pencerenin dar denizliğine, dandik termometremi bilmemkaçbininci defa yerleştiriyorum. Öğle kuşağı canlı yayın sunucusu organ bağışının önemine dikkat çekiyor. Mahşer gününde bütün organların dilegeleceğini anımsayan işgüzar izleyici, örneğin genç yaşta ölüveren bir organ bağışçısının gözleri, ihtiyacı olana takılırsa gözlerin ahiret şahitliği önceliğinin kimde olacağı sorusunu soruyor. İstasyonun kadrolu ilahiyatçısına danışılacağı söz verilerek olay örtbas ediliyor. Öğrencileri tarafından sürekli tartaklandığı için sessiz,vakitsiz kahriyle ölen lise tarih öğretmeninden iskat ve ardı bitpazarı hikâyeli kahverengi takımına kül damlıyor, geçmişin vicdanıma ibret her kıssası başıma geliyor. Gereksiz bir dikkatle kutuyu gözleyenler için, sıcaklığı bir anlık otuziki derece yazıyorum, patrona yakalanma korkusuyla değişmeyen allahın cezası ısıyı yineliyorum. TV istasyonunun en unutulmuş odasına çaycı bile uğramıyor, yapım sorumlusu yarım topuklu genç kadınlar hiç. İklim ve zaman işlevli dik dikdörtgen içerisinde, yukarı aşağı, az adımlı voltalar atıyorum; iguana takliti karşıyaka hayvan

Fotograf, Derya Erkenci

pazarı mostrasından alınma iri bir sürüngen beslediğimi ve nasıl bir yabancı iklim direnciyle aylardır yaşamaya çalıştığımı kimseler bilmiyor. Tek tanıdık yüz zarf usulü maaş dağıtan veznedar. Filmde beyninden kurşunlanan adam, oğlu rolündeki koyun saçlı jönün kucağında ölmeden önce yaklaşık on dakika konuşabiliyor. Buradayım, sol alttaki kutucuğun içerisindeyim ve üstelik dört santigrat dereceyim. Araya reklam girdi dikdikdörtgen yok oldu, benden ayrılmayın az sonra geri döneceğim.

↓

Bu ülkeye geleli çok olmamasına rağmen onların dilinde kendimi ifade edebiliyorum. Bir de kendi aralarında hızlı hızlı bir şeyler konuştukları zaman ne dediklerini anlayabilsem. Anlamadığımı gördüklerinde şefkatle gülümseyip yardımcı olmaya çalışıyorlar. Bu beni rahatlatacağına onları rahatsız ettiğim hissine kapılmama neden oluyor.

İçtikleri garip şey dışında herşey kolaylıkla alıştım. Bizim kahvemize benzeyen ama daha seyreltik, daha az keyif verici bir içecek. Fakat günün her saatinde bunu içiyorlar. Ve ılık içiyorlar. Zaten herşey ılık bu ülkede. Aşırı sıcak, aşırı soğuk hemen özleten nemli, ılık bir atmosfer. İlişkileri de bir o kadar ılık. Onları biraz daha tanıdıkça kimsenin kimse için çok kuvvetli şeyler hissetmediği sonucuna varıyorsunuz. Tutku yok yani. Aşk bile ılık bir gölde sevdiğinin kollarında düşler alemine dalmaktan başka bir anlam taşıyor. Zina yok denecek kadar az çünkü biri bir başkasıyla olduğu an ötekenden ayrılmış sayılıyor. Bunu öylesine iyi içselleştirmişler ki bir kadın torunlarını severken birden bire bir başka adamla gitme özgürlüğüne sahip. Yani kimsenin ayıpladığı bir şey değil. Fakat bu özgürlüklerini istismar ettiklerini veya birisinin bu nedenle kötü duruma düştüğünü, mutsuz olduğunu görmedim.

Peki ben ne yapıyorum burada? Hergün yıkandığım ılık suların artık barındırdığına inandığım garip uyuşturucu ile zaman geçtikçe onlardan birine dönüşüyorum. Nereden geldiğini bilmeyen ya da bunu önemsemeyen birisi. Birisi işte. Buradakiler için geçmişin bir önemi yok. Hiç kimse kendi geçmişini veya ülkesinin tarihini düşünmüyor, üzerine kafa yormuyor ve ortaya garip bir geçmişsizlik yayılıyor. Geçtiği her yeri silen bir sis gibi. Tek farkla sis bir gün dağıldığında, arkasındaki geçmiş pırıl pırıl ortaya çıkar; ama geçmişsizlik geçip gittiğinde yerinde ılık bir beyazlık kalıyor.

Peki ben? Gittikçe daha da miskinleşen, arada sırada yerimden kalkıp ormandaki mayhoş, sulu meyvelerden beni bütün bir gün idare edecek kadarını toplayıp sonra geriye dönüp kumsalda uzanıp günün keyfini çıkarmak dışında bir şey yapmayan biri. Sabahları ise yapmakta olduğum kulübeye göz atıyorum. Yavaş yavaş yapılıyor. Aslında evsizlik beni hiç rahatsız etmiyor. Çünkü geceleri uzak ülkelerin yaz rüzgarlarını üflüyor Tanrı üzerimize. Fakat yine de bir kulübe gerekli. Civardaki canı sıkılan orta yaşlı erkekler hiç bir karşılık beklemeden yardım ediyorlar. Hatta can sıkıntılarını gideren bu işi verdiği için Tanrı'ya şükrediyorlar. Olabilir mi böyle bir şey? Acaba ben de bunlarla birlikte yaşlanırsam, birilerinin evini mi yapacağım can sıkıntısından. Bunları düşünürken güneş yükseliyor ve denizde yüzme vaktimin geldiğini anlayarak işi bırakıyorum. Kumsala doğru yürüyorum. Yine kayalıklara doğru bakıyorum gözlerimi kısarak. Denizin üzerinde hızla yükselip başı bulutların arasında kaybolan bir dağın keskin gri renkli kayalarına bakıyorum. Bir dalma gözlüğü olsaydı diye geçiriyorum içimden. *Sonra denize bırakıyorum kendimi. Su çok yoğun olduğundan yüzmeme gerek olmadan suyun üzerinde kalıveriyorum. Suyun sıcaklığı tabii ki vücut sıcaklığında. Sanki havada duruyormuş gibisiniz. Başınızı da arkaya uzatınca iri mavi ılık dalgacıklar bedeninizde yumuşak bir dil gibi gezinmeye başlıyor. Öyle zamanlarda buraların kızlarından birini arzuluyorum. Onu gözümün önüne getiriyor, aklımda seyrediyor,*

Hiç kimse kendi
geçmişini veya
ülkesinin
tarihini
düşünmüyor,
üzerine kafa
yormuyor ve
ortaya garip bir
geçmişsizlik
yayılıyor.
Geçtiği her yeri
silen bir sis
gibi. Tek farkla
sis bir gün
dağıldığında,
arkasındaki
geçmiş pırıl pırıl
ortaya çıkar;
ama
geçmişsizlik
geçip gittiğinde
yerinde ılık bir
beyazlık kalıyor.

bundan ne kadar çok hoşlandığımı fark edip acaba aşık mı oldum diye kendime soruyorum. Fakat o kadar hoş bir duygu ki, aşk diyemiyorum. Çünkü aşkın o ince ince kanayan, kanarken tatlı, ruhu titreten bir zevk veren yarası tüm gerçek yaralardan daha sahibidir. Oysa bu hissettiğim sadece hoş bir şey. Olmazsa üzülmeyeceğim bir şey.

Bir an dehşetle fark ediyorum ki burada insan istemeyeceği bir şeyi asla yapmıyor ya da arzulamıyor. İnsanlar burada herşeyi önceden farkedip sınırları zorlamıyorlar. Bunu öyle iyi yapıyorlar ki böyle yaptıklarını da bir süre sonra unutuyorlar. Onun da benden hoşlandığını bildiğim için ben de ondan hoşlanıyorum. Ve benden hoşlandığını gizlemediği / gizlemediğim için başkaları ona / bana ilgi duymuyor. Herneyse kısa bir süre sonra bir şeyler olup biteceğini biliyorum. Hatta eminim. O da emin. O yüzden bu bakir dönemin tadını çıkarıyoruz. Belki de o yüzden bu dönemi uzatıyoruz. Bir de ben dilimi geliştirmeyi istiyorum bu sürede. Ama bu da diğerleri gibi öyle gevşek bir istek ki...

Daha sonra biraz acıkma hissi geldiği için sudan çıkıyorum. Sahildeki pelüş bitkilerine kurulanıyorum. Bu bile o kadar zevkli ki... Kurulanma bitmesin istiyorum. Sonra meyve ağaçlarına doğru yöneliyorum. Her ağaç diğerinden farklı. Her ağacın da her bir meyvası diğerinden farklı. Tasnif etmek veya isimlendirmek de mümkün değil. Çünkü hergün yeni oluşuyor. Onlar da diğerlerinden ve dünkülerden farklı. Onlara meyva ya da yiyecek anlamına gelen bir şey söyleniyor ve öğlenleri toplanıp bütün bir gün ve gece yeniyor.

Mutluluk bu olsa gerek diye düşünüyorum. Başkaca da bir şey düşünmüyorum. Sonra aklıma dalma gözlüğü geliyor. Nasıl böyle bir şey yapabilirim diye kuruyorum sulu meyvaları damağımda liflerine ayırarak tadarken. Cam ustalarının olduğu yere gitmeye karar veriyorum. Evet bir çok işte ustalaşmış kimseler var. Canları istediği zaman çalışan insanlar. Cam ustaları, seramik ve boya ustaları, demirciler, terziler, matematikçiler... Kendi merakları doğrultusunda bu işleri öğrenmişler, herhangi bir karşılık beklemeden -canları sıkılmasın diye- yapıyorlar işlerini.

Cam ustasını öğleden sonra kulübesinin önündeki hamakta uyurken buluyorum. Onu uyandırmak yerine atelyesine göz atıyorum. Küçük cam heykelcilere, vazolara, rengarenk bardaklara, aynalara bakıyorum... kulübem bittiğinde cam ustasından bazı şeyler isteyebileceğimi düşünüyorum. Belki de burada bu işi öğrenebilirim ona çıraklık yapabilirim diye hayaller kurarken cam ustası uyanıp yanıma geliyor. Ona denizin dibini görebileceğim bir gözlük ya da başlığa ihtiyacım olduğunu söylüyorum. Çok eğlenceli bir alet olacağına onu ikna ediyorum. Birlikte ormandan sağlam ağaç kabukları topluyoruz. Hemen hazırdaki bir kaç cam parçası ile denemelere başlıyoruz. Sonra sıkılıp ustayı yalnız bırakıp sahile, müstakbel sevgilimi uzaktan izlemeye gidiyorum.

Akşamları ay ışığı öyle parlak oluyor ki başkaca ışığa ihtiyacımız olmuyor. Gündüzden topladığımız meyvalarla kahveye benzeyen içeceklerimizi yudumlayıp gökyüzündeki yıldızları seyrediyoruz. Bazen şarkı söylediğimiz oluyor. Bazen konuştuğumuz. Bazılarına deniz gözlüğünden bahsediyorum. İlgile dinliyorlar. Sonra da ne yapacağımı soruyorlar. Hiç diyorum, denizin dibinde neler var bakacağım diyorum. Fazlaca ilgilenmiyorlar.

Sabah uyandığımda başucumda deniz gözlüğünü buluyorum. Cam ustası terzilerden birine gidip başlığın kafayı saran bölümü için güzel bir tasarım yaptırmış ve boyatmış, çeşitli tüyler ve yapraklarla süslemiş. Bu haliyle gözlük bir büyücü başlığı, bir totem gibi görünüyor gözüme. Heyecanla başlığı denemek üzere denize koşuyorum. Kimseler

Fakat o kadar
hoş bir duygu
ki, aşk
diyemiyorum.
Çünkü aşkın o
ince ince
kanayan,
kanarken tatlı,
ruhu titreten
bir zevk veren
yarası tüm
gerçek
yaralardan daha
sahibidir. Oysa
bu hissettiğim
sadece hoş bir
şey.

Sabah
olduğunda yine
kayalığın
oradaki soğuk
su akıntısına
gidiyorum.
Soğuk su beni
kendime
getiriyor. Aklım
eskisi gibi
çalışmaya
başlıyor.
Ustalara
gitmeye karar
veriyorum. Bir
de her sabah
buraya gelip
dirilmeye.
Yeniden
doğmaya karar
veriyorum.
Soğuşun
ortasında
bedenim
ürperirken
meraklarım
üzerlerine
serpilmiş ölü
toprağından
sıyrılarak
dimdik ayağa
kalkıyorlar.
Merak heyecanı
ve korkuyu
çağırıyor.

yokken başlığı takip denize dalıyorum. Gözlük işlevini mükemmel bir şekilde yerine getiriyor.

Denizin dibinde apayrı bir dünya bekliyor beni. Sanki orman denizin dibinde devam ediyor. Renkler ve balıkların biçimleri büyülüyor beni. Uzunca bir süre dipte ki cennette oyalandıktan sonra kayalara doğru yüzmeye başlıyorum. İçimi bir heyecan kaplıyor. O kadar uzun bir zaman önce heyecanlanmışım ki nasıl bir şey olduğunu unutmuşum. Bu yüzden de korkuyorum. Sanki gözlük fikri sırf o kayaların dibini merak ettiğim için aklıma gelmemiş gibi vazgeçip geri dönüyorum. Ormanın meyvalarını, dün gecedeki berî sevgilim olan kızın yosunlu gözlerini özleyerek denizden çıkıp pelüslere kurulanmadan ona koşuyorum.

Sonraki günlerde gözlüğü başkalarına da veriyorum, herkes denizin dibindeki güzelliklerin büyüüne kaptırıyor kendini. Aklımın bir köşesinde, hatta oldukça derin bir yerlerinde kayalığın, tehditkar varlığını sürdürdüğünü biliyorum. Fakat nedense bir türlü cesaretimi toplayıp oraya doğru yüzemiyorum. Gözlükle yüzenleri uzaktan izlerken anlıyorum ki kimse oraya doğru yüzüyor. Bu bana tuhaf bir meydan okuma gibi geliyor.

Ve bir sabah kimse uyanmadan ılık denize dalıveriyorum. Kararlı bir şekilde oraya doğru yüzüyorum. Denizin dibinde devam eden cennet, kayaların olduğu yere gelince bitiyor. Ne balık, ne yosun, hiç bir şeyin olmadığı çıplak, keskin kayalara bakıyorum. Ürperiyorum. Kayaların sivri uçları üzerlerine basmama veya daha fazla ilerlememe izin vermiyor. Ve ürpermemin asıl nedenini anlıyorum. Buralarda denizin suyu normaldekenden daha serin. Bir akıntı olduğunu keşfediyorum. Bir yerlerden, sularının ılık olmadığı, muhtemelen herşeyinin farklı olduğu bir yerlerden bir sızıntı olduğunu anlıyorum. Bu soğuk su beni adeta kendime getiriyor. Ve kayaların, kayaların karadaki uzantısı olan dağın arkasında ne olduğunu deli gibi merak ediyorum. Şiddetli bir şeyler hissettiğim için kendimi tuhaf hissediyorum. Sahile geri döndüğümde hasta gibi saatlerce uyuyorum. Rüyamda geceleri söylediğimiz anonim şarkılardan birinin sözlerini çözüyorum. Tanrı'nın insanlara cennette sonsuz mutluluğu bahşetmesi anlatılıyor. Dağlarla çevrili bu cennette kalmalarını öğütlediği ima ediliyor. Ve daha sonra şarkı tanrının onlara bahşettiği güzellikleri överek devam ediyor.

Akşam çevremdekilere dağ hakkında sorular soruyorum. Çoğu bu sorunun taşıdığı önemi anlamazlıktan gelerek omuz silkiyor, bazıları bilmediklerini, bir kısmı da buradan daha güzel bir yer olmadığına emin olduklarını söylüyor. Üstelik zaman ilerledikçe yediklerimizin ve içtiklerimizin etkisiyle esriyip sevgililerimizin kollarında tüm soruları ve can sıkıcı cevapları unutuveriyoruz.

Sabah olduğunda yine kayalığın oradaki soğuk su akıntısına gidiyorum. Soğuk su beni kendime getiriyor. Aklım eskisi gibi çalışmaya başlıyor. Ustalara gitmeye karar veriyorum. Bir de her sabah buraya gelip dirilmeye. Yeniden doğmaya karar veriyorum. Soğuşun ortasında bedenim ürperirken meraklarım üzerlerine serpilmiş ölü toprağından sıyrılarak dimdik ayağa kalkıyorlar. Merak heyecanı ve korkuyu çağırıyor. Midem tehlike işaretleri yayıyor.

Denizden çıkar çıkmaz, zihnim uyuşmadan yaşlıların olduğu yerin yolunu tutuyorum. Yol öylesine güzel ki neden yola çıktığımı unuttur gibi oluyorum. Fakat yaşlı insanlara gidip konuşmalıyım diye direniyor içimdeki cılız ses. Ne de olsa onlar çok yaşamışlar ve bir çok şey bilebilirler. Ya da canları yeterince sıkılmıştır artık. Terzinin kulübesine vardığımda, uzun süredir birlikte yaşadığı kadın, ustanın bu sabah gittiğini söylüyor. Kadının yüzünde bir keder kırıntısını boşuna arıyorum. Burada karşılaştığım ilk ölüm

Gözlerinin içine
bakıyorum.
Gözbebekleri
büyüyor.
Yüzüne garip
yırtıcı bir ifade
yerleşiyor.
Kendisinin bile
yabancı
olduğu vahşi
duyguları
tadıyor.
Birbirimizi
ısırmaya
başlıyoruz. İnce
ince kan sızana
kadar
tırnaklarımızı
birbirimize
geçiriyoruz.
Sanki
sevişmiyoruz da
ölümüne
savaşıyoruz.
Yırtıcı hayvanlar
gibi
saldırıyoruz.
Tutkunun
tırmanabileceği
en yüksek
tepelerden
birine çıkmıştık.
Dengemizi
yitirip
düşmeseydik
sonumuz ne
olurdu
bilemiyorum.

vakası. Tabii buna ölüm denirse. Sevgilimi bulup ona ölümleri nereye gömdüklerini, bu işi ne zaman yaptıklarını sorduğumda yüzüme tuhaf tuhaf bakıyor ve 'biz kimseyi gömmeyiz, herkes kendi gider' diyor. Anlamadığımı görünce beni ormanın derinliklerinde bir yürüyüşe çıkarıp gerçeği gösteriyor.

Gerçek şu ki buradaki insanlar ölmüyor sadece biçim değiştiriyorlar. Artık zamanının geldiğini hisseden kişi ormanda kendine güzel bir yer bulup elleriyle nemli toprakta ayaklarını sokacak kadar bir çukur kazıp içine girip, kollarını iki yana açarak beklemeye başlıyor. Bir kaç saat içinde ayakları köklere, kolları dallara dönüşüyor ve ertesi gün o çeşitli meyvaları veren ağaçlardan birine dönüşüyor. Sevgilim tanıdığı bazı ağaçları gösteriyor. Babası olduğunu iddia ettiği ağaçtan bir meyva koparıp iştahla yiyor. Bana da veriyor. Meyvayı yerken tuhaf hislere kapılıyorum. Dağa doğru yürüyoruz. Bir yerden sonra ağaçlar sıklaşmaya ve yol bizi sahile doğru sürüklemeye başlıyor. Fakat buna rağmen yolumuza devam ediyoruz. Hatta sevgilimin gözlerinde daha önce görmediğim endişe bulutları dolaşmaya başladığında bile yılmıyorum. Yola devam ediyoruz.

Sonunda dağın eteklerine geldiğimizde ağaçlar bitiyor ve sarp kayalıklar başlıyor. Sert ve parlak yüzeylerine dokunmadan öylece durup bakıyoruz bir süre. Sonra bir tanesinin üzerine basıyorum. Güneşin ısını emmiş olduğu için kavurucu derecede sıcak olduğunu acıyla farkediyorum. Sıcaklık ayaklarımı kavururken içimden garip bir zevk dalgası yükseliyor. Soğuk su akıntısının belleğimi uyandırması, beni heyecanlandırıp korkutması gibi bir etki yaratıyor aşırı sıcak. Sevgilim önce yanıma gelmek istemiyor. İsrar ediyorum. Karşı koyacak gücü olmadığı için yanıma çıkıyor. Çıkar çıkmaz yüzü geriliyor ve sıçrayıp kurtulmayı deniyor. Ama belinden kavriyorum, bu şiddetli duyguyu sonuna kadar tadmasını istiyorum. Gözlerimin içine bakıyorum. Gözbebekleri büyüyor. Yüzüne garip yırtıcı bir ifade yerleşiyor. Kendisinin bile yabancı olduğu vahşi duyguları tadıyor. Birbirimizi ısırmaya başlıyoruz. İnce ince kan sızana kadar tırnaklarımızı birbirimize geçiriyoruz. Sanki sevişmiyoruz da ölümüne savaşıyoruz. Yırtıcı hayvanlar gibi saldırıyoruz. Tutkunun tırmanabileceği en yüksek tepelerden birine çıkmıştık. Dengemizi yitirip düşmeseydik sonumuz ne olurdu bilemiyorum. Toprağın yumuşak ve ılık karnına yuvarlanıp bitik bir şekilde uyumaya başlıyoruz.

Sonraki günlerde sabahları soğuk su akıntısının olduğu yere yüzüp kendimize gelmeye çalışıyoruz. Sonra konuşuyoruz. Merak ediyoruz. Kayalığın ardında ne var öğrenmek istiyoruz. Varsayımlarda bulunuyoruz. Tartışıyoruz. Planlar yapmaya başlıyoruz. Sonra sevişiyoruz. Aynı öğleden sonraları ormanın bittiği yerde saptamış olduğumuz noktada kayalıklığı kırarak delerken durup dururken sevişmelerimiz gibi. Akşamları ise yorgunluktan uyuyakalıyoruz. Diğerleri ile eğlenip oranın tadını çıkarmıyoruz. Saatlerce kayan yıldızları da seyretmiyoruz. Hızla rüyasız yorgunluk uykularına yuvarlanıyoruz.

Ertesi günlerde demirci ustasına yeni aletler sipariş ediyorum. Daha sağlam kazmalar, daha büyük çekiçler, keskinler... Ve her geçen gün kayalığın kalbine biraz daha yaklaşıyoruz. Her geçen gün onun aşılmaz kalınlığı biraz daha inceliyor. Açtığımız oyuk öyle bir şekil almış ki ortasına vurulan her darbe bir devin çılgınlığına dönüşüp ormana ve sahile yayılıyor. Her geçen gün ile ses biraz daha yüksek ve biraz daha dayanılmaz bir hal alıyor. İnsanların yavaş yavaş huzursuzlandığını hissedebiliyoruz. Sabahtan akşama kadar süren bu mücadelenin sesine tanıklık etmiş olmaktan dolayı onlar da bizler gibi erkenden uykuya dalıyorlar. Yine de bize engel olmak akıllarının ucundan bile geçmiyor, bunu biliyoruz. Bilmediğimiz tek şey kayalığın ardındaki dünyanın neye benzediği. Tabii eğer bir dünya varsa...

Artık işin sonuna yaklaştığımızı hissediyoruz. Kazmayı binlerce kez vurarak incelediğimiz kayalığın bitmeye yaklaştığını ardından gelen gürültüden anlıyoruz. Her darbeye biraz daha artan uğultu bizi ürkütüyor. Hele son vurduğum darbe ile açılan küçücük delikten sızmaya başlayan pis kokulu duman işi bırakıp kaçmamıza yetiyor.

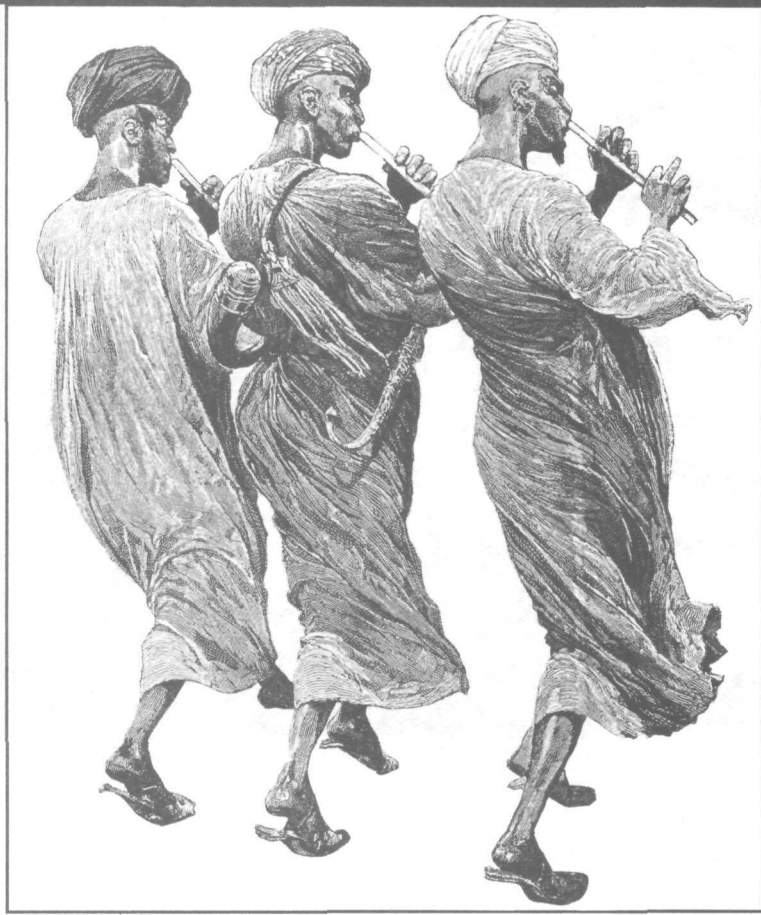
Sahilde ertesi gün oraya diğer insanları da götürmeye karar veriyoruz. Teker teker herkesi çağırıyoruz. Çok çok güzel bir şey göstereceğimizi, bunca zaman bizim gürültümüze katlanmalarının ödülünü yarın alabileceklerini söylüyoruz. Yalan söylüyoruz. İlk kez yalan söyleniyor.

Sabah hep birlikte yola koyuluyoruz. Deldiğimiz yere vardığımızda güzel olan hiç bir şeye henüz rastlamamış o iyi insanları korkutacağını düşündüğümüz için kayalara basmalarına izin vermiyoruz. İlk kez izin verilmiyor.

Sonra kazmalarımızı elimize alıp açılmaya hazır deliğin sağında ve solunda yerimizi alıyoruz. Arkasında sakladığı dünyanın uğultusu herkes tarafından duyulmasına rağmen kimse yerinden kılmıdamıyor. Ve son darbeleri indirmeye başlıyoruz. Bir kaç vuruşdan sonra delik kendiliğinden büyümeye başlıyor ve arkasından lacivert mor bir kasırga içeri dalıyor. Kayalar çatırdayarak açılmaya adeta bize bir yol olmaya başlıyor. Rüzgarın ve tuhaf havanın çekiciliğine kapılıp içeriye sürükleniyoruz. Hep birlikte kayaların arkasındaki karmaşık, kötü, ürkütücü, tehditlerle ve tehlikelerle dolu dünyada buluyoruz kendimizi. Bir daha geriye dönemeyeceğimizi o anda anlıyoruz.

O anda anlıyoruz ki kutsal metinlerde binlerce yıl anlatılacak hikayenin kahramanları bizleriz. O an anlıyoruz ki o yalın mitolojinin devamını biz yaşıyoruz: "Onlara asla dağın öte tarafına geçmeyin burada sonsuz mutluluğu yaşayın denildi. Fakat içlerinden biri, denizlerin dibinden gelen bir ilhamla cennetin duvarında bir delik açtı. Delikten içeri giren kötülük cenneti yerle bir etti. O ve kavmi dünyaya yayılıp kaybettikleri cenneti anlattılar." O an anlıyoruz ki binlerce yıl anlatılacak olan hikayeler bu hikayenin bozulmuş, değişmiş halleri olacak. O an anlıyoruz ki sonsuza dek özlenecek bir hapisanenin duvarlarını ellerimizle yıktık. O an anlıyoruz ki ağır ağır yürüyeceğiz kötü dünyanın üzerine. O an anlıyoruz ki kötü ile savaşmak için biricik silahımız olan özgürlük bu savaşta alacağımız en büyük yaranın ta kendisidir. O an anlıyoruz ki özgürlük o büyük savaşta Tanrı ile paylaştığımız kaderin öteki ismidir. O an anlıyoruz ki şeytani varoluşun üzerinde ayakta durabilmek ne kadar zor olursa olsun, cennetin sorumsuz mutluluğundan daha çok yakışıyor yaralar içindeki bedenlerimize. O an anlıyoruz ki bu korkunç dünyada inşa edeceğimiz her yapı cenneteki kulübelerimizin uzak hayalini yansıtacak. O an anlıyoruz ki keşfettiğimiz her güzellik eski mesut günlerin canlanan hatırasından başka bir şey olmayacak. O an anlıyoruz ki ardımızda kalan cennete son bir kez bakanlar taştan heykellere dönüşecek ve yine anlıyoruz ki bazılarımız her şeye rağmen kayıp cennete dönüp bakacak ve onların taştan bedenleri hikayemizin anıtları olarak dünyanın sınırlarında sonsuza dek kalacak.

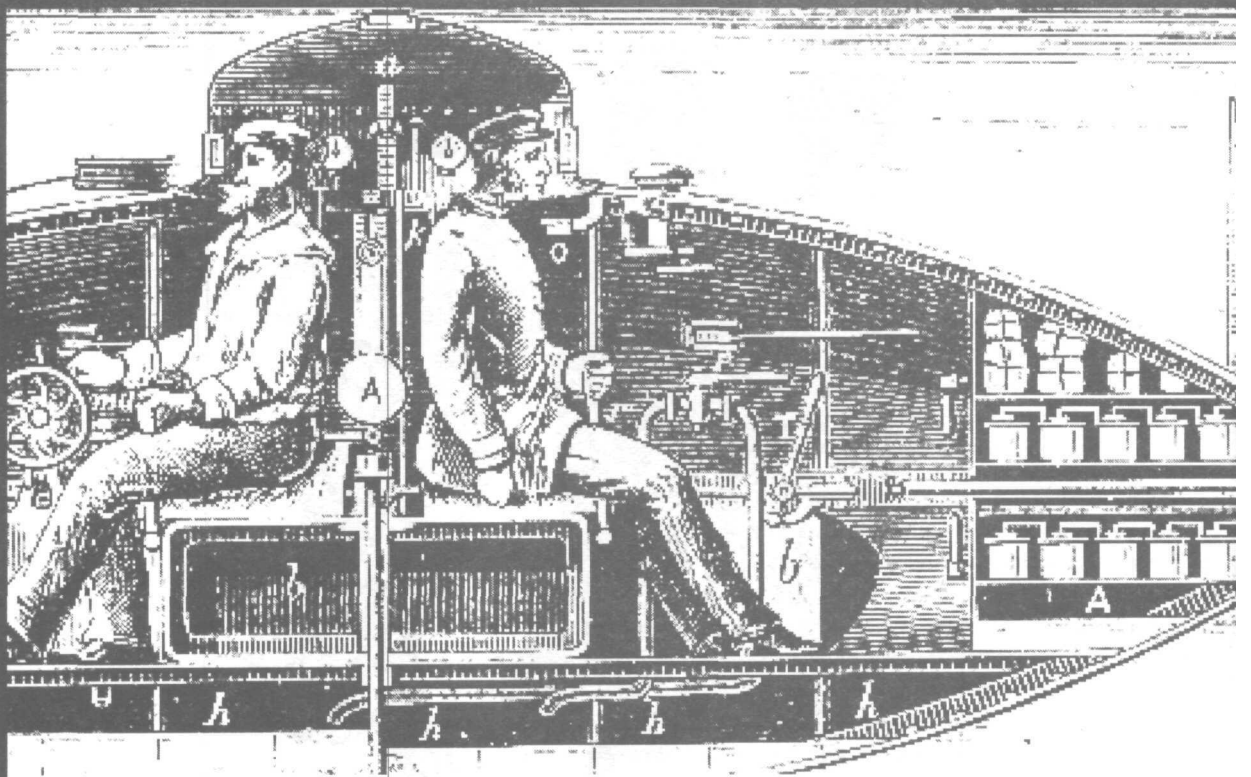
↓

Hayalet Gemi Her Salı Geceyarısı Radyo
Dalgalarında...

Kainatın tüm seslerine, renklerine ve titreşimlerine
Açık Radyo 94.9...

Gelecekte uğrayacağımız limanlar:

Mayıs-Haziran 98: Tuzak,
Temmuz-Ağustos 98: Uç,
Eylül-Ekim 98: Rüya,
Kasım-Aralık 98: Dişi

Kim olduğunuzu, ne yaptığınızı, eğitiminizi, meraklarınız, okuduğunuz kitapları, gazeteleri, dergileri, sevdiğiniz yazarları, filmleri, radyo kanallarını, ne zamandan beri Hayalet Gemi ile yolculuk ettiğinizi, Gemi ile nerede ve nasıl tanıştığınızı, değerlendirmenizi, hayallerinizi, rüyalarınızı merak ediyoruz. Lütfen bize yazın...

Limonluk Kahvesi'nde Buluşalım

İcadiye cad. No:30-32 Kuzguncuk

Her ay en az 100 kitap okumanın tekniği var!

Artık Türkiye’de herkese açık bir kütüphane var: Matbûat... Türkiye’de kitaplarla alışverişi olan herkesin, her çeşit kitap tanıtımını, yorumunu, eleştirisini, kritiğini ve değerlendirmesini bulabileceği; her ay okunmadan “olmazsa olmaz” bir dergisi var: Matbûat... Hayatınızda kitaba yer açın. Matbûat her ay kendini yeniden aşıyor; zenginliğini artırıyor. Medyadan edebiyata,

dinden politikaya, ekonomiden ekolojiye, bilimden felsefeye... Matbûat’ın her sayfası çok renkliliği, çok sesliliği yansıtıyor. Şimdi Matbûat 3 dergi birarada. Bütün dünyada yayımlanan kitapları takip eden “Dünyada Kitap” ve Dünya ve Türkiye gazete ve dergilerini takip eden “Journal” eki her ay Matbûat’la birlikte ücretsiz... Matbûat’ı seçkin kitabevlerinden edinebilirsiniz...

ADAPAZARI Değişim Kitabevi (0 264) 272 13 81 • **ANKARA** Birleşik Dağıtım (0 312) 431 02 80 • **BURSA** Asa Kitabevi (0 224) 220 40 74 • **Dergâh** Kitabevi (0 224) 224 26 33 • **ERZURUM** Üniversite Kitabevi (0 442) 218 57 55 • **ESKİŞEHİR** Kılıçaslan Kitabevi (0 222) 233 78 02 • **Yediler** Kitabevi (0 222) 231 32 26 • **İSTANBUL BEYOĞLU** Mephisto (0 212) 293 15 09 • **Divan** Kitabevi (0 212) 251 04 24 • **İSTANBUL BEYAZIT** Bahar Kitabevi (0 212) 517 53 69 • **İSTANBUL ÜSKÜDAR** Furkan Kitap&Cafe (0 216) 341 08 65 • **İZMİR BORNOVA** Akademi Kitabevi (0 232) 388 45 91 • **İZMİR KONAK** Nil AŞ (0 232) 489 29 05 • **İletişim** (0 232) 483 10 40 • **İZMİR** Toplum (0 262) 322 16 28 • **KAYSERİ** Bilge (0 352) 231 80 80 • **KIRIKKALE** Üniversite Kitabevi (0 318) 218 09 47 • **KONYA** Nüve Kültür Merkezi (0 332) 352 23 03 • **KÜTAHYA** Üniversite Kitabevi (0 274) 224 85 85 • **MALATYA** Çağlayan (0 422) 323 43 00 • **SAMSUN** Endülüis Kitabevi (0 362) 435 96 07

Matbûat

‘her’ kitap okurunun ‘tek’ dergisi

taksim cd., yoğurtçu fark sk., doğançay ap., 10/2, taksim 80080 istanbul, tel: (0 212) 235 84 81, faks: (0 212) 256 48 50